

CÉLKÖVETŐ

Külpolitikai tanulmányok

A KDNP Külügyi Szakbizottságának tanulmánykötete

Kiadja a Barankovics István Alapítvány

Szerkesztette: Benyhe István

Mészáros József

Tartalom

Benyhe István: Előszó.....	1
Benyhe István: A magyar külpolitikáról	3
Gábor J. Dzsingisz: A külpolitikának a kényes kérdésekkel is szembe kell néznie!	38
Éger György: Az európai és a magyar kisebbségvédelem időszerű kérdései.....	53
Mogyorósi András: Az eltűnt külpolitika nyomában, 2002-2009.....	62
Harrach Gábor: Civilek a pályán.....	83
Schaller Ernő – Albertini Balázs: Autonómiatörekvések Európában.....	92

A KDNP Külügyi Szakbizottsága régi adósságot törleszt e tanulmánykötet közreadásával. Bizottságunk egyik alapítója, haláláig áldozatos tagja, szakmai és emberi példalépe Kovács K. Zoltán javasolta megjelentetését. A KDNP újjászervezése során arra bízott bennünket, hogy olyan munka folyjon a KDNP szakmai műhelyeiben, amely feldolgozza a magyar múlt tanulságait, de mindig korszerűen és széles kitekintéssel vizsgálja a jelen lehetőségeit. Pontos szakmai ismeretek alapján a morális igazságtól el nem tántorulva, a nemzet sorsáért örök felelősséggel kell az ország sorsát intézni, és azt sohasem szabad a magunk boldogulásának alárendelni. Kovács K. Zoltán életében ebben példát mutatott, és mi azt szeretnénk, hogy a fiatalabb nemzedék úgy sajátíthassa el egy politikai szakterület ismereteit, hogy tagjai egymást segítve és egymásban bízva törekedjenek rá, hogy jó szakemberek, tájékozott politikusok, nemzeti céljaink hatékony megvalósítói legyenek.

Benyhe István

Benyhe István

A szerző Benyhe István, Budapesten született 1954-ben.

Spanyol-földrajz szakos középiskolai tanár, szakközgazdász, politikai szakértő, egyetemi oktató. A rendszerváltást megelőzően az MTA Földrajzi Kutatóintézetének munkatársa és középiskolai tanár volt, majd 1990-től önkormányzati és fővárosi képviselő, államigazgatási vezető, politikai államtitkár. Később a Duna Televízió kommunikációs irodavezetője volt, jelenleg a Bolyai Műhely tehetségfejlesztő alapítvány igazgatója. A Fidesz és a KDNP több szakpolitikai műhelyének tagja, a KDNP Külügyi Szakbizottságának elnöke.

Benyhe István:

A magyar külpolitikáról

(nemzeti érdek, szakszerűség, belmagyar szempontok)

Magyarország a huszadik század során olyan politikai és gazdasági változásokon esett át, amelyek egy napjainkban kialakuló újabb történelmi időszakra is meghatározzák politikai lehetőségeit, nemzeti önazonosságát és új életérzés kialakulását idézik elő. A trianoni fájdalmas területi veszteség és a még annál is fájdalmasabb veszteség, amely többmillió magyar népeiséget kényszerített kisebbségi sorba, nagyon körültekintő, fegyelmezett külpolitikát követel az országtól. Ennek a követelménynek Magyarország eddig csak részben tudott megfelelni, és még kezdeti részleges sikerei is általában – gyakran tőlünk független folyamatok eredményeképpen – kudarccal végződtek. Az ország stratégiai helyzetében és geopolitikai erőterében bekövetkezett legutóbbi változások, európai integrációs törekvéseink, gazdasági lehetőségeink lassú változása és részleges ártértékelődése új távlatokat nyitnak, de új kihívásokat is intéznek a magyar külpolitikához.

Bevezetés

A magyar állam külpolitikája és követendő stratégiája sok olyan egyéni vonást mutat, amelynek megértéséhez csak országunk és a térség alapos történelmi ismerete adhat alapot. Különösen a tengerentúlról, de még Brüsszelből is, a közép-európai térség kis államai szinte egységesnek tűnnek, és a nem elég elmélyült szemlélő el sem tudja képzelni, hogy milyen bonyolult történelmi és politikai előzmények, milyen kevert és átláthatatlan etnikai kép, mennyi belülről megoldhatatlannak tűnő probléma jellemzi e térséget. A problémákat egységesen és normatívan kezelni akaró birodalmi gondolkodásmód logikája itt a legtöbbször zátonyra fut, és a történelmi szövevénybe lépve, a térség kezelése során, mindig is tág teret kaptak a normatív megoldásoktól elhajló személyi szimpátiák, lobbik, háttéralkuk és birodalmi érdekek. Magyarország ma, az Európai Unió tagjaként is központi országa ennek a

szövevényes, bonyolult, mégis provinciálisnak tűnő világnak. Belpolitikai életét akkor is meghatározza a térségben elfoglalt központi helye és történelme, ha némely hatalomra kerülő politikai pártja, vagy erőcsoportja komoly belpolitikai erőfeszítést tesz ennek figyelmen kívül hagyására. Az Európai Unió szabályzórendszerei számára alig kezelhető a kisebbségek iránt felelős anyanemzet fogalma, így az uniós joganyag általános részében foglaltak szerint igyekeznek megközelíteni az ilyen természetű problémakört, még az egyébként jó szándékú uniós fórumok, vagy azok képviselői is. Noha a magyar politikai tényezők szinte egységesen képviselik az Európai Unió modelljeihez való gyors alkalmazkodás szükségességét, sok belpolitikai tényező és (elsősorban a szomszédos országok nemzetiségi politikája nyomán keletkező) külső hatás hátráltatja, fékezi, esetleg igyekszik elfojtani annak gyakorlati érvényesülését. Ugyanis államunk még nem tudta teljesen feldolgozni az elmúlt évszázad változásait sem érzelmileg, sem térgazdaságilag. Egyszerre hatnak egy sikeres és hatalmi, nemzeti szempontból nem alávett helyzetet jelentő múlt államszövetség – az Osztrák-Magyar Monarchia - gyengülő reflexei és a trianoni békediktátumot, de különösen a második világháborút követő teljes kiszolgáltatottság, a történelmi kudarcok által kialakult kisebbségi és tehetetlenségi, beletörődési komplexusok. Ezért az első világháború óta a magyar politika a mai napig képtelen volt, tartósan határozott irányvonalat követve, folyamatosan erősíteni a nemzetet, hosszú távon biztosítani békéjét, elősegíteni felemelkedését és növelni a tekintélyét. Rossz helyzetfelismerés, gyakori restség, rosszul megalapozott döntések, vagy téves koncepción alapuló stratégia jellemezte azt a magyar politikát, amelyet megfelelő áttételekkel érvényesíteni kellett a külföld felé. A nehéz, gyakran kilátástalan külpolitikai feladatok megoldását a legtöbbször magas színvonalon végezte el a magyar külügyi apparátus, és szinte nincs rá példa, hogy súlyos hibája, vagy hozzá nem értése okozott volna az országnak helyrehozhatatlan károkat. Azokat legtöbbször az ország geopolitikai helyzetéből fakadó külfolyamatok és a szerencsétlen belpolitikai döntések okozták. Az ország mai helyzetében, amikor a külső erővonalrendszer egy fejlődő integrációban, az Európai Unióban megszilárdulni látszik, és a kialakult hatalmi tér belső mozgása sem jelent katonai vagy biztonságpolitikai kockázatot az ország számára, a magyar külpolitikai célok módosulása is természetesnek tűnhet. Az új helyzetben átértékelődik a nemzetstratégia, és a megvalósításához szükséges külügyi eszköztár is. Ebben továbbra sem kerülhető meg az a tapasztalat, amely eddigi történelmünkben rendelkezésre áll, de a helyzetünkben bekövetkezett változásokhoz való alkalmazkodás kényszerét nem válthatja ki a szövetségi létből táplálkozó kényelem, beletörődés, vagy restség. A szövetségek és az integrációk belső egyensúlyi helyzete, külpolitikája, gazdasági hangsúlyai stb. állandóan változnak a

világhelyzet kihívásainak megfelelően, és Magyarország, mint a térséget összefogó nagy rendszer egyik alrendszere, folyamatos döntéshelyzetben van, és lesz. Ennek megfelelni alapvető kötelességünk, és a megfeleléshez szükséges stratégiának és eszközrendszernek mindenkor a birtokában kell lennünk.

A magyar külpolitika az Európai Unióban

Deklarált külpolitikai céljaink ma már az Európai Unió céljaival azonosak. Az Európai Unió maga is abba az irányba fejlődik, hogy a tagállamok egyeztetett külpolitika megvalósításával növeljék az unió világgazdasági és világpolitikai súlyát, érdekérvényesítő képességét. Ez az Európai Unión belül is sok vitához vezet, hiszen az egyeztetett világpolitikai szerepvállalás és az ahhoz szükséges politikai, szervezeti vagy katonai egység esetenként szembekerülhet a tagállamok – olykor évszázados – nemzetpolitikai törekvéseivel. A közös külpolitika kialakításához olyan közös akarat- és stratégiai egység szükséges, amely képes egyeztetni a tagállamok eddigi viszonyát a NATO-hoz, Oroszországhoz, az Egyesült Államokhoz, Kínához, és a világpolitika más jelentős államaihoz. Kényes politikai kérdésekben, mint pl. a Közel-Kelet konfliktusrendszere, az Unió határain kívüli katonai szerepvállalás, az iszlám világ megítélése stb. konszenzust kell teremteni. Ezek önmagukban is olyan horderejű kérdések, amelyek uniós szinten számtalan egyeztetést, gyakori toporgást, olykor jelentős nézetkülönbséget eredményeznek. Külön nehézséget okoz, hogy, Európa viharos történelme következtében a kontinens országai, így az Európai Unió országai között is számtalan két- és többoldali konfliktus feszül. Ezeknek még nem mindegyikét volt képes feloldani az uniós tagság, hiszen pl. a francia-német viszony javításához is évtizedekre volt szükség. Közép-Európa kis államainak belső konfliktusrendszere, a volt Jugoszlávia államainak integrációja, vagy Törökország csatlakozásának eltérő megítélése mind azt mutatják, hogy az Európai Unió nem képes tagjainak minden történeti hagyományát, beidegződését, történelmileg kialakult viszonyrendszerét egy csapásra felülírni. Mégis, a fő vonalakban közös külpolitika kialakításának nemigen lesz alternatívája. Azzal viszont hosszabb távon együtt kell élnünk, hogy a tagországoknak csak lassan változik meg a hagyományos (többnyire unión belüli) konfliktusokhoz való viszonya. Tehát, a közös uniós világhatalmi szerepvállalásból fakadó külpolitika kialakítása viszonylag hamar és könnyebben megteremthető konszenzussal valósítható meg, annak belső vetületei azonban még sokáig okoznak még olyan problémákat,

amelyeket az unió vezetése szinte „belügynek” tekint, de a tagállamok és lakosságuk hagyományosan külügyi konfliktusként élnek meg.

Csupán politikai szempontból belátható, hogy a világesemények szintjén ami az Uniónak hasznos, az Magyarországnak is hasznos. Csakhogy Magyarország már volt egyszer (majdnem) egyenrangú tagja egy államszövetségnek, az Osztrák-Magyar Monarchiának. Az is magyar történelmi tapasztalat, hogy a Monarchia végpusztulásának szinte minden terhét és költségét a történelmi Magyarországnak és a magyar nemzetnek kellett megfizetnie. Ilyen történelmi előzmények után nem lehet elvárni a magyarságtól, hogy bármilyen integrációt illetve abból bármilyen ránk háruló követelményt gondolkodás nélkül elfogadjon, magára nézve hasznosnak és kötelezőnek ismerjen el. Különösen akkor, ha az unió – éppen a magasabbrendű érdekek érvényesítése érdekében – nem akar figyelmet fordítani olyan, tagállamai között lévő konfliktusokra, mint a kisebbségi jogok érvényesülése, a Beneš-dekrétumok hatálya, vagy akár regionális környezetvédelmi kérdések. A mindenkori magyar kormánynak nagy figyelmet kell erre fordítania, mert távlati uniós céljainkat, illetve azok elfogadtatását nehezíti meg, ha, belpolitikai, vagy szomszédsági megoldatlan kérdések esetében, tehetetlenül széttárja a karját és Brüsszelre mutogat – ezzel magyarázva tehetetlenségét (pontosan úgy, ahogy korábban Moszkva befolyásával magyarázkodott.). Uniós szempontból hatékony külpolitika csak akkor kaphat országunkban lakossági támogatást, ha nagy az Unió elfogadottsága. Az pedig, csak akkor képzelhető el, ha a lakosság nem nyűgnek, túlszabályzónak, átláthatatlan szövevénynek érzi a tagságunkat. Az ország gazdasági körülményei, hagyományai és a nemzet tudatában élő érdekei ma még számtalan helyen ütköznek az integrációban vállalt kötelezettségeinkkel, ezért az uniós joganyag átvételekor és főleg alkalmazásakor nagyon kell ügyelnünk rá, hogy a körülmények romlása vagy a kezdeti alkalmazkodási nehézségek ne idézzenek elő Unió-ellenes fordulatot a közgondolkodásban. Ha ezt nem sikerül megakadályozni, akkor Magyarországon a legrosszabb közjogi hagyományaink éledhetnek fel az Unióval kapcsolatban. A politikai apátiától kezdve a passzív rezisztencián át a nyílt ellenállásig szinte minden szóba jöhet, ha uniós tagságunk csak tehernövekedést, ellehetetlenülést, kiszolgáltatottság-érzést és túlzott ütemű kulturális átalakulást okoz, vagy tartósan annak érzetét kelti. A mindenkori magyar kormánynak ezt a tényt is figyelembe kell vennie külpolitikájának alakításakor!

Az Unión belül nagyon világosan kell tisztáznunk, hogy az egész államszövetség világpolitikai érdekérvényesítése érdekében milyen feladataink vannak, milyen terhek

hárulnak ránk, illetve a vállalt terhek viselése milyen ellentételezéssel jár. Középtávon még sok belső, uniós kérdés is a külpolitikai stratégia részét alkotja magyar szempontból. Egyszerre kell megfelelnünk a legfontosabb uniós elvárásoknak és javítani unión belüli helyzetünket. Az is tény, hogy belső helyzetünk javítása a legtöbb esetben valamilyen konfliktust okoz közvetlen környezetünkkel, vagy egy már meglévőt alakít át. Néha feloldhatatlanul nehéznek tűnik a helyzet, és erős a csábítás, hogy unión kívüli erőforrásokat is felhasználjunk belső konfliktusaink rendezéséhez. (Pl. a tagállamok energiaellátásának biztonságát uniós szinten lehetne garantálni a leghatékonyabban, de, éppen a sokoldalú, elhúzódó tárgyalásoktól való félelem és az elmúlt fél évszázad beidegződései miatt, sok tagállam inkább kétoldalú megállapodásokkal igyekszik biztosítani energiaellátását. Ezzel növeli az energiaszállító ország – legtöbbször Oroszország – befolyását és gyengíti az Unió egyeztetett távlati energiapolitikáját, végső soron világpolitikai befolyását.) A követendő magyar külpolitikának világosnak és nemzeti konszenzuson alapulónak kell lennie! Ezt három koncentrikus körrel lehetne jellemezni. Az első a hagyományos értelemben vett nemzeti érdekérvényesítés hagyományos bel- és külpolitikai eszközökkel, amely nem áll ellentétben az unió érdekeivel és szabályaival. A második körbe egy határozott, realista alapon álló szomszédságpolitika tartozik, amely az európai magyarság minden tagjának és történelmi közösségének jogvédelmét, és Magyarország anyanemzetként való elfogadtatását, tűzi ki célul, amelyhez az Európai Unió által biztosított minden jogi eszközt igénybe vesz. Ennek érdekében használja és próbálja aktívan alakítani az uniós intézményeket, jogszabályokat. A harmadik kör az Európai Unió világpolitikai lépéseinek segítségét, illetve az ebből származó magyar esélyek megteremtését jelenti, és magába foglalja az euroatlanti stratégiai együttműködésben való aktív magyar részvételt is.

Gyorsmérleg és az előttünk álló feladatok

Csak sikeres ország folytathat sikeres külpolitikát. Önmagában bizonytalan, a saját nemzeti céljait meg sem fogalmazó, vagy azokat rosszul, előkészítetlenül, vagy téves premisszákból kidolgozó állam szinte biztosan kudarcot vall külpolitikai lépései során (is). Ezért a magyar külpolitikának tisztáznia kell, hogy milyen célokat szeretne elérni, milyen eszközrendszerrel rendelkezik, és milyen irányban kell fejlődnie, ha el szeretné érni céljait. Ez nem külügyi, még kevésbé szakpolitikai feladat. Ugyanis a koherens, érvényesíthető külpolitika csak politikai közmegegyezéssel képzelhető el. Nagyon fontos, hogy a közbeszéd, a

közüggondolkodás, és a közélet meghatározó szereplői azonos véleményen legyenek a kiindulási alapok és a kitűzött távlati cél tekintetében. Könnyen rögzíthető a kiindulópont, ha nem akarjuk a belpolitikai érdekekhez igazítani az alaptényeket. Vagyis viszonylag könnyen meghatározhatóak a Varsói Szerződés és a KGST, valamint a Szovjetunió szorításából húsz éve kiszabadult hazánk nemzetpolitikai-nemzetstratégiai alapjai.

Illyés Gyula azt tartotta a háború utáni Magyarország szempontjából a legfontosabb ténynek, hogy politikai szélárnyékba került az ország. Vagyis nem kell a katonai biztonságára fordítania erőforrásainak jelentős részét, rettegnie szomszédaitól, így rendezett mederben folyhat az élet, ami önmagában is jelentős garancia a belső gyógyulásra. A Kádár-rendszer évtizedei igazolni látszottak Illyés véleményét, mert az ország nemzetközi tekintélye 1956 után lassan növekedett, a hatvanas-hetvenes évekre a belpolitikában egyensúly-közeli helyzet alakult ki, de a politikai hatalom által háttérbe szorított problémák mégsem lúgozódtak ki teljesen a nemzeti tudatból.¹ Sőt, bizonyos szerény kereteken belül maga Kádár is tett nemzetpolitikai szempontból átgondolt lépéseket szomszédspolitikájában. (Pl. az erdélyi magyarság érdekében évekig nem volt hajlandó találkozni Ceaușescu elnökkel.) Az ország tekintélye is növekedett, és a „legvidámabb barakk” megtisztelő címet is kivívta magának, mert valamelyest élhetővé tette a kommunizmus egyenszürke világát. A rendszerváltás idejére tehát adott volt az a feltételrendszer, amely a gyors belső gazdasági fejlődés mellett hatékony külpolitikai érdekérvényesítéshez is juttathatta az országot. Sajnos a gazdasági és politikai struktúra átalakítása, vagyis maga a rendszerváltás nagy megrázkódtatást jelentett, és a („szélárnyék” védte) kádári látszólagos belső nyugalom olyan belpolitikai és gazdasági feszültségnövekedéssel járt, amely lehetetlenné tette, hogy nemzeti konszenzus alakuljon ki fontos stratégiai kérdésekben. 1956 óta olyan eltemetett feszültségek voltak a magyar társadalomban, amelyek a nyomás enyhülésével elemi erővel törtek a felszínre, és, a környező országoktól eltérően, olyan politikai szembenállást eredményeztek a rendszerváltó erők között, amely a politikai hatalomváltás után a személyes szabadságjogok növelésén kívül alig volt képes lakossági elégedettséget kiváltó döntést hozni. Érzelmileg is hamar eltávolodott a lakosság a rendszerváltás során kialakult új rendszertől, mert lényegileg ugyan nem vágyott vissza a pártállamba, de határozottan igényelte annak létbiztonságát és néhány olyan

¹ Természetesen nehéz volt a gazdasági helyzet, de a többi szocialista országhoz képest (talán az NDK-t leszámítva) nem volt kirívó lemaradásunk. Az 1968-as próbálkozásnak, egy új gazdasági mechanizmusnak ugyan rövidesen véget vetett a pártállam, de a háztáji gazdálkodás engedménye, a nagyüzemi mezőgazdaság vidékfejlesztő hatása és a tömeges állami lakásépítés gazdaságilag és közérzetileg elég stabil viszonyokat teremtett. A gazdaság lassú, de kiszámítható fejlődése politikai konszolidációval is járt, bár nem szabad túlértékelni az ezen elért eredményeket, hiszen a stabilitás jórészt csak külső források (hitelek) bevonásán alapult, és az állampárt utódpartja, a hozzánk hasonló sorsú országokhoz viszonyítva, példátlanul kevés szavazatot kapott az első szabad választáson.

igazságát, amely morális érzéke szerint helyes volt. Ezen aztán nem volt képes úrrá lenni a kialakult új politikai és gazdasági struktúra, ezért az MSZMP utódpartja, hatékony szociáldemokrata program helyett, csupán nosztalgia-politikát és gazdasági retorikát, populizmust volt képes bevetni a hatalomba való visszatérése érdekében. Ugyanis az a stratégiai erőforrás, a nacionalizmus, amelyre támaszkodva nagy társadalmi változások levezénylésére lett volna képes a volt pártállam, ami a környező volt szocialista államokban rendelkezésre állt, nálunk hiánycikk volt. A környező szocialista országok kommunista pártjai a rendszerváltást nemzeti sikernek könyvelték (és könyveltették) el, egyáltalán nem bánták, ha iránymutató politikai tevékenységük kívülről nacionalizmusnak tetszett, sőt, az átalakulás elkerülhetetlen terheinek jelentkezésekor szívesen mutogattak bűnbakként saját (többnyire magyar) kisebbségeikre. Szlovákia, Románia, de különösen Jugoszlávia gyorsan rendszerváltóvá vedlett politikai elitje egy percig sem habozott az általa hirdetett politikai egység érdekében, a kisebbségekkel szemben megfogalmazni nemzeti céljait. A marosvásárhelyi magyarellenes pogrom, vagy a volt Jugoszláviában a szerbek provokálta háborúk azt mutatják, hogy valóságos politikai tartalmakkal állunk szemben. Magyarországon viszonylag kis hányadot tesznek ki a kisebbségek az ország népességéből, a hozzájuk fűződő viszony befogadó és történelmileg többnyire rendezett, ezért kevésbé alkalmasak bűnbakképzésre. (Évtizedes kudarcaink hatására, éppen napjainkban már nem állítható ez teljes biztonsággal, pl. a cigánysággal kapcsolatban, de egészen a legutóbbi időkig így volt.)

A magyar politika folyamatosan rosszul mérte fel a helyzetet, belső küzdelmei miatt elszalasztotta a kínáló lehetőségeket, túlzottan féltékeny és konfliktuskerülőnek mutatkozott, félreértelmezte az új európai rend belső szerkezetét, és tudat alatt továbbjártotta a szocialista táborban kialakított szerepét, vagyis a „gúzsba kötve táncolást”, miközben a politikai gúzsok már csak képzeletében léteztek. A környezetünk államjogi átalakulásával kapcsolatban a tudomásul vételre szorítkozott a külpolitikai szerepünk. A szomszédainkkal kötött államszerződések alig tükrözték nemzeti törekvéseinket, gyakorlatilag nem tartalmaztak érvényesíthető garanciákat, nem nagyon növelték a magyar mozgásteret, sőt, bizonyos értelemben szűkítették és legtöbbször még a bennük lévő kommunikációs lehetőségekkel sem tudtunk élni. Szlovákia, Ukrajna, vagy a születő új délszláv államok elismerésével kapcsolatban még egy magyar ihletésű nemzetközi konferencia felvetésének erejéig sem jeleztük érdekeltségünket, érintettségünket. (Macedónia görög elismertetése a mai napig problémát jelent. A görögök minden fórumon hangot adnak érintettségüknek, és az

esetleges jóváhagyásukért kapható ellenértéket puhatolják.) A háborúban, amely a határainkon zajlott, szinte teljes érdektelenséget tanúsítottunk és kísérletet sem tettünk a NATO-műveletek – a szerbiai magyarság szenvedéseit enyhítő – befolyásolására. (Egyedül a taszári légi bázis bérbeadásával kapcsolatban fejtettünk ki aktivitást. Amikor színmagyar települések, pl. Kórógy, vagy Szentlászló, kerültek veszélybe, a magyar külpolitika érthetetlen tapintattal és türelemmel szemlélte az eseményeket, majd a tragédiát. Egy magyar városra, Barcsra dobott bombák sem tudatosították sem szomszédságunkban, sem partnereinkben, de saját lakosságunkban sem, hogy olyasmi történt, amire a második világháború óta nem volt példa!) Az Európai Unióba történő felvételünk során és az utánunk következő államok felvételi feltételeit tekintve ismét csak adósok maradtunk a hatékony érdekképviseléssel. Még felsorolni is nehéz a magyar külpolitika kihagyott lehetőségeit Bős-Nagymarostól a koppenhágai aláíráson át a lisszaboni szerződésig. Visszataszító és mind nemzeti, mind külügyi szempontból érthetetlen az a passzivitás, amivel a magyar külügyi kormányzat a határon túli magyar kisebbség konkrét sérelmeit kezeli. Ez a nemtörődömség odáig fajult, hogy ma már a Magyar Köztársaság esetleges véleménye, reakciója semmilyen szinten nem befolyásolja a szomszéd országokat magyar kisebbségük nyelvhasználati, szervezeti, vagy oktatásai jogainak csorbításakor. Mindezek természetesen nem maradtak hatástalanok az ország belső állapotára, a nemzet közérzetére, a politikai elit elfogadottságára, végső soron az ország teljesítményére.

(Jól megmutatkozik a magyar pozíció kidolgozatlansága, ha összehasonlítjuk, szomszédaink magatartásával, hogyan reagált országunk Koszovó önállóvá válására. Koszovó önállóságához való – azt elismerő – viszonyunk elvben azt jelentheti, hogy az etnikai elv érvényesül a magyar külügyi gondolkodásban és stratégiában, tehát valószínűsíthető, hogy Magyarország így gondolkodik a trianoni döntés kapcsán elveszített magyar többségű területekről is. Szomszédaink egy része élesen ellenezte az önállóvá válást, és az USA, valamint az EU legtöbb országának kívánsága ellenére sem volt hajlandó elfogadni. A különbségből csak a felületes szemlélő gondolhatná, hogy Budapest a magyar nemzetstratégiának megfelelő döntést hozott, amely szemben áll a Kisantant érintett államainak stratégiájával. Ugyanis Magyarországon az elismerés okairól, európai jelentőségéről, az abból következő politikai lépésekről semmiféle elemzés, vita, diskurzus, vagy irányvonal-kidolgozás nem történt. Egyszerűen alkalmazkodtunk az erősebbnek gondolt országcsoporthoz véleményéhez, anélkül, hogy megtörtént volna a döntésből következő lehetőségek és politikák számbavétele. Szomszédaink ellenben határozott nemzetpolitikai érdekből, a precedenssel szembeszegülve, Oroszország támogatásának is birtokában, mit sem

törődtek a távoli USA, vagy a szinte mindig megengedő brüsszeli politika hozzáállásával. Az egyik oldalon tehát határozott nemzeti érdekérvényesítés látható, a magyar oldalon pedig csak sajátos érdekeinkre nem sokat adó alkalmazkodás. Szemléletes a példa, még akkor is, ha, alkalmazkodásból és konfliktuskerülésből néha helyes, a magyar érdekeknek megfelelő döntést is hozhat a magyar külpolitika, ahogy véleményünk szerint ilyen volt Koszovó elismerése.)

A magyar külpolitika tehát csak nagyon kevés koncepciózus lépést tett az elmúlt húsz évben, jobbra követte az eseményeket és reagált, ha elkerülhetetlennek tűnt. De sikeres lépések is voltak, döntően az Orbán-kormány ideje alatt. Nem véletlen, hogy az 1998-2002 közötti időszak belpolitikai és gazdasági stabilizálódása a külpolitikai érdekérvényesítésben is ért el sikereket. Elsősorban a politikai bátorság, a lassan visszatérő nemzeti önbizalom volt, ami a ciklus vége felé külpolitikai lépésekben is testet öltött. A határon túli magyarság számára elfogadott (és pl. Romániával elfogadtatott) kedvezménytörvény, a Horvátországgal kialakított különleges baráti viszony, az arab országok (Szaúd-Arábia, Marokkó) felé nyitó magyar külpolitika, a haderőreform, vagy a légierő fejlesztésében rejlő külkapcsolati erőnövekedés mind olyan lépés, ami az ország érdekérvényesítő képességét növelte. Uniós csatlakozásunk is a célegyenesbe fordult, bár a konkrét feltételek végső formába öntését már a Medgyessy-kormány végezte el. Úgy tűnt, hogy nemzeti célok érdekében az akkor meghatározó ellenzéki párttal is megtalálható az a közös nevező, amelyre nemzetstratégiát lehetne építeni. Sajnos ez a 2002-es választási kampány során semmivé vált, így csak megerősítette azt a rossz hagyományt, hogy belpolitikai küzdelmeink oltárán képesek vagyunk föláldozni alapvető nemzeti érdekeinket.

Válságos ma az ország gazdasági és politikai helyzete. Gyenge a közbizalom, nagy a bizalmatlanság a politikai elit iránt. Leépülőben az ország belső struktúrái, a hatalmi ágak széttartó pályára léptek, az állam a legfontosabb feladatainak jó részét nem látja el, különösen a lakosság által fontosnak tartott területeken. Egyre nagyobb tömegek érzik úgy, hogy folyamatosan gyötrik, szabályozzák, büntetik őket a hatalom birtokosai, miközben nem látják el védelmi, gazdaságfejlesztési és szervezési, vagy bűnüldözési feladataikat. (Pl. eddig, akár konjunktúra volt a világgazdaságban, akár válság, minden évben tucatjával, néha százával változtatták az adótörvényeket, tehát képtelenség volt igazodni valamihez, megszokni valamit, valamilyen pályára állni.) Alig találni a magyar társadalomban olyan területet, ahol hitelesen, önként együttműködne a lakosság és a kormányzó elit, érezné a sorsközösséget, azt

az érzést, hogy számíthatunk egymásra. Ha képlékenyek a belső értékmezők, akkor a külső érdekérvényesítés is ingatag, megfoghatatlan feltételrendszert kell kezelnie, csak külső kényszer hatására vagy véletlenül tehet helyes lépést. Ezért ha javítani szeretnénk a magyar külpolitika és érdekérvényesítés jövőbeni esélyeit, akkor meg kell teremtenünk azokat a feltételeket, amelyek alkalmasak a magyar érdekek szempontjából megfelelő akaratképzésre, akaratképviselőre és akaratérvényesítésre.

Akaratképzés.

Tisztában kell lennünk a múlttal és az abból ránk háruló következményekkel! A helyes elemzés pontos ismereteket követel, amihez nem lehet nélkülözni a jól képzett és tájékozott szakértőket. Magyarországon az elmúlt húsz évben nem alakult ki semmiféle politikai doktrína, sem az azt létrehozni képes, a világban való eligazodást magyar szempontból értelmező iskola. Nem folytattuk le azokat a belső vitákat, amelyek értelmében tisztázhattuk volna a nemzeti érdek fogalmát, jelentőségét, megjelenítésének tartalmi jegyeit, hosszú távú elhelyezését a világfolyamatokban. A politikai és közhatalmi szerkezet konszenzussal kell, hogy megfogalmazza külpolitikai, nemzetstratégiai és nemzetpolitikai elvárásait, közép- és hosszú távú legfontosabb céljait. Megfelelő célok megvalósítására alapos elemzést és döntés-előkészítési folyamatrendszert kell szervezni a külügyi (vagy gazdasági, nemzetbiztonsági stb.) eszköztár bevetése előtt. A világos kormányzati akarat ismeretében kell a cél érdekében meghozni a döntések sorát, odarendelni a szükséges eszközrendszert, megszervezni a végrehajtást és működtetni az ellenőrző rendszert. Mégis a kormányzati akarat pontos és kontúros megfogalmazása a legfontosabb, az elvárások ismerete, a döntések következményeinek lehető legpontosabb felmérése!

Akaratképviselő.

Zilált, pontosan elhatárolt felelősségi körökkel rendelkező (vagy azokat büntetlenül áthágható) kormányzati struktúrában nehezen követhető a kormányzati akarat képviselője. A döntést hozó és a döntésben érintett szervek közötti összhang megteremtése a döntés sikerét vagy kudarcát jelenti. Ezért integrált, és centralizált kormányzással kell felváltani a mai diffúz, illetve működése alapján diffúz bizonyuló rendszert. Minden hatékony kormányzás alapja a célorientált rendszerszervezés. Sokan igényelhetik, kezdeményezhetik és alakíthatják a döntést, de csak egy kézben lehet hatékony az akaratképviselő. Külügyi kérdésekben értelemszerűen a belső (külügyminisztériumi) struktúra lesz a meghatározó, de elképzelhető olyan döntés, ahol más tárcák (pl. a kulturális, a honvédelmi, a gazdasági stb.) fogják össze a

célra irányuló tevékenységet. A végső koordináció mindig kormány szintű és mindig igénybe veheti az ország erőforrásaiból a célnak leginkább megfelelőket. Ezért ma már végső soron a miniszterelnökök hatáskörében dőlnek el a fő külpolitikai kérdések, hiszen az országos stratégiai cselekvésrendszer koordinációja a modern, kancellária-típusú államberendezkedések esetében ott kell, hogy eldőljön.

Akaratérvényesítés.

Ez a külügy esetében is szakértelem kérdése. Magyarország jól képzett külügyi szakapparátussal rendelkezik. A megfelelő külpolitikai döntés képviselése, érvényre juttatása nem okozhat gondot szakmai szempontból egy európai országnak. A rendszerváltás a külügyminisztériumban is új szakemberek, politikusok beáramlásával járt, akiknek beilleszkedése nem lehetett zökkenőmentes. Belső érdekkonfliktusok, pozícióföltés és gondolkodásmódbeli különbségek osztották meg a külügyi apparátust, amelyet nem segített világos kormányzati iránymutatás vagy megvalósítandó átgondolt stratégia, amelyhez igazodva megtalálhatta volna a többség a képességeinek megfelelő feladatot. Az uniós tagállam Magyarországnak most kell alkalmazkodnia egy merőben más kihívásokat jelentő külpolitikai munkához, amelyben máris sokkal összetettebb feladatot jelent az érdekvérvényesítés. Alkalmassá kell tenni a külügyi szakapparátust a nemzeti érdekek új felfogásban való érvényesítésére, bonyolult uniós egyeztetési feladatok átlátására és megoldására, de mindenekelőtt arra, hogy országunk sikeresen birkózzon meg a 2011-es magyar uniós elnökség feladataival.

Nélkülözhetetlen a magyar külügyi stratégia kidolgozásához, hogy tisztában legyünk a mai helyzetet eredményező, és arra máig ható elmúlt évszázad történéseivel, tanulságaival. Ebben a tanulmányban megpróbálunk amellet érvelni, hogy Magyarországnak a világ kialakuló új gazdasági és hatalmi rendszerében is nagy figyelmet kell fordítania a XX. századi történetéből származó következményekre és azokra a veszélyekre, amit az ezen a területen mutatkozó nemtörődömség, vagy eszköztelenség jelenthet. A magyar pozíció erősítésére olyan, hatalmi struktúránkba jól illeszkedő, nemzetstratégiában gondolkodó és széles kitekintéssel rendelkező külügyi szervezet létrehozása lenne kívánatos, amely átfogóan képes látni a feladatot, és megfelelően képes a döntések végrehajtására, taktikai ütemezésére, ellenőrzésére és az esetleges módosítási javaslatok kidolgozására. Sajnos, a rendszerváltozás óta eltelt húsz évben maga a Külügyminisztérium sem, vagy csak alig volt alkalmas a feladatra. A külügyi apparátusunk ugyan az esetek többségében, szakmailag tökéletesen

megfelelő a rá háruló diplomáciai, tájékoztatási, képviseleti és szervezeti feladatok elvégzésére, de, immár két évtizede tartós stratégiai irányok, és azok végrehajtására alkalmas vezetés nélkül folyik a munkája, a pártpolitikai szembenállás és a belpolitikai verseny közvetlenül, és külföldről is érezhetően, megosztja a külügyi tervezést, irányítást, reagáló képességet. Uniós csatlakozásunk külpolitikai levezénylése ugyan teljesített stratégiai célnak minősül, mégis elmaradt az a munka, amivel a magyar nemzeti törekvések uniós képviseletének lehetőségeit felvázoltuk, illetve a szükséges szervezeti, személyi feltételrendszert kialakítottuk volna.

A nemzet arculata (országimázs) és az abból fakadó lehetőségek

Viszonylagos közmegegyezés van abban, hogy olyan nemzetpolitikára és annak külpolitikai áttételére van szükség, amely meghatározza, széles körben ismertté teszi, megvédi a nemzet arculatát, és a kommunikáció eszközeivel is segíti stratégiai céljainkat. A modern külpolitika ugyanis euroatlanti országok esetében - egymáshoz fűződő viszonyrendszerében - nem is gondolhat katonai háttérre támaszkodó érdekérvényesítésre. A külpolitikai érdekérvényesítés lassú, átgondolt pozíciós játszmák sora, amelyet döntően a politikai szereplők mozgása, kijelentései, a kommunikációs lépések, gazdasági és pénzügyi kezdeményezések, jelképi erejű jelenségek stb. tesznek lehetővé. Ebben a megváltozott külpolitikai mozgástérben a jó országimázs, a médiafelszínnek birtoklása, a fontos üzenetek jó mediatizálása és célba juttatása a siker egyik legfontosabb kelléke. Természetesen sok más is szükséges, de szinte minden gazdasági, vagy katonai hatalommal alá nem támasztott külpolitikai törekvés csakis ezeken alapulhat. A külpolitikában még olyan országok is egyre fontosabbnak tartják a kommunikációs stratégiát, amelyek más érdekérvényesítő erővel, lehetőségekkel is bőven rendelkeznek.²

A jó külügyi kommunikációhoz (is) elengedhetetlen, hogy tisztában legyünk azzal, amit kommunikálni szeretnénk. A külügyi stratégia kidolgozásához alaposan ismernünk kell a múltunkat, de azt is, milyen kép él rólunk a világban, különösen a szomszédságunkban. Újra

² Ennek igazolására vessünk egy pillantást egy újsághírré, amely a világ leghatalmasabb országának idevágó felismeréséről szól:

„Gyors reagálású PR csapatokkal akarja népszerűsíteni az Egyesült Államok politikáját a nagyvilágban, különösen a Közel-Keleten Karen P. Hughes, George Bush amerikai elnök texasi bizalmasa, akit a minap iktattak be a külügyminisztérium országimázs-alakításért felelős államtitkári tisztébe.” (Magyar Nemzet, 2005. augusztus 29.)

és újra el kell végezni a múlt higgadt és időszerű szempontú elemzését. Itt most kísérletet teszünk a magyar valóság kommunikációjához szükséges kiinduló alapok bemutatására.

1867-ben, Széchenyi Ödön gróf saját, „Hableány” nevű gőzösén Pesttől Párizsig hajózott, a világkiállításra. Ezzel, az édesapja, gróf Széchenyi István, emlékére tett úttal mutatta be azt a hatalmas lehetőséget, amely a belvízi közlekedésben rejlik. Arról is hírt adott Európa fejlettebb részének, hogy a kontinens nagy folyóvizei által is jelképezett földrajzi és stratégiai egysége, a magyar gazdasági és technikai fejlődés következtében, már olyan társadalmi valóság, amely a Kárpát-medencére is kiterjed.

1867, a kiegyezés éve nem csak a belső politikai konszolidációt és a gazdasági fellendülést hozta meg, hanem Magyarország integrálódását is az európai gazdasági és politikai rendszerbe. Egész Európában ismeretes volt a magyar szabadságharc, Kossuth emigrációs tevékenysége pedig a mértékadó európai és amerikai politikai központokban is ismertté tette a magyar törekvéseket. Ezek valójában semmilyen gyakorlati politikai hasznot nem hoztak a magyar függetlenség szempontjából, de Párizsban, Londonban, Berlinben, Rómában és Washingtonban minden valamirevaló politikus megtudta, hogy van Magyarország, vannak magyar politikai és gazdasági törekvések, és ezek az országok figyelembe is vették őket politikájuk alakítása során. Széchenyi vízi útja a kor legjobban előkészített és kivitelezett magyar kommunikációs vállalkozása volt, amely sikeresen használta fel a rólunk addig kialakult ismereteket a magyarság modern politikai és gazdasági nemzetként való bemutatására.

Az ezeréves magyar történetiségből és a kereszténység védelmezőjének szerepéből, a szabadságáért mindhalálig küzdeni képes nemzeti karakterből összegyúrt nemzetkép hosszú időre meghatározta Európa népeinek a magyarsághoz való viszonyát. A Monarchia sikeres társnemzeteként önálló politikai kísérleteket is tehettünk, amelyek áldásos következményeit csak a számunkra katasztrofálisan alakult XX. századi történelem tette lehetetlenné. (Talán kevéssé ismert egy elvetélt magyar kalandor-kísérlet Szomália gyarmatosítására, az Északi sarkkörön túlra, vagy Afrikába vezetett magyar expedíciók, a külföldön tudatosan végzett magyar ingatlanvásárlási és intézményalapítási munka stb.)

A sikeresnek indult európai magyar integrálódás, az állandó tudományos és erősödő gazdasági jelenlét azonban nem fordított kellő figyelmet a nemzetiségek felől jelentkező

hasonló igényekre. A nagyszámú, kivándorlással kialakuló, külföldön gyökeret verő és nemzetiségeinkhez tartozó csoportok főleg az amerikai demokratikus körülményeket kihasználva, figyelemre méltó politikai nyomásgyakorló erőre tettek szert, amit megfelelő szervezés esetén, Magyarország érdekei ellen fordíthattak. Természetesen nagy létszámú magyar identitású csoport is volt ott, de átgondolt anyaországi befolyás híján, nem tudta semlegesíteni az elnyomott nemzetiségekről szóló hírverést. A XX. század elején a polarizálódó európai politika a hatalmi versengésen kívül a nemzeti öntudatra ébredés szintjén is zajlott, és ebben az ébredésben a szláv népek egymást kereső ideológiája, a pánszlávizmus játszotta a legfontosabb szerepet. A szláv ébredésnek a magyarság földrajzilag, etnikailag, nyelvileg, történetileg és részben vallásilag is útjában állt. Békés úton csak hosszú idő, változást óhajtó gazdaság és elfogadott ideológiai alapok teszik lehetővé egy politikai struktúra változását. A Monarchiában mereven ragaszkodott a struktúra a dualista államhoz, ezzel nem kínált hatalomtechnikai esélyt a szláv népek számára (sem). A gazdaság erősen fejlődött, és nem kívánta az egységes piac feldarabolását, sőt, annak megőrzése volt az érdeke. A változtatás egyetlen eszköze a változást indokló ideológiai alapok megszilárdítása volt, ami csakis a magyarsággal szembeni érzelmi fellépést jelenthette. Vagyis, a mértékadó hatalmak és saját közvéleményük szemében, a korszak legelfogadottabb társadalomszervezési és ideológiai modelljeivel és értékrendjével lényegileg és megátalkodottan szembenállónak kellett bemutatnia a magyar álláspontot.

Csak így nyílt lehetőség egy véletlen, vagy kiprovokált katonai helyzet társadalmi és területi kiaknázására. Ennek az ideológiai alapnak olyan erősnek kellett lennie, amely legyőzi a gazdaság ellenkezését. (A világháború után ez magától adódott, mert egy vesztes hatalom széteső, és újjászerveződés előtt álló gazdasága nem túl erős ellenfél.) A vesztes Monarchia egyik társországnak vádlottak padjára ültetése kiválóan megfelelt ennek a célnak. A nagy (német) nemzeti hátországgal rendelkező, és szerencsésebb geopolitikai helyzetű Ausztria (Deutsch-Österreich) nem volt erre alkalmas, de a rokon etnikumok támogatását nélkülöző és központi helyzetű, soknemzetiségű Magyarország igen.

A magyarság egész európai szerepének démonizálása, a magyar törekvések alapvetően sovén színben feltüntetése volt az ideológiai alap a hatalmi-politikai korrekciók elvégzéséhez és a kialakult helyzet megszilárdításához.

A két háború között Teleki Pál gróf igen helyesen látta meg, hogy a trianoni békediktátum két leggyengébb, és veszélytelenül támadható pontja az ideológia (amelynek talaján létrejött) és a demográfia (amely megkerülhetetlen hivatkozási alappá tette az elcsatolt területek igen nagy

számú magyarságát). Az 1910-es népszámlálásról készült híres „vörös” térkép a külvilág számára is világosan megmutatta, hogy hány magyar nemzetiségű lakos került a béke következtében idegen uralom alá a „nemzeti önrendelkezés” jegyében. Teleki szerint minden belföldi és európai fórumon meggyőzően napirenden kellett tartani az önrendelkezés alapelveinek folyamatos megsértését, a területnyertes országok által vállalt kisebbségvédelem szinte azonnali áthágását, a Kárpát-medence térgazdasági szerkezetének (minden nemzetiség számára káros) önkényes átalakítását. A határon túl élő magyarság, pedig meg kellett, hogy őrizze a jövőben demográfiai erejét, számarányát, és bizalmát az anyaországban. Teleki osztársadalmi feladatnak tartotta ezt a munkát, és nem volt elvakult. Úgy gondolta, hogy a többségi magyar területek visszacsatolása esetén kompromisszum köthető az utódállamokkal, még akkor is, ha az részünkről önkéntes lemondást igényel bizonyos ősi magyar területekről, ahol talán már egyáltalán nem élnek magyarok. (Szerbiával, a Teleki által tető alá hozott örök barátsági szerződést követően, lehetségesnek tűnt egy területi megállapodás kimunkálása is, amikor a németek melletti elköteleződés alapján a magyar kormány támogatta a német hadsereg balkáni hadmozdulatait és, annak kérésére, inkább a bácskai bevonulás mellett döntött³.)

A Teleki Pál által létrehozott Államtudományi Intézet nagyon felkészült kutatókat alkalmazott, akik teljes mélységben tanulmányozták az utódállamok jogrendszerét, hatalmi viszonyait, területszervezési munkáját, médiáját, egyházait, és szinte minden tevékenységét. Munkájuk nyomán a magyar kormány informálódhatott a helyi viszonyokról és kialakíthatta azokat a kommunikációs és politikai lépéseket, amelyek, Teleki szerint, a békés határrevízióhoz vezettek volna. Egészen a második világháború végéig működött az intézet. Háttérmunkájára támaszkodva jelölte ki pl. a szlovák-magyar határmegállapító vegyes bizottság a Magyar Királyság és az önálló Szlovákia új határait.

Látható tehát, hogy Magyarország megpróbálta megkeresni azokat az intézményi lehetőségeket, amelyek segítségével, folyamatos érveléssel és szakmai munkával a külföld rokonszenvének elnyerésével kedvezően befolyásolhatja hazánk megítélését. Ha ez tartósan sikerül, akkor megszülethetett volna az ideológiai alap, amelynek segítségével a gazdaság követelésére és a hatalmi helyzet újragondolása során Magyarország újra betölthette volna azt

³ A kezdetben németbarát szerb vezetés átalakulását követően Németország balkáni intervenciót indított, amelyhez igényelte a magyar csapatok részvételét is. A csak nemrég megkötött szerb (jugoszláv) -magyar szerződést megszegve a Magyar Királyság hadserege bevonult a Délvidékre. Teleki Pál miniszterelnök a kormányzói döntés elleni tiltakozásul öngyilkosságot követett el 1941. április 3-án.

a regionális szerepet, amelyet geopolitikai helyzete, népessége, történelme és hagyományai jelölnek ki számára.

Ma úgy jellemzik az akkori folyamatokat, hogy a Horthy-rendszer csak a trianoni tragédiát hangsúlyozva volt képes kialakítani azt a nemzeti egységet, amely fenntartotta hatalmát. Kétségtelen, hogy a két háború között szinte minden magyar erőfeszítéshez ideológiai és hivatkozási alapként ott állt Trianon. (Az iskolák Nagy-Magyarország földrajzát tanították, a térképek a régi országot ábrázolták és csak belerajzolták az új határvonalakat, mint holmi ideiglenes határokat. Az időjárás-jelentés az egész régi ország területéről szólt, a hozzánk érkező volt magyar állampolgároknak „optálás” járt, vagyis a magyar állampolgárság stb.) Ma más lehetőségek kínálkoznak. Koherens nemzetpolitikával, nemzetépítéssel, átgondolt gazdaságfejlesztéssel, oktatáspolitikával és családvédelemmel kell segíteni a magyar egységtörekvéseket. Úgy kell végezni ezt a munkát, hogy ne okozzon visszatetszést a meghatározó hatalmi központokban és államokban. Ennek elérésére kevés a hagyományos külügyi eszköztár. A kommunikáció és az informatikai forradalom korában nem mondhatunk le a bennük rejlő lehetőségek hatékony alkalmazásáról a nemzeti célok elérése érdekében! Olyan intézményt vagy intézményeket kell létrehozni, amely jól ismeri feladatait, megfelelően tájékozott az ország céljairól, jól mozog a nemzetközi porondon, és kommunikációsan is képes a feladatai ellátására. Tehát a külföldben pozitív magyarság- és Magyarország-kép kialakítása a cél, a magyar stratégiai és taktikai lépések előkészítése, segítése, magyarázata. Olyan befolyásolási lehetőségek kialakítása, amely nemzetközi, vagy kétoldalú fórumokon képes javunkra billenteni a mérleg serpenyőjét.

Természetesen nem téveszthetjük szem elől, hogy hatékony nemzetpolitikát csak ebben érdekelt nemzet és kormány képes folytatni. Olyan magyar kormány, amely a magyar nemzet és a magyar állam befolyásának növelésében, Kárpát-medencei magyar érdekvédelemben keresi a sikereit, létérdeke, hogy alkalmazható nemzetpolitikán alapuló külügyi doktrínát alkosson. Ha ezt teszi, számot kell vetnie a lehetőségekkel és a felhasználható humán erőforrásainkkal is. Új szemléletre van szükség, ahol a tárcák csoportérdekei felett sokkal határozottabban jelenik meg a nemzet érdeke és az annak érdekében a tárcák munkáját integrálni képes erő!

*

1945 után a berendezkedő szocializmus nem volt hajlandó szembesülni semmilyen nemzetiségi problémával. Káros nacionalizmusnak nevezett és tiltott minden magyar szempontból számbajövő érdekérvényesítést. Megszüntette az Államtudományi Intézetet, és egészen más területek kerültek a kutatás homlokterébe. Ezt azonban már szinte kizárólag az átszervezett titkosszolgálat végezte. A nemzetközi légkör mindennek ellenére alkalmas volt, hogy megszakadjanak a magyarságot befeketítő kisantanti folyamatok. Ugyanabba a szoros szövetségi és ideológiai rendszerbe tartoztunk, mint korábbi ellenfeleink, akik így klasszikus működési területükön, a nyugati nagyhatalmak politikai közvéleménye előtt, nem voltak abban a helyzetben, hogy velünk szemben fogalmazzák meg létüket.

Inkább mi gondolhattunk arra, hogy 1956 megrázkódtatására alapozva újra kedvező helyzetbe hozzuk magunkat a nyugati közvélemény előtt. 1956 akkora sokk volt Nyugaton (is), hogy egyszeriben kifényesedett a magyarságról alkotott kép, és sokan éreztek lelkipurdalást a magyarságra mért sanyarú sors miatt. A Kádár-rendszer, a lassú nyitás politikájának megfelelően, létrehozta azt az intézményrendszert, amely szalonképessé tette Magyarországot a nyugati országok előtt. Mint minden kényes politikai nyitás, a magyar nyugati tájékozódás is, szívesen választotta a kultúrát vagy a sportot a kapcsolatok megindításához.⁴

A Kádár-rendszerben az óvatos politikai nyitás egyik legfontosabb magyar intézménye volt a Kulturális Kapcsolatok Intézete(KKI), amely miniszteriális jelleggel szervezte külföld felé a magyar kulturális életet. Ugyancsak fontos szerepet játszott a Kultúra Vállalat, amely kiadványok terjesztésével, külföld felé történő magyar kultúraexporttal (néha -importtal) foglalkozott. Az idegen nyelvű magyar könyvkiadás főleg a Corvina Kiadó feladata lett. Gyakran a Kultúra Vállalaton keresztül terjesztette kiadványait külföldön.

Az önállóbb külpolitika felé

Sokféleképpen lehet alakítani egy ország kulturális kapcsolatait. Lehet a külképviselet mellé rendelt kulturális attasén keresztül, lehet a „kultuszminisztériumhoz” rendelten, vagy valami más minisztériumhoz tartozó nemzeti intézeteken keresztül, vagy akár a nemzeti intézmények (pl. Opera, zenekarok, Pen Club, Írószövetség és más irodalmi szervezetek, szakmai szervezetek stb...) révén. (Külön fejezetet érdemelne a sportkapcsolatokban rejlő számtalan

⁴ Ez egészen bevett szokás a diplomáciában, hiszen pl. Nixon amerikai elnök is egy amerikai asztalitenisz csapat 1971-es kínai vendégjátékával kezdte meg a politikai kapcsolatfelvételt a Kínai Népköztársasággal.

lehetőség is.) A KKI szervezte a magyar kiállításokat, az ösztöndíjas-ügyeket, a kulturdiplomáciát, kulturális rendezvényeket, előadásokat, filmheteket, stb. A szakminisztérium és a KKI mind nehezebben volt képes egyedül kézben tartani a szocialista állam egyre bonyolultabb kapcsolatrendszerét, vagyis a Nemzetközi Valutaalaphoz való csatlakozásunk után már szinte reménytelen volt fenntartani a teljes központi kulturális ellenőrzést. Az ország külügyi értelemben még annyi szabadságot sem élvezett, mint a gazdaságpolitikában. A Varsói Szerződés, a KGST, de elsősorban a Szovjetunió utasításai szerint alakult a magyar külpolitika. Pontosán meghatározták, hogy az ország kivel tarthat fenn diplomáciai kapcsolatokat (pl. Izraellel nem), mikor kell bojkottálnunk az olimpiai játékokat, vagy mikor kell valamilyen érdekből tömegmozgalmat indítanunk egy nyugati döntés, vagy lépés ellen. (pl. Angela Davis szabadon bocsátásáért csatlakoztunk a szocialista világhoz.) Feladatunk a szovjet diplomácia erősítése az ENSZ-ben és más nemzetközi fórumokon, illetve velünk mondták el, tétették meg a szovjetek azt, ami maguknak nem állt közvetlenül érdekében. A jól felkészült, többnyire az IMO⁵-n, a Szovjetunióban végzett magyar külügyi dolgozók kiválóan látták el ezt a dublőr, statisztika, de olykor nagyon is operatív szerepet.

A rendszerváltással az ország külügyi stratégiájában bekövetkezett változás új feladatokat adott a külügyi apparátusnak, amelyek végrehajtására az nem mindig volt alkalmas. Nem is a diplomáciai szaktudás hiánya, hanem a minisztérium irányítása, a diplomatavezetés, a stratégia világos ismerete, a minősítési rendszer kuszasága, és a belső bizalmi válság okozta a zavarokat. Súlyos hiányosságok mutatkoztak az elemzés és a döntés-előkészítés, a stratégiai és gazdasági tervezés területén. Még kevésbé volt felkészülve a külügyi apparátus az ország újdonsült demokratikus berendezkedésére. Az ország demokratikus irányításának négy éves ciklusában a kivárási, túlélési lehetőséget látták meg, és minthogy a friss demokrácia többnyire felkészületlen külügyi vezetősége nem tudta elvégezni, a pontos célok és a hozzájuk vezető utak kijelölését, az első négy év végére a magyar külügyi munka a klikkrendszer és a belső bomlás jegyeit mutatta. Pedig az első szabadon választott magyar kormány külpolitikai doktrínájának meghatározása nagyon is határozott, jól átgondolt koncepcióra épült. 1990.május 22-én terjesztette a magyar Országgyűlés elé Dr. Antall József, miniszterelnök, az MDF elnöke, a kormány programját. Ebben részletesen szólt a kialakítandó új magyar külpolitikáról. Határozottan állást foglalt a magyar külpolitika főirányairól és a vele szemben

⁵ Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Egyeteme

támasztott legfontosabb elvárásokról, vagyis a kisebbségi magyarság érdekeinek határozott képviselővel párosuló baráti szomszédság-politikáról, az Európai Unió iránti elkötelezettségről és az atlanti partnerségről.

„Földrészünk mesterséges megosztottságának megszűnésével Magyarország külpolitikájának legjelentősebb területe a – gazdasági érdekeken és a közös tradíciók alapján – tág– politikai és kulturális – értelemben vett Európa lesz. Ennek a döntő koncepcionális váltásnak a tartalmi, intézményes kereteit kezdjük kiépíteni az Európa Tanácsba történő belépéssel és a különféle nyugat-európai szervezetek munkájába történő bekapcsolódással. Szükséges lesz nemzetközi szerződéskötéseink joggyakorlatának felülvizsgálata, az újakhoz való csatlakozás. Mindez elő fogja mozdítani az Európai Közösség teljes jogú tagjává válást előkészítő társulási egyezmény megkötését. Külpolitikánk európai iránya nem áll ellentétben a széles értelemben vett atlanti együttműködés gondolatával, az Egyesült Államok és Kanada, valamint Európa két világháborúban bizonyított egymásrautaltságának és együttműködési kényszerének.” (...)

„A közép- és kelet-európai változások kezünkbe adták a nagy lehetőséget, hogy megszüntessük vagy legalább enyhítsük az itt élő népeket régóta szembefordító ellentéteket. A függetlenné váló nemzeteknek szabad kapcsolatokat kell kialakítaniuk egymással, az államhatárok ne akadályozzák a személyek, információk és az eszmék szabad áramlását. Bízunk abban, hogy egyetlen szomszédunknak sem lesz szüksége a magyarságra, mint összetartó ellenségképre. Az összeurópai együttműködés velejárója az intenzív regionális együttműködés, erre törekszünk majd valamennyi szomszédunkkal. A föderáció felé haladó Európában ugyanakkor éppen a regionalizmus biztosíthatja a nemzeti sajátosságok megőrzését, a nemzeti érdekek további érvényesülést minden nacionalista felhang nélkül.” (...)

„Tekintettel arra, hogy a magyarság egyharmada határainkon kívül él, a magyar államnak különleges felelőssége a magyar nemzet, mint kulturális és etnikai közösség megmaradásának támogatása mindenütt.”⁶

A fentiekből ítélve Magyarországnak távlatos külpolitikai koncepciója volt, amely azonban áldozatul esett a parlamenten belül kialakult csoportosulások (döntően az MDF és az SZDSZ) közötti küzdelemnek és a régi koncepció szerint szervezett és működő külügyi apparátus természetes önmozgásának, amivel pozícióit akarta biztosítani, illetve igyekezett kerülni a nagyobb személyes felelősséggel járó szerepvállalást. Külön nehézséget jelentett, hogy a kormánykoncepciónak megfelelő operatív munka irányítása és ellenőrzése ugyancsak gyenge

⁶ Antall József országgyűlési beszédei 1990-1993. (Szerk. Pálmány Béla. Athenaeum Nyomda Rt .Bp. 1994.)

volt, illetve nem is létezett, mert a belpolitikai küzdelem még erre a nemzeti szempontból létfontosságú területre is kiterjedt, a politikai erők között csak nyilatkozatokban létezett külügyi konszenzus. A külpolitika területén, vagy annak bevonásával lehetséges érdekérvényesítés is sokakat megigézett. A rendszerváltozással valóságos versenyfutás indult az intézmények között, hogy ki alakítja a külföldi kapcsolatokat. A mai helyzet nagyrészt ennek az érdekharcnak az eredményét is tükrözi. A külgazdaságot Kádár Béla irányításával a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma szerezte meg. (Konfliktus a külüggyel és szinte minden érintettel.) A Külügyminisztérium is igyekezett kihasználni azt az előnyt, ami a nevéből fakadt. (Független az ország, az ilyen pedig a Külügyminisztériumán keresztül intézi a külügyeit, tehát mindent, ami külföldet érint.) Az MDF-kormány által felfedezett határon túli magyarok nem kaptak külön minisztériumot (ellentétben pl. az NSZK Belnémet Kapcsolatok Minisztériumával), de azért kijárt nekik egy hivatal, a HTMH, talán az NSZK Össznémet Intézetének mintájára. (Kérdés volt, hogy ki alá tartozik?!) Volt némi rossz érzés az esetleg újraéledő kisantant várható propagandája és a belföldi ellenzék ellenállása miatt, ezért a tervezett Tájékoztatási Hivatal már létre sem jöhetett. (Végképp nem lehetett tudni, hogy ki felett lett volna illetékessége. MTI? TV? Sajtó? Külképviseltek?) A „Kultuszminisztérium” magának akarta a külföldi Magyar Intézetek feletti rendelkezési jogot, de a Külügy is igényt tartott rá. (Most is tart?) Folytatható a sor, de így is látszik, hogy a mai napig sincs rend a területen. Lehet, hogy ez csak a látszat, és valójában létezik a háttérben olyan szervezet, amely jól végzi az egykori Teleki-féle intézet munkáját, de senki sem beszél róla, titkos a munkája, az eredményei pedig láthatatlanok, olyannyira, hogy ellenfeleink sem figyeltek még föl rá?

Az Orbán-kormány sokat ígérően létrehozta az Országimázs Központot. Kissé sikerületlen neve ellenére sokan fellelegeztek, hogy itt a várva várt nemzeti kutatási és propagandacentrum, amely méltó utódja lehet az Államtudományi Intézetnek. Sajnos csak egyetlen esetben végzett a nyilvánosság számára is érzékelhető módon, valóban a nevének megfelelő munkát, amikor a magyar rendőri brutalitásról Szlovéniában megjelent reklámhadjáratra válaszolt. (Igen jól.)

Látható, hogy nincs hiány előzményekben, de még a feladat pontosításához sem sikerült közelíteni. Sok régebbi indok megváltozott, módosult, vagy átértékelődött. Az alaphelyzet azonban EU tagságunk ellenére sem változott gyökeresen. Még mindig szorongat bennünket a kisebbségi kérdés, az utódállamok egy részével az EU-n belül vagyunk, más részük azonban

kívül rekedt, ami nemzetiségi szempontból újratagolja a térségünket. A Tanácsköztársaság óta először a rendszerváltás két évtizedében tapasztalható, hogy bizonyos erők, akár külső érdekeink rovására is, külföldre irányuló propagandával kívánják megvívni belpolitikai harcainkat. Ugyanakkor elmondható, hogy húsz évvel a rendszerváltás után a Külügy is alkalmazkodott a magyar helyzethez, és a magyar politikai vezető réteg rátermettebb fele világosan látja, hogy mik a legfontosabb külpolitikai feladataink. Mégis, a mai helyzet elfogulatlan elemzője előtt világos, hogy nagy veszélyben van a magyarság Kárpát-medencei megmaradása és, noha nem elsősorban külügyi feladat a veszély elhárítása, elképzelhetetlen az egy nemzetstratégián alapuló átgondolt és szakszerű külügyi munka nélkül.

Felelős nemzetstratégia kidolgozására van szükség

A nemzeti érdekek újrafogalmazására van szükség. Ez nemzetpolitikai feladat, egy intézmény csak szerény segítséget nyújthat hozzá.

Két irányból is viharfelhők tornyosulnak. A szomszédos országokban a magyarság gyorsuló asszimilációja, a szétzilálódás, a kivándorlás és a természetes fogyás mellett az anyaországban való bizalom megrendülése is sújtja az elveszített területek magyarságát. Az anyaország belső állapota nemzetmegtartás szempontjából is ellentmondásos, alig tölti be nemzeti-szuverenitási és igazodási-pont szerepét. A nemzeti tudat relativizálása és a korábbihoz képest deviáns új hajtások megjelenése a magyar nemzeti identitás általános megrendülését vetítik előre.⁷ Ebben a helyzetben csak határozott kormányzati iránymutatással, hatékony kommunikációval és propagandával, a civil szférával és szervezetekkel egységet teremtve lehet fellépni.

A magyar politikai gondolkodástól és hagyománytól nem idegen a nálunk erősebb, befolyásosabb hatalmak figyelembevétele. Tulajdonképpen a török idők óta valamilyen függésrendszerben élt a nemzet, amit csupán az önálló Erdély néhány sikeresebb fejedelme és a Horthy-rendszerből alig két évtized szakított meg. Történelmi példákból és a mai helyzetből egyaránt kitűnik, hogy országunk legfőbb jellemzője és problémája a sodródás. Úgy válunk részeseivé lokális, regionális és világméretű folyamatoknak, hogy azok elemzését nem

⁷ A magyar állampolgárság határon túli magyarok részére történő kiterjesztéséről rendezett 2004. évi népszavazás eredménytelensége súlyos tudati megrendülést okozott a szomszédos országok területén élő magyarok körében, amely távlati hatásában mélyre ható és egyelőre felmérhetetlen következményekkel járhat.

végezzük el, a magyar pozíciót nem jelöljük ki, és valójában mintha csak túlélni igyekeznénk a nekünk kedvezőtlennek tűnő változásokat, ahelyett, hogy megragadnánk az esetleg kínálkozó lehetőségeket. A mostani pénzügyi-gazdasági válság jelentős mértékben átrendezi a politikai-hatalmi teret is a világban. Országunk teljes gazdasági és pénzügyi kiszolgáltatottságban van, így pedig nagyon nehéz bármit is változtatni a pozíción. Eközben a hazai közbeszédben és közgondolkodásban továbbra is a határon túli magyarok helyzete, az Európai Unióval való kapcsolataink költség-haszon mérlegelése és az energiaellátás a fő kérdés. A folyamatok alapos átgondolására van szükség gyorsan változó és globalizálódó világunkban, és új külpolitikai helyzetre kell felkészülnünk.

A második világháború után kialakult és a Szovjetunió összeomlása után módosult világrend társadalmi és hatalomtechnikai tartalékai kimerülni látszanak. Új feltörekvő hatalmak jelennek meg, és olyan nyugati típusú gazdasági fejlődést idéznek elő a korábbi gazdasági és politikai nagyhatalmak erkölcsi és belső gazdasági eladósodottsági terhei nélkül, amelyek a világ erőforrásainak újraosztásában érdekeltek. Néhány évtizeden belül ezek az államok (BRIC= Brazília, Oroszország, India, Kína) a világnak nemcsak gazdasági, hanem katonai legnagyobbjai is lehetnek. Santayana szerint azok, akik figyelmen kívül hagyják a történelmet, arra vannak ítélve, hogy ismét átéljék azt⁸. A történelem pedig arra tanít, hogy nagy gazdasági átrendeződések idején mindig a változás szükségességét megindokoló, erős ideológiai alapok jelennek meg. Az átrendeződésnek ideológiára van szüksége, hogy azt az emberek jónak, szükségesnek, igazságosnak, követendőnek lássák és elfogadhassák az esetleg szükségessé váló erőszakot. Ez azt is felveti, hogy jelentős módosulások várhatók a kialakulóban lévő világrendben, olyanok, amelyek akár az Európai Unió (mint nagyhatalom), s benne Magyarország sorsát is jelentősen befolyásolhatják. Bel- és külpolitikánk legfontosabb feladata, hogy rugalmassá tegye országunkat, és felkészítse azokra a változásokra, amelyek mindenképpen bekövetkeznek a világban. Egy ország akkor rugalmas és ellenálló, ha belső helyzete szilárd, a lakosság magáénak érzi az elért eredményeket, és bízik vezető elitjében, hogy meg is tudja őrizni stabilitását. Ma az Európai Unió, és általában a nyugati demokráciák a gazdaságilag stabilitás jegyeit mutatják, de törekeny a belső egyensúlyuk, sebezhetők pénzügyileg, megosztottak kulturális és vallási téren, folyamatosan csökken vezetőik bizalmi indexe. Sem uralkodó vallás, sem világnézet, sem általánosan mozgósító erejű célok nem egyesítik önként átélte belső értéként a polgáraikat. A

⁸ *George Santayana*. amerikai filozófus, író, költő 1863. december 16. — 1952. szeptember 26.

külső szemlélő szerint az unió polgárai csak abban mutatnak feltétlen egységet, hogy minden áron megőrizték elért életszínvonalukat. Tehát, amikor nem őrizhető meg maradéktalanul az elért életszínvonal, pénzügyi, spekulációs, politikai vagy környezeti okokból, komolyan számolnunk kell az ezeket a demokráciákat összetartó belső erők megrendülésével. Az európai jogtörténeti, politikai, és társadalmi fejlődésben kialakult értéktartalmak egyre inkább csak a gazdasági és a politikai életet szabályozó normákban jelennek meg. Ez a jelenség viszont spirituális és demokratikus deficit formájában okoz nehézségeket az Unió szorosabb közösséggé alakításában. Ez a deficit a gazdasági nehézségek idején jelentősen megnöveli az európai nemzetek önálló, olykor a többiekkel szemben is megnyilvánuló akaratát, és a közös európai lét garanciáját jelentő emberjogi, esélyegyenlőségi, diszkrimináció-ellenes stb. alapok napi szinten átélhető kritikáját váltja ki belőlük. Az Unió és az egyes államok politikájának értékalapú kritikája egyre nagyobb belső támogatást kap a közös bürokratikus struktúra átláthatatlanságától is szenvedő lakosságtól, így az Unió közös politikai céljait folyamatos belső veszély fenyegeti. Ez gyakran a tagállamok szintjén (kül)politikai beavatkozást is igénylő nemzetvédelem iránti igényként fogalmazódik meg (pl. az olasz lakosság spontán tiltakozási hulláma a romániai cigány bevándorlókkal szemben), vagy általános unió-ellenes politikai szerveződés formájában, amely képes akár az integráció mélyítésének a megakadályozására is. (Pl. az ír népszavazás, amely elutasította a lisszaboni szerződést.) A jövő magyar nemzetstratégiájának a magyar nemzet megmaradásának, fejlődésének és boldogulásának elősegítését kell biztosítania. Pontosan, és a valóságnak megfelelően kell felmérnie az ország és a magyarság helyzetét, számba vennie erőforrásait és kijelölnie a fejlesztés útjait. Adottságnak kell tekintenie az ország geopolitikai helyzetét, politikai és gazdasági környezetét, hatalmi viszonyait, szövetségi és integrációs kötelezettségeinket. Meg kell határoznia a fejlesztés fő irányait, a belső stabilitás elérésének módját, amely megfelel elvárásainknak, hagyományainknak, és amelyben a legkisebb áldozatvállalással érhető el a közmegegyezés. Döntően demográfiai, szociális, agrár, energetikai és foglalkoztatási jövőképet kell felvázolni az ország lakossága előtt, amelyet kiegészít az oktatási és az egészségügyi ellátórendszerek fejlesztési koncepciója és a határon túli magyarság helyének megtalálása az ország kulturális és nyelvi életében. Az ország hosszú távú érdeke a vidék népesség-eltartási potenciáljának javítása, amelynek biztosításáról nem mondhatunk le. Ezek a területek, illetve a fejlesztés forrásainak ezek közötti megoszlása alkotja azt a jövőképet, amelyet, külügyi munkával, a környezetünk számára is elfogadhatóvá és segíthetővé kell tennünk.

Sodródó, reaktív külpolitikából aktív külügyi érdekérvényesítést

Magyarország elsőnek fogadta el a Lisszaboni Szerződést. Sokak szerint elhamarkodottan, sőt, szinte olvasatlanul szavazta meg az Országgyűlés. Azon túl, hogy maga ez a tény is alkalmas arra, hogy indokolja azt a vádat, hogy a magyar külpolitika önálló gondolatokra, stratégiai, pláne taktikai lépésekre képtelen, arra is figyelmeztet, hogy önálló nemzeti lényegünk talán már annyira sérült, hogy az önállóság ilyen lépéseinek még a végiggondolására sem képes. Talán még ennél is rosszabb, ha önkéntes alárendelődésünk már a látszat-függetlenség, a felelős identitás felszínes jegyeit sem tartja fontosnak, ha kérész életű kommunikációs előnyöket lát, vagy távoli hatalmasságok egyetértő és elégedett bölintését remélheti. Ebben a helyzetben az Európai Unió egyeztetett stratégiájában való magyar részvétel szinte a gyógyulással kecsegtető elixír lehet, mert az uniós fórumokon naponta kaphatunk leckét átgondolt politikai érdekérvényesítésből – másoktól. A magyar külügyi teljesítmény elemzésekor nagy a kísértés, hogy kimondjuk az alkalmatlanság verdiktjét, noha megváltozott politikai helyzetünk új esélyeket is kínál. Leegyszerűsítés lenne csak annyit látni, hogy a negyvenöt éves geopolitikai alaphelyzetünk, amelyben Kelet nyugati ütközőállama voltunk mára új értéktartalmat nyert, és Nyugat keleti ütközőállamává váltunk. Relatív helyzetünk jórészt a közvetlen környezetünkkel együtt és egy irányba változott, tehát új katonai, stratégiai kihívásokra nem kell válaszolnunk, sőt, inkább magyar szempontból kedvező hatalmi változások történtek közvetlen szomszédságunkban. Nagyobb területű és nagyobb lélekszámú szomszédos országok ma már részeikre töredezve, külön-külön kisebb klasszikus nyomást gyakorolnak a magyar államra, mint 1990 előtt. Szomszédaink közül csak Ukrajna és Románia nagyobb lélekszámú Magyarországnál, míg korábban Csehszlovákia és Jugoszlávia is az volt. A Kisantant egykori államainak mintegy felével egy integrációban vagyunk, és egy katonai szövetségben veszünk részt⁹. Elmondhatjuk, hogy a fő, és meghatározó stratégiai kérdésekben baráti, illetve szövetséges országok a szomszédaink. Vagyis néhány olyan kérdés, amely az első világháború után a magyar külpolitika alapkérdései közé tartozott, Európa fejlődésének mostani szakaszában már nem hagyományosan felvethető kérdés, és nem is lehet azzá tenni. Sőt, magyar szempontból rendkívüli kockázatot rejtenek, ezért minden egyéb lépésnél is mérlegelni kell, nem

⁹ Csehország, Szlovákia, Románia és Szlovénia tagja lett a NATO-nak és az Európai Uniónak. A velünk határos Szerbia, Horvátország és Ukrajna egyre inkább az atlanti szövetség és az Európai Unió felé tájékozódik.

érezkeltnék-e akár csak rejtett utalást is a bennünket korántsem elfogulatlanul vizsgálók felé. A magyar külpolitikának figyelembe kell vennie, hogy:

- A trianoni határok megváltoztatásának ma semmilyen feltétele sem adott, ezért ennek felvetése csak érzelmi jelentőségű lehet, és minden magyar pozíciót ront. (A demográfiai folyamatok is a magyar érdekérvényesítés ellenében változtak, ill. változnak.)
- Magyarország regionális középhatalmi státusa minden feltétel hiánya miatt illúzió, az arra való – akárcsak verbális – utalás is káros.
- Külpolitikai érdekérvényesítésünket Unión belüli, vagy kívüli nagyobb hatalmakhoz való különleges viszonyban reménykedve tervezni politikai rövidlátás és kalandorság.

Ezek a tények azonban nem azt jelentik, hogy Magyarország minden külpolitikai eszköz híján van, kilátástalan és ezért szükségtelen stratégiát terveznie. Európai központi fekvésünk, a magyar etnikum nagyszámú jelenléte a környező országokban, mezőgazdasági és vízügyi potenciálunk, térgazdasági hagyományaink a Kárpát-medencében mind-mind kiváló lehetőségeket kínálnak, hogy országunk tekintélyét növeljék, gazdaságát fejlesszék, anyaországi szerepünket megerősítsék. Azokon a területeken, ahol az Európai Unió közös joganyaga lehetőséget ad rá, minden lehetséges törvényes és békés módon segítenünk kell a határainkon kívül rekedt honfitársaink érdekérvényesítését, autonómiáért folytatott küzdelmét, nemzeti önazonosságuk megőrzését. Magyarország új külpolitikai stratégiájának fő súlypontja a Kárpát-medencei magyarság érdekérvényesítése és a belőle fakadó gazdasági, stratégiai előnyök kihasználása valamint kulturális kohéziójának, oktatási potenciáljának növelése kell, hogy legyen. Legfontosabb külpolitikai törekvéseink közé kell tartoznia, hogy közvetítő nyelvként kell megőriznünk illetve fejlesztenünk Közép-Európában a magyar nyelvet. A környező országok magyar ajkú lakosságára és arra a tényre, alapozva, hogy nyelvünk az Európai Unió hivatalos nyelve, egyfajta lingua franca státust kellene megcéloznunk a térségben. A magyar külpolitika szűk forrásai és mozgásteret miatt a belmagyar kapcsolatok erősítésére kell összpontosítanunk a meglévő erők zömét!

- A szomszédos országok példáját követve, rendezni kell a határainkon kívül élő magyarok állampolgárságát, lehetőség szerint minden különösebb procedúra nélkül. Meg kell adni a történelmi Magyarország polgárainak és leszármazottaiknak a magyar állampolgárságot, az útlevelet és a nemzeti jogvédelmet – ha kérik. (Ez értelemszerűen nem jelent szavazati jogot, vagy adózási, egészségügyi vonatkozásokat, mert azokat külön jogszabályban és egyéni eljárásban kell rendezni.)

- A jelentős magyar lakossággal rendelkező szomszédos országokban fejleszteni kell a konzuli hálózatot és több új tiszteletbeli konzult is ki kell nevezni.
- Folyamatosan számon kell kérni az érintett államoktól a Nyugat-Európában általános kisebbségi jogokat, és a szomszédos országok (magyar) nemzetiségi polgárainak jogvédelmét.
- A legmagasabb szinten kell szóvá tenni, és esetleg szankcionálni a kollektív bűnösséggel kapcsolatos minden jogszabályt és rendelkezést, valamint a magyar közösség bármilyen diszkriminációját. (Tűrhetetlen a Beneš-dekrétumok szlovák megerősítése, a magyar nyelv diszkriminációja, a magyar nemzetiségű polgárok bántalmazása és az ennek során kettős mércére utaló bírói gyakorlat, stb.)
- Magyarországnak minden nemzetközi fórumon támogatnia kell a magyar közösségek méltányos kéréseit! Ilyen az autonómia, a saját önkormányzatisághoz való jog, stb. A homogén nyelvi, vagy vallási közösségek összetételének erőszakos megváltoztatását minden lehetséges eszközzel, akár nemzetközi fórumok és hazai szankciók bevezetésével is meg kell akadályozni.
- Intézményesíteni kell a Kárpát-medencei magyarság nemzeti egységét kifejező törekvéseket. A MÁÉRT vagy annak megfelelő fórumok ki kell, hogy egészüljenek olyan elemző, kulturális és politikai nyilvánosságot meghatározó szerveződésekkel, amelyek rá tudják irányítani a figyelmet a legfontosabb kérdésekre. (Ebben jó kezdeményezés a Bálványosi Nyári Szabadegyetem, a különböző országok magyarsága számára szervezett táborok, esetleg egy ezek tapasztalatait felhasználó megalapítandó intézet.)

Ezek a kérdések a magyar külpolitika főtengelyét kell, hogy alkossák. Minden uniós stratégiai és külpolitikai kérdéshez ezen a kérdéskörön keresztül vezet olyan út, amely nem aknázza alá az uralkodó magyar politika belső hitelességét. Természetesen Magyarország nem szigetelődhet el, azért, mert sündisznóállásba merevedve, csak a saját kisebbségi panaszait szeretné orvosolni. Érdekvédelméhez megfelelő szövetségeseket kell keresnie az Európai Unión belül és kívül, feltételezve, és esetenként előre látva, hogy segítségükért más területen országunk milyen ellentételezést kínálhat fel! Ki kell használnia az Európai Unió elfogadott belső értékrendjét, normáit, a tagországai között már kialakult és beváltak tekinthető konfliktuskezelést, a hasonló problémákra adott már létező és elfogadott válaszokat. Ez komoly elemző munkát, eseménykövetést, diplomáciai ügyességet igényel, amit zilált politikai belviszonyok, koncepciótlanság és hatalmi harc egyszerűen lehetetlenné tesz. A

határon túli magyar közösségekhez való viszony nem szabad, hogy az anyaország vetélkedő politikai erői közötti küzdelem szerint alakuljon. Ha így történik, akkor a szomszédos ország magyar szervezeti között is könnyen létrehozuk a belső megosztottságot, ezzel gyakorlatilag ellehetetlenítve az egységes magyar érdekvédelem esélyeit az illető országban. Világos tehát, hogy a belmagyar kérdésekben olyan, mindenfelől felülálló konszenzusra van szükség a magyar parlament pártjai és a közvélemény között, amely képes az egész magyar nemzet érdekében egyesíteni a rendelkezésünkre álló erőforrásokat. Csak úgy képzelhető el ilyen konszenzus, ha Magyarország minden mértékadó politikai pártja, társadalmi szervezete, egyháza jóváhagyja azt a külpolitikai stratégiát és követendő doktrínát, amely a magyar politika belmagyar viszonyait szabályozza.

Külpolitikai vízvázlat a határon túli magyarsághoz való viszonyunk

A nemzetiségekkel kapcsolatos távlatos gondolkodás már a rendszerváltás hajnalán megjelent a Fidesz II. Kongresszusának ezzel a kérdéskörrel foglalkozó záródokumentumában. Egyedül a Fidesz látta, hogy sokszor meghatározó jelentőségű lehet a struktúra, amikor óvatos, pozíciókereső külpolitikai lépéseket kell tenni. Ugyanis ha egy rendszerváltó állam, létrehoz egy kormányzati struktúrát, akkor nem kérdőjelezhető meg annak demokratizmusa és jó szándéka. Ha egy már kialakult demokratikus kormányzati szerkezeten változtatunk, akkor sokkal nagyobb érdeklődést, esetleg reakciót válthatnak ki a változás és annak okai. Magyarországon az MDF nem hozott létre nemzetiségi minisztériumot, csupán a HTMH-t, amely, végül is, alárendelt szerv volt, így nem emelte kellően magas és jelképes szintre a határon túli magyarok ügyét. A Fidesz már 1989-ben jól látta, hogy az első demokratikus magyar kormány megalakítása erre a megfelelő pillanat, ezért így fogalmaz programjában:

„...javasoljuk egy nemzetiségi minisztérium felállítását, megszüntetve a jelenlegi miniszterhelyettesi szintű ügyvitelt. Hasonlóképpen elengedhetetlennek véljük egy olyan Nemzetiségi Intézet életre hívását, amely tudományos igénnyel képes politikai döntéseket megalapozni. Természetesen ezen intézménynek a határokon kívüli magyar nemzetiségek sorsának befolyásolása is feladata lenne.”¹⁰ A kedvező pillanat elmúltával a Fidesz már nem gondolhatott arra 1998-ban, hogy a struktúrában olyan változásokat hajtson végre, amely

¹⁰ Nemzet, kisebbségek, nemzetiségpolitika. A Fidesz II, Kongresszusa által elfogadott program. In: Nemzetpolitika '88-'89. (Szerk: Lőrincz Csaba, Németh Zsolt, Orbán Viktor, Rockenbauer Zoltán) Pro Minoritate Alapítvány – Osiris Kiadó Bp. 1998.

nagyobb felfordulást okoz már a pusztán létevel is. Inkább a meglévő és már kialakult szerkezetet felhasználva kísérelte meg orvosolni a legfájóbb pontokon a nemzetiségi panaszokat, egyúttal valamilyen távlatot kínálni a magyarságukhoz mintegy nyolcvan éve hűséges nemzetársainak. Politikájának ma úgy méltatható a lényege, hogy minden vonatkozásban igazodási pontnak akarta elfogadtatni az anyaországot a határon túli magyarsággal és a szomszédos nemzetekkel egyaránt. Gazdasági virágzással, határozott kiállással a nemzetközi fórumokon, elérhető feladatok kitűzésével a nemzet alkotó energiáinak felszabadítását igyekezett elérni. Egész négy éves kormányzásával igazolta a tételt: csak sikeres, magabizó ország folytathat sikeres külpolitikát. A lassan érezhetővé váló erőnövekedés más területeken is aktivizálta az ország külpolitikáját és már nem sok szó esett a magyar külügy intézményi visszanyeséséről, karcsúsításáról, vagy a pártállam idején presztízsből, vagy szovjet utasításra megnyitott távoli nagykövetségeink folytatódó bezárásáról. 2002-től Magyarország külpolitikája is megváltozott. Nehéz pontosan meghatározni azokat a körülményeket, belső szándékokat, amelyek proaktív külpolitikából követő-sodródó gyakorlatot alakítottak ki. Nemcsak a határon túli magyarok helyzetével kapcsolatosan, hanem az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok, vagy bármely meghatározó erőközpont vonatkozásában is a kitérés, a sodródás és az árral úszás jellemezte a magyar külpolitikát. Összességében olyan gyengeség érzetét keltette az ország, amely az államok évezredes hatalmi játszomájában szinte mindig a döntési centrumokból történő kiszorulással, elszigetelődéssel, eljelentéktelenedéssel jár együtt. Uniós tagságunk előtt, a csatlakozásról szóló népszavazás kampányában gyakran hallhattuk, hogy Magyarország az Európai Unió teljes jogú tagjává válik. Aki nyomon követte a csatlakozási tárgyalásokat, az pontosan tudta, hogy ez a megállapítás legfeljebb 2013-tól válhat valóra, hiszen akár a mezőgazdasági támogatások, akár a munkavállalási lehetőségek terén kikötött védzáradékok az újonnan csatlakozókat éppen, hogy kevesebb joggal engedik be az Unió közösségébe. Még a frissen csatlakozók között is voltak különbségek a csatlakozás feltételeiben, attól függően, hogy milyen elszántan, vagy eredményesen alkudoztak Koppenhágában. Igencsak sérül az a teljes jog, amikor még az előzetesen meghirdetett magyar álláspontot sem képes az ország érvényesíteni, noha az uniós jog szerint vétő-helyzetben van. Így szavunk sem volt az erdélyi magyar autonómia kérdésében, amikor Románia uniós csatlakozásáról kellett szavaznunk. A diplomáciai háttér nélkül nehéz megítélni a magyar döntést, de az mindenesetre elgondolkodtató, hogy a csöppnyi Szlovénia hogyan képes Horvátország csatlakozását egymagában fékezni, saját, cseppet sem meggyőző területi érdekeinek védelmében. Lehetséges, hogy Szlovéniának még nincsenek rossz történelmi tapasztalatai azzal

kapcsolatban, ha egy közösségi jogrendben és eljárásjogban bízva, szinte minden érintett országnak ellentmond? Vagy lehet, hogy éppen a szlovénok ismerték fel, hogy kényes kérdésekben is élni lehet az úgymond „teljes jogú” uniós tagsággal? Magyarországnak következetesen figyelemmel kell kísérnie, és elemeznie kell ezeket a precedens-jellegű eseményeket, óvatosan tágítva mozgáskörét és gyarapítva lehetséges szövetségeseinek számát. Belső uniós ügyekben fontos, hogy más tagországok is mellénk álljanak, de kiélezett helyzetben az állhatatosság is eredményes lehet. Amikor a Szabadságpárt bekerült a kormánykoalícióba, az Európai Unió szinte minden országa elítélte Ausztriát, gyakorlatilag kiközösítette. Ausztria nem hátrált meg, és végül belátta az Unió, hogy nem lehet az integráción belül a demokrácia működésének alternatívája, még akkor sem, ha az előjelek alapján a tagállamok többsége nem tud azonosulni az osztrák választók döntésével. Nem kell hát félnünk, ha magyar szempontból helyesnek gondolt és az Unió demokrácia-felfogásával összeesengő kérdésekben szembekerülnénk egyik-másik tagországgal. Brüsszelből nézve a bennünket érintő sorskérdések zöme többnyire csak belpolitikai problémának tűnik, amelyekbe legtöbbször nem kíván beavatkozni az Európai Unió. Pedig éppen az volna a magyar érdek, ha az uniós jogrend és demokrácia-felfogás védelmében, kikényszeríthetné a magyar igényeknek megfelelő közösségi szintű döntést. Macska-egér játszmának tűnik ez, és csak nagy türelemmel, szakmai felkészüléssel, óvatos pozíció-javító munkával lehet eredményt elérni, jóllehet szinte sosem rövidtávon. Ebben a munkában nagyon nagy szerepe van a precedenseknek és a megfelelően megválasztott hasonlatoknak, a lépéseket megelőző és a később azokat követő kommunikációnak. Pl. az Ukrajnában tapasztalható nyelvi türelmetlenség és államnyelvi kényszer, mint tudjuk, nem a magyar nyelv ellen irányul elsősorban, de hatása éppen a kisebbségben, csekély számban ott élő magyar, román, szlovák polgárok számára a legsúlyosabb, miközben Kelet-Ukrajna hatalmas, nyolc-kilencmilliós orosz lakossága számára inkább csak kellemetlen feszültségforrás. Ebben az ügyben a magyar, a szlovák és a román közös fellépés hatékony lehet, különösen, ha a lengyel állam is fellépne saját honfitársainak nyelvi védelme érdekében. Bármilyen közös fellépés már precedenst teremthet más országokban is a magyar kisebbségi érdekek védelmére. Ahogyan precedenst jelent, hogy Románia különleges viszonyt igyekszik kialakítani a Moldovai Köztársasággal, illetve annak román nyelvű lakóival. Megfelelő magyar külpolitikai lépések esetén nehezen érvelhetne a román fél, ha Magyarország hasonló figyelemben részesítené Erdély magyar anyanyelvű lakóit. Számtalan olyan terület van az egykori szocialista országok között, amelyek esetében a magyar fél számíthat uniós, vagy azon kívüli szomszédaira, egykori KGST-tagtársaira. Szétfeszítené e tanulmány kereteit a lehetőségek tételes kifejtése,

de a felsoroltak is mutatják, hogy a magyar külpolitikának rendkívül összetett és igen nagy tömegű feladatot kell elvégeznie, amelyben nem mindig bizonyulnak szilárd alapnak a rendszerváltás óta eltelt húsz év külpolitikai eredményei. A feladatok elhanyagolása, átgondolatlan, ötletszerű végzése, a csupán reaktív, sodródó külügyi munka felgyorsítja a magyar nemzet modern kori erózióját, növeli kulturális és rövidesen nyelvi feloldódásunk esélyét.

Magyar külpolitika

Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchiában Ausztriával közös minisztériummal intézte a külügyeit. Mégis, jelentős, a mai napig elismerésre méltó eredmények születtek a tisztán magyar külkapcsolatok területén. Elsősorban a külföldi magyar jelenlét biztosítása érdemel említést. Célzatosan alapítottak magyar intézményeket, vásároltak külföldön ingatlanokat és tették ismertebbé Magyarországot. A legfontosabb kapcsolatok, intézmények és épületek a Monarchia szétesése után is magyar tulajdonban, vagy magyar befolyás alatt maradtak. A szocializmus évei alatt a magyar diplomácia igen sok államban volt jelen, néha olyanokban is, amelyekkel alig kereskedtünk, és politikai kapcsolataink sem voltak élénkek. Olyan jól átgondolt ösztöndíjas képzési politika egészítette ki diplomáciai jelenlétünket, amely internacionalista segítségnek tűnt, és valóban költséges is volt, de később politikai és kereskedelmi kapcsolatokban bőségesen megtérülő befektetésnek bizonyult. A rendszerváltás után Magyarország úgy kezdett hozzá külkapcsolatainak, elsősorban gazdasági szempontú racionalizálásához, hogy legtöbbször nem a kidolgozott nemzetstratégiához, hanem a pillanatnyi gazdaságosság látszatához igazította a talán szükséges karsúsítást. Ott indokolt a költséges külképviselet fenntartása, ahol nagyszámú magyar közösség él, ahol fontos gazdasági, vagy politikai érdekeink magyarózzák, esetleg ahol valamilyen távlati cél miatt látjuk szükségét. Az Európai Unió tagjaként talán szükségtelen Magyarországnak akkora külügyi hatórádiuszt működtetni, amely Santiago de Chilétől Kuala Lumpuron át Luandáig fogja át a világot. Megfontolandó inkább más követségekkel együttműködve fenntartani a jó államközi kapcsolatokat és csupán, kereskedelmi kirendeltségekre, konzulátusokra, tiszteletbeli konzulokra bízni a gazdasági és konzuli ügyeket. Minthogy ez idő szerint nincs közös külügyminisztere az Európai Uniónak, valamennyi tagország maga irányítja a külpolitikáját, csupán a közös joganyag jelent determinációkat. Nagy-Britannia a Nemzetközösség irányában, vagy Franciaország a világban meglévő számtalan

érdekeltségével hatalmas külügyi apparátust mozgat, miközben Ciprus, vagy Málta, de akár Észtország is alig rendelkezik eleven, vagy kiterjedt hivatalos diplomáciai kapcsolatokkal. Magyarország a gazdasági erejéhez és méreteihez képest jelentős diplomáciai kapcsolatrendszerrel rendelkezik, amelynek évről évre nehezebb a fenntartása. A racionalizálás sürgető feladat lenne, de egy kiépült külügyi apparátus visszanyesése rengeteg személyes és csoportközi problémát vet fel, politikai döntést kíván, és a személyes érdekrendszerek szinte bizonyosan eltérítik a döntések egy részét a nemzetstratégiailag optimálistól. Konszenzuson alapuló nemzetstratégia esetén határozottan és alapos előkészítés után kell döntenie a külügyi eszközrendszerről. Minthogy elengedhetetlen az Európai Unió döntési rendszerében a naprakész belső tájékozottság, az Unió országaiban működő magyar külképviseletek nem képezhetik vita tárgyát, mindegyikre szükség van. Ugyancsak szükség van magyar konzulátusokra a szomszédos, magyarlakta országokban a jelentősebb magyar népességgel rendelkező régiókban. Ugyanilyen fontos, hogy a többi európai ország nagyobb magyar népességgel rendelkező nagyvárosában, vagy azokban az egyetemi városokban, ahol nagyobb létszámú magyar diákközösség található, legyen magyar konzulátus, vagy legalább tiszteletbeli konzul. (pl. München, Krakkó) A tengeren túli, nagy területű országokban, ahol sok magyar él, a nagykövetségen kívül, a jelentősebb magyar lakossággal rendelkező régiókban is célszerű konzulátust fenntartani. (Pl. Ausztrália, Kanada, Egyesült Államok, Brazília.) Mint látható, döntően az elszármazott magyar honfitársaink érdekében történik a külképviseleteink jelentős részének fenntartása. Ezek a költségek, azon túl, hogy nemzeti kötelesség teljesítését fedezik, akkor kecsesnek megtérüléssel, ha a közvetlen határon túli, vagy a még messzebbre elszármazott magyarok valamilyen szempontból bekapcsolódnak az összmagyar értékteremtésbe. Kiemelten kell kezelni ennek módját a nemzetstratégiában, hiszen az egész magyarság és Magyarország pozícióit, érdekérvényesítési lehetőségét javítja a világban való magyar közéleti, kulturális és tudományos jelenlét. Nem lehet az Európai Unió mérlegére tenni, vagy gazdaságossági szempontok szerint alakítani ezt a határozott magyar stratégiai gondolkodást. A világban élő magyarságnak szüksége van Magyarországra, mint a magyarok államára, amely jogvédelem, igazodási pont, élőnyelvi valóság, történelmi múlt és mindig befogadó jelen. Külpolitikai és nemzetpolitikai érdek, hogy Magyarország el tudja juttatni üzenetét a világ magyarságához. Ezért, egyéb csatornák mellett, alapvető nemzetpolitikai jelentősége van a Duna Televíziónak és a Magyar Rádió valamilyen célzott műsorának. Ugyancsak szükség volna egy jól szerkesztett internetes portálra is, amely a legkönnyebben elérhetővé teszi a Magyarországgal kapcsolatos legfontosabb információkat, és interaktivitásával segíti a magyarok jogvédelmét bárhol a világon.

Látható, hogy a modernizálódó és egységesülő világban már sokkal összetettebb és kiterjedtebb a klasszikus külügyi, diplomáciai tevékenység, mint akár csak száz esztendővel ezelőtt. A nagyhatalmi politikát meghatározó geopolitikai elméletek tanulmányozása ráébredhet a Magyarország méretű országokat a külügyi mozgástér korlátozott voltára, de a főbb tendenciák tudomásul vétele mellett arra is, hogy sohasem zárnak hermetikusan a nagyok által kifeszített stratégiai hálók, és sok kisebb érdek érvényesíthető a globális viszonyok megbolygatása nélkül, ha jól átgondolt stratégiát és taktikát alkalmazunk. A külügyi érdekérvényesítésben is érvényesülhetnek és érvényesíthetők az üzleti marketing által kidolgozott alapelvek. Az üzleti életben a kisebb, úgynevezett „gerilla” taktikát alkalmazó cégek is sikeresek lehetnek a nagy, piacvezető cégek és kihívók mellett. Ők a nagyok által le nem fedett kisebb, vagy valamilyen szempontból egyedinek számító üzleti területre próbálnak benyomulni, ahol a nagyok számára nem kifizetődő a jelenlét, de boldogulhat egy rugalmas, szinte kézivezérelt cég. Nem sértik jelenlétükkel a piacvezetők globális érdekeit, nem intéznek hozzájuk kihívást, de választékbővítő a termékük – ezért a nyílt verseny látszatát erősítik – így gyakran még valamiféle piacvezetői védelemben is részesülhetnek. A külpolitikában ilyen klasszikus „gerilla” volt Tito Jugoszláviája, amely sikereinek csúcán még arra is erőt érzett magában, hogy új, globális szervezet megalakításával kísérletezzon. Így jött létre az „el nem kötelezett” országok laza szövetsége. E szövetség pusztán létét is csak az tette lehetővé, hogy kétpólusúvá lett a világ, és a két meghatározó nagyhatalom között megnyílt egy keskeny út a sajátos érdekek megfogalmazására, érvényesítésére. Az országcsoportot mind a két nagyhatalom, az USA és a Szovjetunió is igyekezett saját céljaira felhasználni, amely komoly lehetőségeket biztosított számukra önálló külpolitika folytatására. Az angolszász politikai iskola szerint még Jugoszláviánál is jobb példa a gerillataktikára Románia huszadik századi történelme, amely szerint egy szövetség tagjaként is lehet szó „gerilla” típusú érdekérvényesítésről.¹¹ A gerillataktika a kisebb országok sajátos érdekérvényesítésének szinte az egyetlen lehetősége a nemzetközi porondon.

¹¹ Az első világháborúban a Központi Hatalmak szövetségeseiként valódi céljait elrejtve a végsőkig lebegtette hovatartozását, majd, amikor látta, hogy a mérleg az antant felé billen, belpolitikai folyamataiban teljesen új irányt véve, a győztesek oldalára állt, és szinte minden győztes államot meghaladó zsákmányban, területszerzésben részesült. Hitler szövetségeseiként Kelet-Európa legnagyobb katonai kontingensét küldte a Szovjetunió ellen, de ügyes taktikával sikerült minimalizálnia a veszteségeket, amelyek a vesztes oldalon vívott háború miatt érték. (A zsidó kisebbsége elleni atrocitásai nem kaptak nagyobb nyilvánosságot, és a Párizs környéki békében is megtarthatta a Trianonban neki ítélt területeit.) Később, a Szovjetunió vazallusaként, különutas gesztusokat tett a nyugati hatalmaknak, biztosítva a maga számára azokat a (pl. kereskedelmi) kedvezményeket, amelyeket a szovjet blokk szorosán záró országai nem kaphattak meg.

Magyarországot politikai hagyományai, és kultúrája kevésbé teszi alkalmassá a klasszikus gerillataktikára. Geopolitikai meghatározottságunk csak egy nagyobb szövetségi rendszer tagjaként vagy regionális középhatalomként kínál esélyt a Kárpát-medence központi országának. Az utóbbi a középkori magyar állam bukásával már ötszáz éve csak történelem, az előbbi olyan realitás, amelyben a nemzeti érdekérvényesítés kizárólagos lehetőségét kell látnunk. Helyzetünkől és történelmünkől fakad azonban, hogy bizonyos területeken fontossá, esetleg megkerülhetetlenné tehetjük magunkat. Ilyen a Balkán helyzetének rendezése, a mitológiai rokonszenv felhasználásával a bizonyos török nyelvű közép-ázsiai államokhoz, vagy éppen Törökországhoz való viszony, a lengyel-magyar barátság konkrét gazdasági, esetleg politikai tartalommal való megtöltése. NATO tagságunk olyan biztonsági ernyőt kínál, amely történelmi idők óta először nyújt garanciát az ország számára aktív külpolitikai szerepvállalásra. Ennek a lehetőségnek megfelelő nemzetstratégiai és külpolitikai kezelése kitágítja a magyar mozgásteret, egyszersmind olyan nemzetközi tapasztalatok birtokába juttatja a magyar döntéshozókat, amelyek nélkülözhetetlenek a megfelelő tájékozódáshoz és érdekérvényesítéshez a globalizálódó világban.

A magyar külpolitika, akárcsak Magyarország, fontos történelmi fordulóponthoz ért. Egy világpolitikai jelentőségét kétségtelenül őrző, de viszonylagos gazdasági erejét fokozatosan veszítő világrendszer integráns részévé vált, amelyben lassan csökken az Egyesült Államok gazdasági szerepe, de befolyása és stratégiai, katonai jelentősége továbbra is megkerülhetetlen. Az Európai Uniónak előre láthatóan nem sikerül az a terve, hogy a világ leginkább versenyképes gazdaságává váljon és birodalom-szervezési törekvései jelentős belső, lakossági és nemzeti ellenállásba ütköznek. A világ gazdasági érdekszférái bizonyos újrafelosztás előtt állnak, amire a feltartóztathatatlan kínai gazdasági térfoglalás a legjobb példa, pl. az afrikai földrészen. Ebben a rendkívül bonyolulttá vált rendszerben a magyar külpolitika és a magyar nemzeti érdekek képviselője jól átgondolt, rugalmas és cselekvésre képes struktúrát, történelmi távlatokban gondolkodást, konszenzusos politikai támogatást kíván. Minden olyan elképzelés, amely szövetségeseinktől, vagy bármely külső erőcentrumtól várja a magyar érdekek képviselőjét, a magyar bel- és külpolitikai rend kialakítását, csak gyorsítja a nemzet erózióját, gazdasági, biztonságpolitikai és önálló politikai entitásként való megjelenésének gyengülését. Külpolitikai stratégiából nem születhet újjá egy nemzet, de hatékony nemzetstratégia, és az azon alapuló külpolitika nélkül sem lehet sikeres nemzeti újjászületés.

Felhasznált irodalom:

1. Ancel, Jacques: Szlávok és germánok. In: Geopolitikai Szöveggyűjtemény SVK, Budapest, 1999 (A további hivatkozásokban: GSZGY)
2. Antall József országgyűlési beszédei 1990-1993. (Szerk: Pálmány Béla. Atheneum Nyomda Rt .Bp. 1994.)
3. Siegfried, André: Európa válsága (GSZGY)
4. Aron, Raymond: Háború és béke a nemzetek között (GSZGY)
5. Brill, Heinz: Geopolitik heute. In: Deutschlands Chana, Ullstein, Berlin, 1994.
6. Brzezinski, Zbigniew: Eurázsiai geostratégia. (GSZGY) pp.138-157.
7. Churchill, Winston: Fultoni Beszéd. 1946. március 6.
8. Fodor Ferenc: Teleki Pál. Mike és Társa Antikvárium. Budapest, 2001.
9. Gáll Ernő: Kelet-európai írástudók és a nemzetstratégiai törekvések. Kossuth Könyvkiadó, 1987.
10. Haushoffer, Karl: Weltpolitik von heute. Verlag und Betriebs-Gesellschaft, Berlin, 1931.
11. Kissinger, Henry: Diplomácia. Panem Könyvkiadó, Budapest. 2008.
12. Kissinger, Henry: Korszakváltás az amerikai külpolitikában? Panem-Grafo, Budapest, 2002.
13. Kocsis Károly: Jugoszlávia. Egy felrobbant etnikai mozaik esete. Teleki László Alapítvány, Budapest,1993.
14. Kulin Ferenc: Szempontok egy nemzetpolitikai stratégiához. In: Készenlét. pp.187-218. (Kölcsey füzetek 20. Bp, 2008.)
15. Lőrincz Csaba, Németh Zsolt, Orbán Viktor, Rockenbauer Zoltán: Nemzetpolitika '88-98 Osiris. Budapest, 1998.
16. Moureau-Defarges, Philippe: Bevezetés a geopolitikába (GSZGY)
17. Németh Zsolt: Magyar kibontakozás. Püski, Budapest, 2002.
18. Ratzel, Friedrich: Politische Geographie. Wien, 1923.
19. Revízió vagy autonómia? (Iratok a magyar-román kapcsolatok történetéről) Teleki László Alapítvány, 1998.
20. Rónai András: Térképezett történelem. Püski Kiadó, Budapest, 1993.
21. Széchenyi Ödön: Napló (A „Hableány” gőzösön) Gyurián és Deutsch testvérek, Pest, 1867.
22. Széphalmi Diéta 2000-2005. Előadások. Civil Akadémia Alapítvány.
23. A trianoni békeszerződés szövege

Drs. Gábor J. Dzsingisz

A szerző Drs. Gábor J. Dzsingisz közgazdász politikus 1940-ben Győrben született. 40 éven át résztvevője a holland társadalmi és politikai életnek, mint polgármester, országgyűlési képviselő, kormánytag. A holland parlament külügyi bizottságának volt tagja valamint a holland parlamenti delegáció elnöke az Európai Biztonsági és Együttműködés Szervezetben.

1998-tól 2005-ig Budapesten akkreditált diplomata. A KDNP tagja

Drs. Gábor J. Dzsingisz:

A külpolitikának a kényes kérdésekkel is szembe kell néznie!

1. A külpolitika meghatározó elemei: az érdek, az erő és a kölcsönösség.

Néhány alapkérdésben tisztán kell látni, hogy miként működik a külpolitika.

Rendszerint több tényezőből tevődik össze a külpolitikát mozgató rendszer.

Minden korszaknak meg van a jól felismerhető, lényegben meghatározó, a külpolitikát döntően befolyásoló mozgatóereje. Ez mindig is egy **érdek**. Csak, nagyon ritkán párosul ehhez némi etikailag megalapozott morális, önzetlen célkitűzés, mint például egy másik állammal vagy annak polgáraival vállalt önérdéknélküli szolidaritás. Ez a morális etikai megfontolás rendszerint csak rendkívüli, különleges helyzetekben játszik szerepet (lásd Koszovó, ahol a **tarthatatlan** helyzet végül is a nemzetközi közhangulat nyomására, kiváltotta a beavatkozást), és nem alkot állandó tényezőt a külpolitikában. Maguk az erőviszonyok is döntően befolyásolják a döntést, hogy a morális etikai érvek elég súlyosak a beavatkozás motiválásához. Ha a beavatkozásra készülő ország nem érzi magát döntően erő fölénybe, akkor az etikailag motivált beavatkozás nem jön létre. Ez például jellemző szinte minden amerikai beavatkozásra, amire az elmúlt évtizedek során sor került, s ahol az etikai motiváció mellett rendszerint a gazdasági érdekek képviselője valamint világpolitikai érdekek játszották a főszerepet.

A XIX században a még a fennálló dinasztiák, monarchiák hatalmi terjeszkedése az érdekeket döntően befolyásoló tényező. Ezt a XX században a feltörő ideológiák terjeszkedési mámore váltotta fel. Míg a XXI századba érkezve a gazdaságpolitikai tényező, ami ugyan mindig is már jelen volt, de most, mint a meghatározó mozgatóerő, vezető szerepet kap a külpolitikában. Éppen ezért az Európai Unió kialakulása, mint erős gazdasági közösség, jól megértett önérdék. Ezért az Unió **az időben** megtett lépések gyümölcsét arathatta le a kialakult nemzetközi pénz és gazdasági válság közepette. Kétség kívül, hogy az Unió összehangolt politikája és az euró létrehozása nélkül a válság Európában sokkal mélyebben éreztette volna magát.

A gazdaságpolitikai tényező központi jelentőségűvé emelkedése magával hozza, hogy a külpolitika mozgásterére nagyon is függ az illető ország gazdaságpolitikai jelentőségétől, erejétől. Egy hosszasan gazdasági válságban sínylődő ország nem túlságosan kívánatos fél a másik számára. Annál nagyobb a vonzóereje egy lendületes gazdasági fejlődést felmutató **erős** országnak. Egy gazdaságilag prosperáló és kiszámítható országgal érdemes, kölcsönös érdekek alapján a kapcsolat fejlesztése.

A sikeres kapcsolatok mindig is a **kölcsönösség** alapján működnek. Egyoldalú érdekképviselő silány talajra talál. A sikeresség második feltétele a gazdaság tartós fejlődése felmutathatósága után a kölcsönösség elvének az elfogadása és használata. Egész rövidtávon lehet némi eredményeket, látszat sikereket elérni a másik kárára ez, azonban hosszabb távon soha sem tartható és csak megmérgezi két ország viszonyát. Lehet törekedni egy szomszédos országgal a kulturális kapcsolatok fejlesztésére vagy a gazdaságpolitika összehangolására, **de** ha a másik fél nem érzékeli a saját érdekét a „cserében” akkor gyakorlatilag nem valósul meg semmi. Mindig szem előtt kell tartani a másik jogos érdekét.

Egy viszony mindig kétoldalú, két fél érdekére alapul. S ha az érdekek nem esnek egybe, nincsenek egyensúlyban és nem kölcsönösek, adott a konfliktus és a szembenállás lehetősége. Ez természetesen **kontra produktív** mindkét állam számára és negatívan befolyásolja a két állam képét más államokkal való kapcsolatába is, ami végül a külpolitika mozgásterét minimálisra csökkenti.

Furcsán **hangzik**, de mégis így van a sikeres külpolitika elsőszámú feltétele az ország fenntarthatóan kimutatható belső gazdasági sikeressége.

Az ésszerű belpolitikai gazdaságpolitika sikerre vezet a külpolitikában.

Nagy tévedés lenne azt hinni, hogy az Európai Unió más, mint a résztvevő országok érdekeinek a harmonikus összekovácsolása. Éppen ezért minden tagállam a saját jól megértett érdekei ismeretében indul a konszenzust megelőző vitába. S ha valóban vitális érdekekről van szó, addig nem enged, amíg nem érzi úgy, hogy a kompromisszum elfogadható számára. Ez részben világosan megfogalmazott célkitűzéseket szükségességét jelenti, részben pedig a saját álláspont markánsabb képviselését.

2. Az általános emberi jogok fontossága.

A magyar külpolitika célkitűzéseinek egyik sarkalatos pontja kétségtelen az általános emberi jogokért való síkra szállás kell, hogy legyen. Ezt is azonban csak akkor lehet sikeresen képviselni a nemzetközi arénában, ha maga az országon belül tiszta a lelkiismeret. Itt is világos az összefüggés a belpolitikai helyzet és a külpolitika sikeressége között. Hazánk a berlini fal 1989-ben történt ledöntése után szabad akaratából bekapcsolódott a szabad világ európai vérkeringésébe. Megalkotta a jogállamiságot. Így azóta ténylegesen részese az Egyesült Nemzetek 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata megvalósításának. Az Európai Unió tagállamai, kivétel nélkül ugyan ebben az értékközösségben működnek, mint jogállamok.

Érdeemes a 30 pontos nyilatkozatból néhány sort idézni:

A bevezető mondat így hangzik:

„Tekintettel arra, hogy az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon,”

Majd következik a harminc pont.

A harminc pontból csak hármat idézek:

„1. Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek.”

„2. Mindenki, bármely megkülönböztetésre, nevezetesen fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyoni, születésre, vagy bár bármely más körülményre való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra.”

„18. Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magába foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyéni, mind együttes, mind nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.”

Ezekből a szövegekből világossá válik, hogy a jogállamok közössége elvet mindenfajta diszkriminációt, legyen annak vallási, származási, etnikai, vagy más háttere.

Ez a rendszer 1948 –óta kibővült és európai vonatkozásban létrehozta a maga intézményeit és jogalkotását. Az Európa Tanács keretén belül létre jött az Emberi Jogok Európai Egyezménye. Ez egy olyan nemzetközi szerződés, amely a résztvevő államokat kötelezi, hogy biztosítsák a meghatározott jogokat és szabadságot a joghatóságuk alatt élő minden egyén számára. Ennek ellenőrzésére jött létre a Strasbourgban székelő Emberi Jogok Európai Bírósága, amihez úgy az államok, mint a magán személyek, nemzetiségre való tekintet nélkül fordulhatnak, ha úgy vélik, hogy a garantált jogokat az állam megsértette. A Bírósági ítéletek a tagországok számára kötelezők!

Ezek az intézmények és nemzetközi szerződések főleg az egyén, a személy integritását és egyéni jogait védik.

Ezen túlmenően a kisebbségek, mint csoportosulások és közös jogaik védelme is helyet kapott az új európai nemzetközi rendszerben. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet 1993-ban külön Főbiztost nevezett ki a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos konfliktusok megelőzése céljából. A Főbiztos a kulisszák mögött dolgozik, ami a témák kényes mivoltából ered és az a feladata, hogy amennyiben egy konfliktus kirobbanásának a lehetőségét észleli, ezt jelezze, valamint a konfliktus megelőzése érdekében joga van fellépni. A Koszovói konfliktus megoldásában meglehetősen nagy szerepet játszott az akkori Főbiztos.

3. A sajátos magyar helyzet.

Magyarország sok okból kifolyólag egy sajátos helyzetben van. Nem mondhatjuk, hogy a velünk határos országokkal felhőtlen külpolitikai viszonyt ápolunk.

Talán érdemes feltenni a kérdést, hogy miért nem?

Öt ponton magyarázható az ország sajátos helyzete:

- a hosszú évek során hermetikusan izolált állapot,
- a múlt feldolgozatlansága,
- az érzelmi politizálás,
- az állam és az egyház szerepe,
- fogalomzavar a gyűlölt nacionalizmus és a tisztelendő nemzeti érzelmek terén.

Az ország hermetikusan izolált állapota.

Úgy az elmúlt egy párt uralmi rendszer alatt, mind a két világháború között országunk szinte hermetikusan el volt zárva a külvilágtól. Ez egy túl hosszú történelmi periódus (szinte négy generáció!) ahhoz hogy ne alakuljon ki egy befelé forduló, csak önmagára irányuló szellemi élet. Ennek eredményeként egy teljes elidegenedési folyamat jött létre a külvilágtól. Ebből adódik többek között az is, hogy a legkülönbözőbb általános politikai fogalmak, mint például a liberalizmus, vagy a konzervativizmus egészen más értelmezést kap Magyarországon, mint az Unió megalakulásától számított első 15 országában. Vagy például az hogy a rendszerváltás előtti korszakot egyszerűen csak „szocializmusnak” becézi a mai köznyelv. A demokráciáról alkotott elképzelés sajnálatos módon, pedig nem haladja túl a fél plusz egy többség kizárólagos uralmát a többi felett.

Hiszen” demokratikusan megszavaztuk” elmélet alapján a következő választásokig a mindenkori többség, uralja a hatalmat. Persze hogy ez a felfogás a demokráciának csak karikatúrája. A demokrácia előfeltétele ugyanis, hogy demokraták éljenek meg, akiknek van tartásuk, humán stílusuk, akik a másikat tiszteletben tartják, akik kölcsönösen elfogadható megoldásokban gondolkoznak, megegyezésre törekednek, akiknek van felelősség érzetük a közjó iránt. Egy múlt századbéli nyugat-európai államférfi úgy fogalmazta: „a demokrácia minősége abból állapítható meg, hogy a többség hogyan viszonyul a kisebbséghez”.

Ha a fogalmak értelmezése és a fogalmakból adódó elvárások ennyire különböznek, akkor nagyon nehéz megfogalmaznia igazi célkitűzéseket.

Világosan és mások számára is érthetően megfogalmazott célkitűzések nélkül, pedig nincs követendő külpolitika. A magyar társadalom a Kádári években lett kimondottan egoista. Önmagán kívül az óta másról sem akar hallani. Ez a teljes bezárkózás. Sajnos mennél inkább nem vesz tudomást a környezetéről, annál kevésbé tud a világban eligazodni. Fontos megtalálni az elszigeteltségből való kiutat.

A sikeres külpolitikához hozzá tartozik az is hogy teljesen érthető nyelven következetesen és konzekvensen kiállunk és kitartunk az álláspontunk mellett.

Tévedés azt hinni, hogy a diplomácia stílusához hozzátartozik a burkolt nyelvhasználat, a soha nem egészen világos, homályba borított célkitűzések palástolása. Vegyük csak azt a hihetetlen sikert, például amit az Egyesült Államok új elnöke Obama szinte hetek alatt elért országa nemzetközi tekintélyének visszahódításával. Mindezt világos és félreérthetetlen nyelvhasználatra alapozta.

A múlt feldolgozatlansága.

A jelenlegi magyar társadalom egyik sarkalatos problémája, hogy nem képes higgadt mércék mentén feldolgozni az elmúlt száz év magyar vonatkozású történetét, korszakait, eseményeit. Minden erre irányuló kísérlet a táborokra oszlást, előítéletek ápolását, és a „saját igazság” bebizonyításának kísérletébe torkol. Ez az állapot képtelenné teszi az országot érdekei sikeres képviselőjére a külpolitikában. Egy fundamentumaiban megosztott ország komolytalan partner a külpolitikában. Hisz kiszámíthatatlan, megbízhatatlan.

Gyakorlatilag semmi akadály, hogy az arra illetékes és kompetens személyek bevonásával egy szinte mindenki számára elfogadható elemzés napvilágot lásson. S talán a nemzeti megbékélés alapját képezze. Ha önmagával békében él az ország, akkor eredményes és sikeres a külvilág számára és számottevő partnerré válik.

Felmerül a kérdés, hogy honnan induljon ez az újraértékelés. Miután az ország az 1867-es kiegyezést követő évtizedekben teljes erővel felzárkózott az európai modernizációs folyamatokhoz volt egy meghátrálás miután a visszacsúszás folyamata megfékezhetetlenül beindult.

Az elemzést nem csak belülről nézve, hanem a Kárpát-medence környezetéből betekintve kell feldolgozni. Hisz ismeretünk a környező országok történetét formáló tényekről és felfogásokról minimális és torz, ami sajnos a sok évtizedes bezártság és környezetunktől való elszigeteltség következménye.

A magyar külpolitika jelenkori fellépésében nem mehet el szótlánul Trianon mellett. A történetek megítélése nem vezethet más megállapításra, hogy egy olyan „békediktátumot” „kényszerítették rá az országra, mely kettős mércével mérte a világ igazságát és felelőtlen módon nemzeti kisebbségek az utódállamok kiszolgáltatottjaivá tett. Mind ebből szinte természetesen következett, hogy az utódállamok ezeket a nemzeti kisebbségeket, mint újonnan alakult nemzeti államaik természetes belső ellenségeit kezelték, ennek minden következményével. Emberi sorsok drámai sorozatait előidézve. Mindez az akkori nemzetközi politika felelőtlensége volt. Az akkori európai nagyhatalmak nem voltak érzékenyek erre a témára és nem is volt érdekük az emberi jogok legfundamentálisabb értékeit, az emberi személyiséget, védelembe venni az **az nacionalista** államhatalmakkal szemben. Erre csak a második világháború után került sor, amikor az Egyesült Nemzetek elfogadták az emberjogok általános deklarációját. De mivel a világ és Európa az után kettészakadt ennek a megvalósításából Európa keleti és középső része kimaradt.

E tények megállapításából a mai valóságban azonban nem azt a következtetést kell levonni, hogy a XXI században ezt a sérelmet valamilyen formában orvosolni lehetne. A sérelmi politikának nincs jövője. Viszont az általános emberi jogok alkalmazása egy természetes út, amin célba lehet érni. Az Európai Unió ugyanis erre az értékrendszerre van alapozva.

Az érzelmi politizálás.

Ha a környező országokhoz való viszonyunk szóba kerül, akkor szinte kivétel nélkül a múltban elszenvedett sérelmekre helyezük a hangsúlyt. Ennek természetesen meg van a magyarázata. Így alakul ki az ellenség kép megfogalmazása és aktivizálása, mely által hamis tudati tartalmakat generál és tesz elfogadhatóvá. Így kitér és elutasít minden olyan törekvést, amely valós válaszokat keres a problémák megoldására. Ez a hozzáállás a mai napig nem járt eredménnyel. Érdeemes **átgondolni**, hogy annak mi az oka. Az érzelmek, mellé talán oda kell tenni a tényeket. De nem csak azokat a tényeket, amiről mi azt hisszük, hogy kizárólagos igazságok, hanem a másik fél felfogásának az elemzését is szemlélni kell. Csak így tudunk egy olyan képet alkotni, ami használható elemeket tartalmaz a kivitelezhető és sikeres külpolitika megfogalmazásához. Főleg a jövő képe kell, hogy világos legyen, mintha arra mások is partnerek lennének, hogy közösen többre vagyunk képesek, mint megosztva, egymással szemben állva. Ez annál is inkább ajánlatos, mert a múltat nem lehet megváltoztatni, de a jövőt mi tartjuk kézben.

Az állam és az egyház viszonya, mint különleges tényező.

Magyarország abban a kiváltságos helyzetben van, hogy az állam és az egyház szerepe szét van választva. Ez tökéletesen egyezik a modern európai felfogással. Eredményként az állam számít a független egyházak társadalmat formáló erejére, de nem befolyásolja az egyházakat a hit és erkölcs terén. Úgy az egyházak sem törekednek arra, hogy államvallássá váljanak és alárendeljék a politikai döntéshozatalt az egyház tanításainak. A két hatalom, a világi és az egyházi tisztekben tartja egymást.

Környező országainkban nem mindenütt ez a helyzet. Ott, ahol az ortodoxia a vallási főirányzat, nem beszélhetünk az állam és az egyház európai mintára való elválasztásáról. Ez magával hozza az egybefolyódást. Az állam preferálja szinte, mint államvallás a fő vallási irányzatot. Ez megnyilvánul úgy az anyagi javak elosztásában, mint a vallás befolyásában az államhatalomra. A más vallásúak helyzete ezzel nem könnyebbül! Ugyanez a helyzet azokban

az országokban, ahol az iszlám a fő áramlat. A közelmúltban ennek a témának a jelentősége sajnálatos módon meglehetősen meg növekedett. A külpolitika mozgásterének meghatározásában ezzel számolni kell. Nem ugyanabból indulunk ki és következés képen nem ugyanazt értjük a gondolatok mögött, mint amit a másik mond. Mivel a magyar kisebbségek se az iszlámhoz se az ortodoxiához nem tartóznak, viszont mozgásterük abban a környezetben van ezzel a ténnyel nagyon is számolni kell.

Ha ezt megértjük, akkor a mi reakciónk sem kizárólag a „saját igazság” hirdetése mentén fog kialakulni. Így hosszabb távon és türelemmel létre jön egy kölcsönös megértés, ami a harmonikus együttműködés titka.

Fogalomzavar a gyűlölt nacionalizmus és tisztelendő nemzeti érzelem terén.

A XXI század szabad Európájában mindenki joggal visszataszítónak tartja a nacionalizmust. Igenis érthető, hogy mindaz, ami a másokat gyűlöló, kizáró és diszkrimináló nacionalizmus által ihletett rombolást, pusztítást, emberek és népcsoportok, megsemmisítését előidézte, mély sebeket hagyott Európa lelkületében. Minden, ami ebben a színben tűnik fel, joggal kemény ellenállásba ütközik. A szólásszabadság a gyülekezés szabadság, a vélemény megnyilvánításának írásos szabadsága nemes eszményei komoly próbának vannak kitéve, a vad nacionalizmus által felidézett ostromok során. A magyar belpolitika teljesen éretlenül kezeli a káros nacionalizmus és a nemzeti értékek témáját. Nagyon is felismerhetők úgy a kádári korszak során beidegződött **reflexek**, melyek minden nemzeti érzelmet a nacionalizmussal keverték össze valamint a két világháború között erőltetett nemzetvédelmi stratégia, ahol minden szembefordulást a környező országokkal, mint valami nemzeti érdem értékeltetett. Mivel lassan egész Európában, habár váltakozó sikerrel, de találkozunk a nacionalizmus egyik vagy másik formájával, ami természetesen bele ütközik a demokrácia játékszabályaiba és az emberi jogok tiszteletben tartásába, fontos meghatározni, hogy hol van a határ a gyűlölt nacionalizmus és a nemzeti érzelmek jogos kinyilvánítása között. Ez egy olyan folyamat, amely minduntalan visszaköszön a külpolitikában, különösen olyan országok külpolitikájában melyek határain túl jelentős nemzeti kisebbségek élnek. Az anyanyelv használata, az irodalom a kulturális hagyomány őrzése, a saját kisebbségi kör megszervezése, a teljes tulajdonjoggal való élés mind addig nemes, amíg nem mások ellen irányul, hanem a saját identitás őrzése mellet szerves, és megbecsült tagja akar lenni annak az egész társadalomnak melyben él. Egyenrangú polgárként, akinek a lojalitására az országa joggal

számít. Soha nem szabad a nemzeti kisebbségeket felhasználni vagy kihasználni más érdekek és célok szolgálatára.

Ha egy kormány ezekben a kategóriákban gondolkozik, ami jellemző volt a XIX és a XX századra, akkor csak konfliktusok halmozása a következmény, aminek a nemzeti kisebbségek az áldozatai! A kisebbségek rendkívül alkalmasak az ellenség kép megjelenítésére. Egy felelős kormány ettől azonban elhatárolja magát.

3.A kettős állampolgárság és az autonómia témája.

Ez a két téma mindig felmerül és az országot megosztó vita témája. Mindkét témát a nemzetközi tapasztalatok, és konkrét helyzetek alapján racionálisan kell elemezni.

A kettős állampolgárság.

A kettős állampolgárságot sok oldalról lehet megközelíteni. Mindenesetre az állam és állampolgára viszonyát rendezi. Úgy a felelősségeket, mint a kötelezettségeket.

Nincsenek nemzetközi szabályok. Minden állam a saját belátása és törvényei szerint rendezi ezt a kérdést. Ezért olyan nagy a különbség az országok gyakorlatában. Aki például az Egyesült Államok területén születik az minden további kérdést kizárva egyszerűen amerikai állampolgár. Marokkó például úgy rendezte ezt a kérdést, hogy a marokkói állampolgárságról nem lehet lemondani. A török törvények értelmében, aki lemond a török állampolgárságáról, az elveszti az öröklésből kifolyólagos jogait. Ez más országok esetében nem a helyzet, mert a családjog rendszerint nem szűnik meg az állampolgársággal. A kettős állampolgárság kérdése még bonyolultabb. Vannak olyan országok melyek, tiltják a kettős állampolgárságot. S ha valaki felveszi az egyik állampolgárságot le kell mondania a másiktól. A kérdés, persze az, hogy a másik ország ezt elismeri e vagy sem. Vannak olyan országok melyek, nem ismerik el a másik ország jogszabályaiból következő tényeket. Nem szabad elfelejteni, hogy az állampolgárságnak nem csak jogi kihatásai vannak, hanem van egy érzelmi vetülete is. Ez főleg vonatkozik a kivándorlókra, a menekültekre, az anyaországtól akaratukon kívül elszakadt polgárookra. Identitásuk és érzelmi elkötelezettségük megőrzése mellett, azért még nagyon hű és elkötelezett polgárai lehetnek új hazájuknak. Egy politikai menekült a menedéjjoggal való élés során akarva akaratlanul rendszerint elveszti eredeti állampolgárságát. Az állampolgárság nélküli állapot nem a leg kedvezőbb életkörülmény és ezért rendszerint felveszi befogadó országa állampolgárságát. Ez viszont koránt sem jelenti, az hogy ezzel megszűnik az érzelmi

viszonya szülőhazája iránt honnak, származik, ahol talán családja több tagja még él ahova élete emlékei fűzik. Ezért adott alkalommal, amikor a változott politikai helyzet ezt lehetővé teszi, ismét felveszi eredeti állampolgárságát. A befogadó országok ezekben az esetekben nem túlzottan korlátozzák ennek a lehetőségét. A kettős állampolgárság tulajdonképpen csak akkor válik problémává, ha a két ország melynek egy időben állampolgára valaki, egymással szemben áll. Többé-kevésbé ellenséges viszonyban van. Ekkor felmerül a kérdés, hogy melyik ország törvényei és intézkedései azok, amelyek alkalmazandók. Abban a korszakban, amikor a Berlini fal még kettéosztotta Európát, nehezen volt elképzelendő hogy valaki egyszerre állampolgára egy a Varsói katonai szerződéshez tartozó országnak és egy a NATO tagállamai közé tartozó országnak. Adott esetben az egyik ország olyan követelményekkel állhat elő állampolgára számára, ami ellentétes a másik ország érdekeivel (például a katonakötelezettség). Az ilyen helyzetben a kettős állampolgárság mindenképpen elkerülendő. Más a helyzet olyan államok esetében melyek baráti jó viszonyban élnek egymással. Senki sem kérdőjelezi meg egy holland állampolgárságát, akinek egyben belga állampolgársága is van, mert az édesanyja belga volt. Sőt az illető még parlamenti képviselő is lehet, mint ahogy a példák bizonyítják. Nem olyan különös, hogy egy holland állampolgár Európai parlamenti képviselő lesz az egyik német politikai párt listája, mert az illető éppen német állampolgár is. Ha a két állam kölcsönös viszonya egészséges, természetes mederben és a harmonikus kapcsolat tükrében folyik, ez soha nem okoz problémát. A probléma akkor szokott jelentkezni, ha a két szóban forgó állam viszonya problematikus. Időközben Románia és Szerbia megoldotta a határai **túlélő** nemzetéhez tartóznak érző polgárok kettős állampolgárságát. Románia a moldáviai románérmű lakosságot román állampolgárnak deklarálta és így ezek a személyek két állampolgársággal rendelkeznek. A szerb parlament, pedig egyhangú döntésével minden szerbet, aki Jugoszlávia szétesése után a szerb határokon kívülre szorult 2004 december 6-án, automatikusan szerb állampolgárnak nyilvánította.

A Kárpát-medencében kialakult új nemzetközi helyzet magában hordja mindazokat a feltételeket melyek egy érett államok közti viszony feltételei. Még akkor is, ha a múlt számtalan sebet okozott jogosan felvetett és jogosnak vélt **sérelmek** sorozatát adta nekünk örökségbe.

Ugyanaz európai közösség tagjaként, ahol a tagállamok lakóinak szabad mozgásuk van és ott telepednek le, ott vállalnak munkát, ahol akarnak, azon az egyetemen tanulnak, amelyiken akarnak, egy bizonyos átmeneti idő után lényegét veszti a múltból magunkkal hozott sérelmi politika, avagy vélt nemzeti érdekek előtérbe helyezése melynek egyes polgárok alárendeltsége az ára. Minden mesterségesen szított ellentét eleve sikertelenségre van ítélve.

A XXI század új európai valóságában teljesen kilátástalan a másokat kizáró nacionalizmus mentén gondolkozni. Hisz az új társadalmi rendszer az egyetemes emberi jogokra alapozva működik. Az egyetemes emberi jogok pedig kizárják a megkülönböztetés, a diszkrimináció minden változatát, legyen az vallási, etnikai, nemzetiségi, nemre, vagy bármi másra vonatkoztatva. Igen ezt még egy kicsit be kell tanulnunk a Kárpát-medencében. De kétségtelen ez az út!

Ebben a rendszerben az úgynevezett Benes dekrétumoknak nincs hely rezerválva. A kollektív bűnösség elve, amire ezek a dekrétumok vannak alapozva egy letűnt nacionalista világ maradványa. Mely nem az emberi személyiségből és az egyéni felelősségből indul ki, ami az európai értékrendszer alapja, hanem valami nacionalista embereket faji vagy etnikai alapon megkülönböztető népcsoportok alá és fölé rendeltségéből. Hogy ez a XX század drámai éveiben milyen megbocsáthatatlan emberi katasztrófához vezetett azt szerintem, nem kell elemezni. Mindenesetre az európai civilizáció morális mélypontját jelentette.

Inkább arra koncentráljuk, hogy az a korszak, ami a vad nacionalizmus és egy másik az emberi méltóságot szintén elnyomó ideológiai rendszer korszaka volt, soha többé ne térjen vissza és ne kapjon esélyt.

Autonómia

Az autonómia kérdése mindig akkor merül fel, ha egy közösség, mely egy kisebbséget alkot, egy nemzetállamon belül, úgy érzi, hogy az érdekei nincsenek kellőképpen képviselve a központi hatalomban, vagy és ez a rosszabbik eset, ha a központi hatalom nincs tekintettel a közösség a kisebbség sajátosságaira, sőt ezzel szemben erőszakot alkalmaz. Ilyen sajátosságok lehetnek a megkülönböztető vallás, gazdasági pozíció, a saját nyelv használata, esetlen egy más nemzethez való tartozás, a kulturális tradíció ápolása. A homogenizálásra törekvő államok rendszerint szembekerülnek a kisebbségek jogos törekvéseivel. Európában erre számtalan példa van. Az Európai Biztonsági és Együttműködés Szervezete (EBESz) nem hiába hozta létre a kisebbségi Biztos funkcióját, aki évről évre jelent a kisebbségek helyzetéről.

Az autonómia rendszerint mid addig nem jön létre, míg a központi hatalom attól tart, hogy az autonóm terület nem lojális a központi hatalommal szemben, elszakadásra törekszik. Mivel a jelenlegi Európai Unióban a meglévő határokból indulunk ki és Szlovénián (Horvátországgal szemben) valamint Cipruson kívül (Törökországgal szemben) nincs más országnak területi követelése és ezek a követelések nem egy Unió tagállamra vonatkoznak, ez a téma teljesen tárgytalan.

Komolyabb demokratikus politikai tradícióval rendelkező államok okosan felméri a lehetőségeket, és harmonikus úton megoldják ezt a kérdést, lásd például Dél Tirol esetét. Ha a központi hatalom ettől elzárkózik az rendszerint a gyengeség, vagy a demokratikus intézmények fejletlenségére utal. Egy olyan ország esetében mely nem tekinthet vissza komolyabb államiság történetre egészen érthető (ami egészen mást jelent, mint elfogadható, vagy helyeslendő!), hogy kezdetben a nacionalizmusba menekül a többség a kisebbséggel szemben, akarja megélni nemzeti öntudatát, identitását. A többség ilyenkor adminisztratív eszközökkel akarja kieroszakolni felsőbbrendűségét. Ez persze hosszabb távon semmi jóra nem vezet.

4. Külpolitikánk európai nagy lehetőségei.

Az európai Unió célkitűzései között szerepel az országok problémáinak a lehetőleg közös megoldásainak a szorgalmazása. A környezetvédelmi stratégia még a nagyobb nemzetközi viszonylatban is csak közös lehet. Úgy szintén az országokat mesterségesen elválasztó határokból kifolyó problémáknak a feloldása. Mindkét témát érintve külön közös programok állnak rendelkezésre.

Környezet és természetvédelem

Napjainkban már elfogadott tézis és minden emberben tudatosodott a közös felelősség a világ sorsa iránt. A természet végelessége, a globális felmelegedés, a klímaváltozást felidéző folyamatok, a térség környezetvédelmi szennyezésének visszaszorítása szükségessége, közös feladatok elé állítják a Kárpát-medence régiójában élő népeket. Ahol a vízgazdálkodás a természeti adottságokból kifolyólag harmonikusan egybekapcsolódik. Ahol az erdők átnyúlnak a határokon. Ahol a levegő minősége nem változik hirtelen meg valamilyen államhatár mentén, ott nagyon is csak együttműködve lehet a problémákat megoldani, megelőzni. Ez vonatkozik az állatvilág védelmére és a természetvédelemre is. Itt nincsenek sikeres nacionalista megoldások, csak összefüggések, csak együttműködés a határokon túl. Csak közösen kidolgozott és kivitelezett tervekkel lehet a jövő iránti felelősségünket sikeresen teljesíteni. Mivel ezek a feladatok egyre növekedni fognak és szinte adott a kölcsönös érdek erre lehet alapozni a nagyobb szabású és befektetésű együttműködést. Ez mindenképpen egy biztató körülmény.

Az európai régiók: a határokon túli szoros együttműködés

Az biztos, hogy a Brüsszeli adminisztratív döntések nem mindig találnak szimpátiára a tagországokban és a lakosságban. Minduntalan hallani lehet, hogy túl nagy a távolság a politikai döntések és az emberek között. Ez kétségtelen igaz. Az Unió már régen megérezte, hogy az európai integráció elmélyítését csak alulról lehet építeni. Ezért létrehozta azt az intézményt, amit a régi tagállamok azóta gondosan ápolnak az európai régió intézményét.

Brüsszel komoly támogatásban részesíti az unió belső határain belül, ha két ország **határ menti** közigazgatási szervei intézményes alapon együttműködnek. A gondolat kezdeményezése mögött az az elgondolás is meghúzódott, hogy azok a népek melyek a történelem folyamán szemben álltak egymással (például Németország-Franciaország 1970-től 1945-ig, vagy Németország-Hollandia 1940 és 1945 között) a leggyorsabban a szoros **határ menti** térségekben tudnak egymáshoz közeledni. Mivel sokszor a határokon átnyúló családi és baráti kapcsolatok fűzték őket egymáshoz, amit a háborús viszonyok kegyetlenül széttörtek. Ezért ezek a régiók a legalkalmasabbak az új európai gondolat elmélyítésére. Véleményem szerint ez tökéletesen ráillik szinte minden Magyarországgal határos ország kétoldalú kapcsolatára. Magyarországon ez a lehetőség még nem ismert és még nincs is gyakorlata. Viszont az ilyen határokon túl nyúló közigazgatási együttműködésnek felmérhetetlen előnyei vannak. Az első ilyen a határokon túl menő közigazgatási régió 1958-ban jött létre Hollandia és Németország határmentén. Kicsit büszkén említem meg, hogy éppen a magyar származású Alfred Mozer, az akkori Európa biztos Masholt kabinetfőnöke, kezdeményezésére. Azóta az Enschede-Gronou néven ismert európai régió, melynek 130 közigazgatási egység a tagja, nagy eredményeket ért el a határokon túlmenő együttműködés terén. Gazdasági együttműködés a térségben, úthálózat kialakítása, közös turisztikai létesítmények kialakítása, a határokon túlmenő együttműködés a rendőrség és a tűzoltóság terén, kölcsönös segélynyújtás az egészségügy terén, kulturális együttműködés, a természet és a környezetvédelem egyre hangsúlyosabban szerepel a különböző programokban. Egyes európai régiók még a munkáltatás és az oktatás terén is közös programokat dolgoztak ki melyet a Brüsszeli kasszából, finanszíroznak.

Habár Hollandia csak egy kis területű ország és csak két uniós országgal határos mégis 7 határon túlmenő közigazgatási régiót hozott létre. A Belgium és Hollandia között működő régió például 63 millió eurót költött az elmúlt 6 évben a brüsszeli kasszából a határon túlmenő együttműködés fejlesztésére.

Szerintem a magyar külpolitikának nagyon is komoly jövőbeli feladata az itt adott lehetőségeket maximálisan felhasználni!

Brüsszelben ez a megközelítés nem talál süket fülekre, sőt örömmel fogadják.

5. Összegezve.

A környező országokkal való jó kapcsolatok érdekében a sikeres külpolitikához a következő feltételeket kell megvalósítani:

1. a kül- és a belpolitika összefüggéséből következően, sikeres belpolitikai gazdasági fejlődést,
2. a hangsúly áthelyezését az általános emberi jogok európai alkalmazására,
3. a sajátos magyar helyzet öt témájának ártértékelését,
4. a kettős állampolgárság és az autonómia kérdésében kialakult elmeredés és megosztottság feloldását, valamint a környező országok (Románia, Szerbia) gyakorlatának követését,
5. az európai unió által adott lehetőségek alkalmazását a határokon túli szoros együttműködésre -az európai régiók keretében-, valamint a természet és környezetvédelmi politika regionális kidolgozásában.

Négy év ehhez kevés, talán nyolc év elég!

Éger György

1950-ben született Budapesten.

Közgazdasági egyetemet végzett, majd az ELTÉ-n szociológiából diplomázott. Szociológiából doktorált, 2001-ben pedig a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen nemzetközi kapcsolatokból PhD fokozatot szerzett.

Számos külföldi ösztöndíjas tanulmányúton, továbbképzésen vett részt. Tíz könyv szerzője illetve szerkesztője, emellett több mint félszáz tanulmányt publikált Magyarországon és külföldön.

Kutatási területe a közép-európai regionális viszonyok, a határmenti együttműködés formái, valamint a határon túli magyar kisebbségek szociológiai és demográfiai jellemzői.

Éger György:

Az európai és a magyar kisebbségvédelem időszerű kérdései

Összefoglalás:

Európában a hagyományos kisebbségvédelem kora lejárt. A 21. század elején a kisebbségpolitika egyre inkább emberi jogi keretbe helyeződik, illetve emberi jogi problémaként számolnak vele.

A hagyományos kisebbségek helyzetét nem könnyíti meg, hogy az utóbbi évtizedekben kialakult az ún. „új kisebbségek” csoportja. Nyugat-Európa számos országában az ő integrációjukat előnyben részesítik az előbbieik identitásvédő törekvéseivel szemben.

Az új kisebbségpolitika egyre inkább összefonódik a romapolitikával. Ez a tendencia mind az intézményi struktúra, mind a jogi és politikai megközelítés, valamint az alkalmazott módszerek (pl. támogatási rendszer) területén kimutatható.

1990. után Közép- és Kelet-Európában a status quo megváltoztatásához - a kedvező világpolitikai, nagyhatalmi konstelláció mellett - döntő mértékben járult hozzá a kisebbségi kérdés, illetve általánosabban fogalmazva az évtizedekig a szőnyeg alá söpört etnikai probléma felszínre kerülése.

„ A jelenleg létező konfliktusok nagyobb részben nem államok között, hanem sokkal inkább egy államon belül keletkeznek, amelyek az adott államot az identitásuk megőrzését követelő kisebbségi csoportokkal állítják szembe” – szögezi le az Európa Tanács számára készült Gross-jelentés összefoglaló része.

A kisebbségi kérdés, illetve az ezen alapuló új típusú konfliktusok kezelése kihívást jelent mind az európai szervezetek, mind az érintett államok számára.

A 21. század beköszöntével Európában a kisebbségvédelem területén is paradigmaváltásra van szükség. A hagyományos kisebbségvédelem kora ugyanis lejárt. A kommunizmus összeomlásával, az 1990-es évek elején kontinensünkön, különösen a közép-európai térségben etnikai reneszánsz bontakozott ki. Az autochton nemzeti és etnikai kisebbségek erőre kaptak, erőteljes szervezkedésbe kezdtek, kulturális egyesületeket, érdekvédelmi szervezeteket, politikai pártokat alapítottak.

A kisebbségvédelem kérdése a nemzetközi szervezetekben

A kibontakozó folyamatot a nemzetközi szervezetek sem hagyhatták figyelmen kívül. Közülük az Európa Tanács élen jár a problémával való foglalkozás terén: már a kilencvenes években két fontos, iránymutató dokumentumot alkotott - A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája (Strasbourg 1992. november 5.), illetve a Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről (Strasbourg, 1995. február 1.) Később - a kilencvenes évek közepétől - az ET figyelme a veszélyeztetett kisebbségi kultúrák felé fordult. Sorra jelentek meg a jelentések és az ajánlások a jiddis kultúráról (1996), az arománokról (1997), az uráli kisebbségi kultúráról (1998), végül pedig a nemzetközi szervezet látókörébe hivatalosan először kerülő csángókról (2001). A csángó kisebbségi kultúra Romániában című jelentés készítője és előterjesztője a finn Tytti Isohookana-Asunmaa asszony volt. A tervezet alapján készült 1521(2001) számú Ajánlást az ET Parlamenti Közgyűlése nevében eljáró Állandó Bizottság 2001. május 23-án fogadta el.

Az Európa Tanács egy másik fontos intézménye Kormányközi Kisebbségi Szakértői Bizottság (DH-MIN) több évi szünetelést követően, erőteljes magyar politikai (és pénzügyi) támogatással, 2005. elején kezdte meg újra működését. A Szakértői Bizottság vitájában több ízben felmerült, hogy szinte valamennyi releváns kérdésben kialakított állásfoglalás megfogalmazását nehezíti, miszerint nincs a tagállamok részéről elfogadott, a kisebbség mibenlétét pontosító meghatározás. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ilyen pontos,

szabatos meghatározás kidolgozásának számtalan akadálya van már szakértői szinten is. Ennek a definíciónak a kimunkálása az egyik fontos elméleti, tudományos és politikai feladat.

Az európai kisebbségvédelem legújabb fontos fóruma az Európai Parlament három legnagyobb politikai csoportjának támogatásával alakult Intergroup, amely a történelmi nemzeti kisebbségek - köztük a határon túli magyarok - helyzetének értékelését, problémáinak kezelését tekinti legfőbb feladatának. A Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup a történelmi nemzeti kisebbségek problémái mellett figyelemmel kíséri az alkotmányos régiók (mint Katalónia), továbbá a regionális és ritkán használt nyelvek (például az írországi gael nyelv) kérdéskörének alakulását is. Az Intergroup (teljes nevén: Frakcióközi Csoport a Történelmi Nemzeti Kisebbségekért, Alkotmányos Régiókért és Regionális Nyelvekért) célja egy európai uniós kisebbségi jogi normarendszer kidolgozásának megkezdése, és az uniós kisebbségvédelmi rendszer kiépítése. A Strasbourgban havonta ülésező politikai testület az Unió kisebbségi problémáit tűzi napirendjére, ahol szakértők, kormányzati és parlamenti képviselők bevonásával vizsgálják meg a felmerülő ügyeket.

Az Intergroup az Európai Unió és az Európa Tanács országaiban élő következő három célcsoport jogi státuszát, jogvédelmét, önszerveződését, nyelvhasználatát és politikai részvételét vizsgálja:

- nemzeti („hagyományos”, „történelmi” kisebbségek),
- „állam nélküli nemzetek”, amelyek alkotmányos régiókat alkotnak (pl. a katalánok),
- regionális nyelvek.

A Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup elnöke a 2004-2009-ig tartó parlamenti ciklusban Tabajdi Csaba, az MSZP EP képviselője. Az Intergroup társelnöke Michl Ebner (EPP-ED), dél-tiroli kisebbségi politikus. Az Intergroupnak 8 alelnöke van, az összes fontos politikai erő részvételével, méltányos földrajzi eloszlás alapján (az alelnökök között van Bauer Edit, felvidéki magyar politikus, valamint Gál Kinga (FIDESZ) is). Ezen túl ír, katalán, finn, német és lett képviselők vesznek részt a vezetésben. A Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup munkájában jelenleg 55 európai képviselő vesz részt 19 országból, 7 politikai csoportból. A csoport így a legnagyobbak közé tartozik az Európai Parlamentben.

Az európai kisebbségvédelem előtt álló kihívások és megoldási kísérletek

Nemzetközi tapasztalatok szerint **az autonómia a kisebbségek megmaradásának legsikeresebb eszköze**. A területi autonómiát értelemszerűen a kisebbségnek otthont adó ország (home state) nyújtja, szerencsés esetben az anyaországgal (kin state) egyetértésben. Az anyaország kedvezmények adásával - például státustörvény alkotásával - jelentős mértékben segíthet, de a megmaradást, a szülőföldön való boldogulást leginkább az autonómia garantálja. Egyes anyaországok túllépve a támogatást nyújtó törvényeken a kettős állampolgárság bevezetésével, az állampolgárság egyszerűsített, nemegyszer tömeges megadásával is élnek.

Az Európai Unió tagság és a nyugat-európai modellek átvétele ezen a téren is jelentős előrelépést jelenthet. Ha ugyanis Nyugat-Európában bevett gyakorlat az autonómia (ld. Dél-Tirol, a Baszkföld, Katalónia és más régiók esetét), ez nem tagadható meg a közép-európai kisebbségektől sem.

Az autonómia kérdése az Európa Tanácsban is napirendre került. AZ ET Parlamenti Közgyűlésének 2003. június 3-án elfogadott 9824. számú dokumentuma „Az autonóm régiók pozitív tapasztalatai, mint az európai konfliktusok megoldását ösztönző forrás” címet viseli. A svájci Andreas Gross, a szocialista politikai csoport tagja által készített, korábban már említett jelentésen alapuló, 1334. sz. Határozat (2003. június 24.) 11. pontja szerint:

A „területi autonómia” kifejezés olyan rendezési megoldásra vonatkozik, amelyet általában szuverén államokban alkalmaznak, ami által egy adott régió lakói szélesebb körű jogokat élveznek sajátos földrajzi helyzetüknek megfelelően, és amely megvédi, illetve támogatja kulturális vagy vallási hagyományait. A „kulturális autonómia” kifejezés azt jelenti, hogy lehetővé teszi a nyelvi és kulturális jogok gyakorlását. Ez az esetek nagy részében a decentralizáció elvének érvényesítésével jár együtt.

Lényegében ezen gondolatmenet szem előtt tartásával fogalmazták meg a kárpát-medencei magyar nemzeti közösségek is autonómia-koncepcióikat.

A kisebbségi kérdés rendezésére irányuló legújabb nemzetközi dokumentum az EBESZ kisebbségi főbiztosa által 2008. júniusában kibocsátott The Bolzano/Bozen Recommendations

on National Minorities című ajánlás. Az ajánlás döntően a korábbi alapelvek (párbeszéd az érintett államok között, a kisebbségek nem jelentenek potenciális veszélyforrást a többségi nemzetre nézve, a kisebbségi civil szervezetek viszont nem lehetnek „kvázi közhatalmi szervek”) újrafogalmazását tartalmazzák. Sajátos új elem viszont dokumentumban a más országokban élő kisebbségek számára az állampolgárság tömeges megadásának aggályossá minősítése.

A kisebbségi kérdés evolúciójának napjainkra - a fenti dokumentumban is tükröződő - jellemző fejleménye, az a nemzetközi szervezetekben az utóbbi időkben mindinkább előtérbe kerülő megközelítés, miszerint a **kisebbségi kérdést általános emberi jogi keretbe helyezve, elsősorban emberi jogi problémaként kezelik.**

Ezen a ponton fontos hangsúlyozni, hogy a térségünkben élő kisebbségeket történetileg három nagy csoportra oszthatjuk, ezek az **őshonos (autochton) kisebbségek**, az **új vagy migráns kisebbségek**, továbbá a **roma kisebbség**. Problémáik kezelése differenciált megközelítést, illetve más-más megoldást igényel.

Az utóbbi időben kedvezőtlen fejlemény az európai szintén a nemzeti kisebbségek és a migránsok ügyének az összemosása. Véleményünk szerint ez az utóbbi eljárás egyrészt tudományos-módszertani szempontból elfogadhatatlan, másrészt számunkra politikailag kifejezetten káros. (Sajnos még egyébként olyan, sok tekintetben hozzánk hasonló elveket valló ország, mint Lengyelország is a fenti álláspontra helyezkedett, a nagyszámú külföldön dolgozó vendégmunkása védelmében).

Az európai kisebbségvédelemben az elmúlt tíz-tizenöt évben már így is óriási hátrányok keletkeztek a hagyományos (autochton) kisebbségek kárára, a két gyökeresen különböző csoport problematikája összemosásából eredően. Nyugat-Európa számos országában szemléletváltás zajlott le, amely során az új kisebbségek integrációját, számukra az állami nyelv oktatását előtérbe állították például az anyanyelvi oktatással szemben.

Európában a kisebbségi kérdés vonatkozásában addig nem lesz továbblépés, amíg az új kisebbségek vonatkozásában nem születik végre összeurópai dokumentum. Jelen pillanatban egyetlen európai szervezetnek, sem az Európa Tanácsnak, sem az EBESZ-nek, sem pedig az Európai Uniónak nincs még ajánlás érvényű dokumentuma sem, az új vagy migráns

kisebbségekre vonatkozóan. Számos nyugat-európai ország azért áll ellen, azért nem lép a hagyományos kisebbségek ügyében, mert tart a migráns kisebbségek megoldatlan problémájától. Az utóbbi időben Nyugat-Európa számos országában - többek között Franciaországban, Hollandiában és Nagy-Britanniában - kérdőjeleződött meg migráns kisebbségek integrációjának modellje. Annak ellenére, hogy például Hollandiában igen sokat tettek a bevándorlókért, napjainkra ez a rendszer is válságba került. A beilleszkedési gondokat jelezték a francia külvárosi lázongások is.

Tágabb térségünknek szembe kell néznie tehát ezzel a problémával is, és el kell kezdeni a gondolkodást az összeurópai szabályozásról.

A magyar kisebbségpolitika keretei

A magyar kisebbségvédelmi politika az európai fejlődéssel összhangban - bár néha azt messze megelőzve - a nemzetközi jog alapján rendezzi mind a hazai kisebbségek, mind a határon túli magyar közösségek ügyét.

Ami az előzőt illeti, az 1993. július 7-én 96,5%-os többséggel elfogadott 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól a szabad identitásválasztás elvének kimondásával, a szétszórtnan élő magyarországi nemzeti kisebbségi népcsoportok számára különösen fontos személyi elven alapuló kulturális autonómia biztosításával, végül, de nem utolsósorban a kisebbségi önkormányzatok létrehozása módozatainak kidolgozásával európai szinten is előremutatást jelentet a kérdés szabályozása terén.

A határon túli magyarok ügyében a legfontosabb útmutatást a hatályos Alkotmány adja. Az alaptörvény a következőképpen fogalmaz: „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határon kívül élő magyarok sorsáért és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását” (6.cikkely 3.bek.).

Magyarország és a határon túli magyarok hivatalos kapcsolatát a 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról biztosítja. A többszörösen módosított magyar kedvezmény- vagy státustörvényt 2001. június 19. ülésnapján fogadta el 92%-os többséggel

az országgyűlés. A törvény tételesen felsorolja a környező országokban élő, magyar igazolvánnyal rendelkező állampolgárok által igénybe vehető támogatások körét.

A kezdettől fogva élénk nemzetközi figyelmet kapott kedvezménytörvény mindenben a nemzetközi jog normáit követi. A törvény történetéhez tartozik, hogy Adrian Nastase akkori román miniszterelnök két nappal elfogadása után felkérte a Velencei Bizottságot, mondjon véleményt a jogszabályról. A független szakértékből álló neves testület 2001. október 19-20-án kelt jelentésében a törvényt a nemzetközi joggal általában összhangban állónak ítélte, egyben felhívta a figyelmet arra, hogy néhány, idegen állampolgárokat külföldön érintő kérdésben ki kell kérni az érintett állam egyetértését. Ez bilaterális tárgyalásokon, illetve az említett módosítások során megtörtént.

A magyar kisebbségvédelmi politika további jellemzője az, hogy több lábon áll. A hivatalos állami intézményrendszer mellett fontos szerep jut a társadalmi kapcsolatoknak, illetve a civil szférának is. Ebben a körben említhetjük a határon túli egyházi vezetőkkel tartott rendszeres konzultációkat. A népi diplomácia, a civil kapcsolatok legfontosabb terepe pedig a testvér-települések mozgalma, egyházközségek, sportegyesületek és egyéb civil kezdeményezések együttműködése.

A magyar-magyar kapcsolatok építése terén jelentős szerepe van a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumának. A Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma (KMKF) - mint az honlapjáról megtudható - 2004. decemberében alakult meg azzal a céllal, hogy tagjai közös tanácsaival segítse a Magyar Köztársaság Országgyűlésének munkáját.

A KMKF tagjai a Magyar Országgyűlés frakcióinak küldöttei, a Magyarországgal szomszédos országok parlamentjeinek, vagy regionális közgyűléseinek azon képviselői, akik az ott működő magyar kisebbségi szervezetek támogatásával szereztek mandátumukat, valamint az Európai Parlament magyar párt tagjaként megválasztott képviselői. A KMKF-ben ilyen módon képviselteti magát:

- Magyarországról a Magyar Szocialista Párt, a Fidesz Magyar Polgári Párt, a Szabad Demokraták Szövetsége, a Magyar Demokrata Fórum, illetve a Keresztény Demokrata Néppárt,
- Romániából a Romániai Magyar Demokrata Szövetség,

- Szlovákiából a Magyar Koalíció Pártja,
- Ukrajnából a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség,
- Szerbiából a Vajdasági Magyar Szövetség és a Vajdasági Magyar Demokrata Párt,
- Horvátországból a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége és a Magyar Egyesületek Szövetsége, valamint
- Szlovéniából a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség és a szlovéniai magyarság mindenkori parlamenti képviselője.

A KMKF évente plenáris ülést, és azt megelőzően egy előkészítő ülést tart a részt vevő szervezetek 1-1 képviselőjének részvételével. A KMKF szakmai tevékenységének alapját az évente kétszer ülésező négy szakmai albizottságban (Gazdasági, Külügyi- és Európa-ügyi, Jogi, Oktatási és Kulturális) kifejtett munka adja.

A KMKF 2004. szeptember 11-én fogadta el Statútumát, amely kimondja: a KMKF „létrehozásának és működésének nincs nemzetközi jogi relevanciája. A KMKF konzultációs fórum, melynek összejövetelein olyan törvényhozók vesznek részt, akiknek hasonló problémáik, egybeeső érdekeik is vannak. A KMKF feladatai közé tartozik az Európai Unión kívül maradó magyar kisebbségi közösségek támogatása, és ezáltal állampolgárság szerinti államaik csatlakozásának elősegítése az európai, illetve euro-atlanti szervezetekhez. Céljai elérése érdekében a KMKF kibocsáthat bármely, napirendjén szereplő tárgykörben dokumentumokat.”

A magyar törvényhozás 2008. március 5-én országgyűlési határozatot fogadott el, amelyben a 2004-ben alkotott (illetve 2006-ban módosított) statútum alapján – tehát konzultatív testületként – saját intézményének ismeri el a KMKF-et, és ennek jegyében saját költségvetéséből biztosítja annak működését.

Mogyorósi András orvos, PhD.

Jelentős időt töltött a Német Szövetségi Köztársaságban, illetve az Amerikai Egyesült Államokban. Hazai egyetemi tanulmányai után Heidelbergben a Ruprecht-Karls Egyetemen doktori címet szerzett, majd a SOTE-n, Hartfordban, Philadelphiában és Richmondban folytatott kutatói, oktatói és gyakorló orvosi munkát. Jelenleg az esztergomi Vaszary Kolos Kórház orvos-igazgatója.

1997 óta rendszeresen közöl hosszabb lélegzetű cikkeket a Magyar Nemzetben, elsősorban nemzetközi politikai, politológiai és egészségfinanszírozási témakörökben. Többek között foglalkozott az európai baloldal törésvonalaival, Európai Unió választási trendekkel, a Bush-korszak értékelésével, valamint az egészségügy-finanszírozás nemzetközi törvényszerűségeivel. A média gyakran keresi, elemzése, véleménye mindig érdeklődést vált ki. Angol és német nyelvvizsgával rendelkezik, társalgási szinten beszél franciául és oroszul.

Mogyorósi András

Az eltűnt külpolitika nyomában, 2002-2009

Bevezető

John Fitzgerald Kennedy volt amerikai elnök szerint “a [rossz] belpolitika miatt csak veszthetünk, a [hibás] külpolitika viszont meg is semmisíthet minket” (1). Amennyiben ez a kijelentés igaz az Amerikai Egyesült Államok vonatkozásában, amely katonailag ma is a világ legerősebb hatalma, természetesen fokozottan érvényes az európai összehasonlításban közepes, világviszonylatban pedig kis-közepes méretű Magyarországra. Ezért lenne alapvető fontosságú, hogy hazánk mindenkori kormánya olyan külpolitikát folytasson, amely a diplomácia alapelveinek teljes mértékben megfelelően, az államok közti egyenlőség és a szuverenitás tiszteletben tartása mellett a nemzeti érdekeknek a nemzetközi közösség és különösen az Európai Unió nyújtotta lehetőségek messzemenő kihasználásával próbálna érvényt szerezni. Az elmúlt két évtized nemzetközi eseményei több sokévtizedes dogmát utaltak a történelem süllyesztőjébe, aláhúзва Benjamin Disraeli XIX. századi brit miniszterelnök megállapítását: “A véglegesség nem politikai kategória” (2). E tanulmánynak természetesen nem lehet célja átfogó külpolitikai nemzetstratégia felvázolása; erre egyrészt jelen kiadvány a maga egészében tesz kísérletet, másrészt a nemzeti jobboldal rövidebb formában már megfogalmazta alapvető elképzeléseit (3). Azt azonban itt is leszögezhetjük, hogy a magyar nemzeti érdekek megfelelő képviselője tételezi a magyar külpolitika részéről olyan alapattribútumok felmutatását, amelyek külön-külön is a sikeres diplomácia sine qua non-jai. A teljesség igénye nélkül ebbe a kategóriába tartozik a kölcsönös megbecsülés, az önállóság és az együttműködés egészséges dichotómiája, a partnerek közti megfelelő információáramlás biztosítása, végül, de nem utolsósorban az adott külpolitikai helyzetben rejlő lehetőségek széles tárházának feltérképezése és azoknak a nemzeti érdekek megvalósítása céljából történő kiaknázása.

Magyarország külpolitikai gyakorlatában a fenti maximák sok esetben sérültek az általunk vizsgált 2002-2009-es időszakban, a Medgyessy-kormány megalakulásától a Gyurcsány-kormány távozásáig terjedő időintervallumban. Az alábbiakban általánosságban (a külpolitikai koncepció, pontosabban koncepciótlanság szintjén), valamint konkrét példákat is elemezve szemlélünk a magyar külpolitika mint egész, továbbá egyes képviselői mint individuumok által demonstrált alapvető hiányosságok, illetve hibák tárházából.

Cserbenhagyásos külpolitizálás: Az autonómia kérdése

Nem érthetünk egyet Francis Fukuyamával (4), aki miközben a liberális demokrácia vívmányaiban a történelem végét látta (e nézetét később ő maga is revideálta), sokkal inkább Konrad Adenauerrel, aki az elégedettségre biztató szirénhangokat elhárítva jelenti ki: “Amikor mások azt hiszik, már befejeztük, akkor kell csak igazán elkezdni” (5). Ez a megállapítás igaz a szomszédos államokban élő magyar kisebbségek problémakörére is. Nem kétséges, hogy e téren az utóbbi két évtizedben jelentős, pozitív változások tanúi lehettünk. Elegendő csak a kisebbségi magyarság civil és politikai szervezetei kiépülésére, utóbbiaknak több esetben kormányzati szerepkörbe jutására utalni, még akkor is, ha a nemzetiségi önrendelkezés (a jelenlegi nemzetközi helyzetben békés eszközökkel elérhető) maximumának tekinthető területi autonómia megvalósulása egyelőre még mindenütt várat magára. Mi több, az elmúlt néhány év történései sajnálatos módon erőteljesen emlékeztetnek arra, hogy a magyar kártya kijátszása lényegében valamennyi, jelentős magyar kisebbséggel rendelkező szomszédos ország belpolitikai életének integráns, hosszabb-rövidebb kihagyások után rendszeresen újra és újra felbukkanó pathológiás megnyilvánulási formája (legutóbb a szlovákiai elnökválasztás magyarellenes kampányában tört felszínre ez az ott búvópatakként csak jóindulattal jellemezhető jelenség) (6). Az tehát, hogy az Európai Unióhoz történő csatlakozás önmagában nem oldja meg a kisebbségi problémákat, világossá vált azok számára is, akik történelmünk utóbbi bő fél évszázadában elsősorban külső tényezők (először a Szovjetunió és a “béketábor”, majd később az EU) létében látták e kérdések megszűnésének automatikus garanciáját. Mára kijelenthetjük, hogy a kisebbségi kérdés kizárólag bilaterális diplomáciával, ugyanakkor természetesen a nemzetközi konvenciók messzemenő figyelembevételével és az azokban rejlő lehetőségek kiaknázásával kezelhető.

A szomszédos országokban folytatott kisebbségi magyar lét kardinális kérdésköre az autonómia, azon belül a területi autonómia. Az autonómiát elvileg természetesen az adott közösség is kivívhatja magának, a gyakorlatban azonban ez ritkán lehetséges külső, legalább elvi-politikai támogatás nélkül. Bár az etnikai jellegű, területi autonómia a XXI. századi világpolitika korszakával is teljes mértékben összeegyeztethető, hiszen Európában is hozható fel rá számos példa (példaképpen említsük meg az olaszországi németajkúak, a finnországi svédek, vagy éppen az oroszországi Tatársztán és az ukrajnai Krím-félsziget kevésbé gyakran idézett etnikai alapú területi autonómiáját), a 2002-2009 közötti magyar külpolitika lényegében semmilyen lépést nem tett akár a szlovákiai, akár az ukrajnai, szerbiai vagy éppen romániai magyar autonómia támogatása érdekében. Ennek okai között sokan a nemzeti elkötelezettség hiányát vélik felfedezni, mások valamiféle hibásan értelmezett, az Európai Unió felé irányuló megfeleléskényszer megnyilvánulásának tekintik. Az sem kizárható, hogy az autonómia mellett lándzsát törő kormányzat nehezen tudta volna indokolni a kettős állampolgárság kérdése saját hatáskörébe tartozó megnyugtató rendezésének elmaradását. Márpedig a 2004-es, kettős állampolgárságról szóló népszavazás során a kormány rövidlátó taktikai megfontolásoknak rendelte alá a nemzetstratégiai érdekeket. Ez utóbbi pontos artikulálására pedig eminens szükség lenne. Egy olyan korban, amelyben Disraeli fenti megállapítása a politikai véglegesség hiányáról plasztikus bizonyítást nyert (hogy csak az elmúlt két évtized fontosabb európai történéseit tekintsük: Németország egyesülése, a Szovjetunió és Jugoszlávia felbomlása, Koszovó előbb de facto, majd de iure függetlenné válása által), rendkívül fontos lenne a hosszútávú célokban történő megegyezés, amit akár külpolitikai nemzeti minimumnak is nevezhetnénk. Franklin D. Roosevelttel humorosnak szánt mondása szerint a politikában semmi sem történik véletlenül, ha mégis, akkor biztosak lehetünk benne, hogy az úgy lett eltervezve (7). Sarkítottnak tűnik ez a megállapítás, de példának okáért Németország sokak számára oly hirtelen tető alá hozott egyesítése kapcsán is egyértelműnek tűnik, hogy azt hosszú előkészítő munka előzhette meg.

George Washington szerint nincs annál nagyobb hiba, mint amikor az egyik nemzet a másiktól önzetlen segítséget vár el vagy legalábbis arra számít (8). Ezzel a kijelentésével Washington egyértelműen besorol a realista külpolitika, későbbi nevén Realpolitik képviselői közé. Természetesen ez a nézőpont nem zárja ki nemzetek egymás iránt érzett történelmi, társadalmi vagy akár egyéni tapasztalatokon alapuló szimpátiáját, mindössze arra utal, hogy minden államnak legfontosabb érdeke saját jólétének, területi szuverenitásának és önállóságának megőrzése, és ezen alapérdekek akár minimális csorbulása esetén is nehezen

bírható ellentételezés nélküli “jócselkedetekre“. Így Magyarország sem várhatja el más államoktól olyan ellentételezés nélküli lépések megtételét, amelyet azok saját érdekeik szempontjából negatív hozadékuaknak ítélnék meg. Ezek közé tartozik az etnikai alapon létrejövő területi autonómia is. Mindez nem jelenti azt, hogy nincsenek megfelelő (kül)politikai eszközök egy adott állam birtokában a másik állam incentivizációjára (itt természetesen a politikáról, mint a lehetséges bismarck-i művészetéről írunk, és nem terjesztjük ki azt clausewitz-i értelemben). Jól kitapintható, hogy a magyar külpolitika a 2002-2009-es időszakban, miközben a szomszédos államok felé azoknak jelentős külpolitikai haszonnal járó magatartást tanúsított, az ezeket ellentételező, elvárható viszonzossági lépések megtételének politikai eszközökkel történő ösztönzésétől eltekintett, azaz a jó értelemben vett quid pro quo elvének negligálásával reálpolitikai lehetőségeket hagyott kihasználatlanul.

Szemléltető példaként elegendő megemlíteni, hogy a Románia európai uniós csatlakozásához vezető tárgyalások során, valamint a csatlakozás magyar parlamenti ratifikálásakor a magyar külpolitika jelentős alkupozícióval rendelkezhetett volna az erdélyi autonómia kérdésében. Itt minden szépítgetés nélkül leírhatjuk, hogy a székelyföldi magyarság autonómiájáért folytatott harc területén a magyar külpolitika elmulasztotta azt a lehetőséget, amit Románia európai uniós integrációja kínált, hiszen nem lépett fel az autonómia érdekében. A közelmúlt nemzetközi eseményeinek már felületes áttekintése is nyilvánvalóvá teszi, hogy a csatlakozási tárgyalásokat folytató országokkal szemben nem ördögtől való a tagállami érdekek kemény képviselése, és ritkán fordul elő, hogy a belépni kívánó állam ne kényszerüljön valamiféle engedményre. A jelenleg folyó egyezkedések közül elegendő, ha a Horvátország és Szlovénia közti tengeri kijárással kapcsolatos elhúzódozó szuverenitási vitára vagy éppen a Görögország és Törökország közti, elsősorban Észak-Ciprusal kapcsolatos nézeteltérésekre utalunk (9). Ezen viták legitimitását az is bizonyítja, hogy elsimításuk érdekében az Európai Unió közvetítő szerepet kíván vállalni (10).

Milyen konklúzió vonható le a fentiekből a magyar külpolitika jövőbeli feladataira nézve? Az alábbiakban az Európai Unióba, illetve NATO-ba belépni kívánó szomszédos országokat vesszük sorra, nem feltétlenül fontossági sorrendben. Ukrajna eljövendő csatlakozási tárgyalásai során a magyar külpolitikának nem szabad elkövetnie még egyszer azt a hibát, hogy nemzetstratégiai érdekeit nem képviseli megfelelően. A megtárgyalandó témakörök spektruma a vereckei honfoglalási emlékműtől egészen az alapvető nemzeti kisebbségi kérdésekig kell, hogy terjedjen. Minden vitás kérdés tárgyszerű megközelítése

szükséges tehát, beleértve az autonómiát is. Ez utóbbi kérdéskör az ukrajnai, jelentős számú lengyel kisebbség miatt lehetőséget fog adni a Lengyelországgal közös ilyen irányú politika kialakításához (nem mellékesen ez a lengyelekhez fűződő, az utóbbi néhány évben lanyhulni látszó kétoldalú kapcsolatainknak a javításához is hozzájárulhat).

Horvátország uniós csatlakozásával kapcsolatban elengedhetetlen, hogy Magyarország lépéseit szintén a horvátországi, mára létszámában megfogyatkozott magyar kisebbség érdekei irányítsák. Megfontolandó ugyanakkor, hogy figyelembe véve Magyarországnak a délszláv háborúban Horvátország melletti, még az Antall-kormány idején tanúsított, nem minden kockázat nélküli kiállását és tevékeny állásfoglalását, valamint Horvátország NATO-csatlakozásának erőteljes magyar támogatását, a horvát európai uniós csatlakozási folyamat során mennyire várható el Horvátországtól egy olyan lépés, amellyel Magyarország gazdaságának az Adriai-tengerre történő akadálymentes kijutását segíthetné. Nyilvánvalóan üdvözlendő horvát gesztus lehetne példának okáért egy horvátországi kikötőnek, vagy kikötő részének Magyarország számára kereskedelmi használatra történő illetékmentes felajánlása.

Szerbia európai uniós csatlakozása már a horvát csatlakozás után várható. E relációkra is vonatkoztatható, hogy teljességgel természetes, ha Magyarország a szerb csatlakozással kapcsolatos feltételeit a magyar kisebbség elvárásainak megfelelően alakítja. Az autonómia tekintetében itt stratégiai döntés előtt áll a magyar külpolitika. Az ottani terminológiával Vajdaságnak nevezett Délvidék 1989-ig fennállt autonómiájának visszaállítása kézenfekvő célnak tűnhet, különösen miután ez az addigra már EU-tag horvátok elképzelését is feltehetőleg tükrözné, arról nem is beszélve, hogy a vajdasági szerb politikai erők egy része is pártfogolná ezt a megoldást. Miután azonban a Vajdaságban a magyarok arányszáma a délszláv háború által felerősített évtizedes kivándorlás miatt mára jelentősen csökkent, a magyar külpolitika számára legalábbis megfontolandó a Vajdaság mint nagyobb egység helyett a magyarok által még mindig többségben lakott északi terület autonómiájának támogatása, és annak a szerb uniós csatlakozási tárgyalások során történő hathatós képviselése.

Ahogy John F. Kennedy mondta 1961-es beiktatási beszédében: “Soha ne tárgyaljunk félelemből, de sohase féljünk tárgyalni!” (11). Meggyőződésünk szerint az autonómia kérdéskörében folytatandó külpolitikai erőfeszítések indokoltságára is alkalmazhatjuk a Schopenhauernek tulajdonított találó mondást: “Minden igazság három fázison megy át:

először kinevetik, aztán foggal-körömmel ellenzik, végül mint magától értetődő dolgot elfogadják” (12).

Önállótlanág, sodródás, szervilitás

Az Európai Unió deklaráltan egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkező országok önkéntes társulása. Így van ez még akkor is, ha a döntéshozatali eljárásokba a nagyobb lélekszámú tagállamok biztosítékokat építettek be relatív súlyuk érvényesítéséhez. Az egyenlő jogok koncepciójának megértése azonban alapvető jelentőségű. Ez különösen plasztikusan megnyilvánul a Lisszaboni Szerződés (13) elfogadásának folyamatában. Akár a legkisebb lélekszámú ország általi elutasítás is a folyamat megvétózását vagy legalábbis jelentős időre történő megakasztását jelentheti, mint azt Írország példáján láthattuk. Ez demonstrálja minden egyes tagállamnak a döntéshozatali eljárásokban vitt, külön-külön megkerülhetetlen szerepét.

A fentiek fényében a Lisszaboni Szerződésnek Magyarország általi 4 napon belül (csütörtökről hétfőre!) történő ratifikálása elhamarkodott lépés volt (14). Ez még akkor is igaz lenne, ha a Szerződés szövegének egészével a magyar társadalmat képviselő Országgyűlés mindenben egyetérthetett volna. Miután itt nem lehet célunk a Szerződés tartalmi elemzése, csupán a magyar ratifikálás formai sajátosságainak boncolgatása, mindössze annyit jegyezzünk meg, hogy a kereszténységnek a Szerződésből történő kihagyása (13) aligha találkozhatott a magyar társadalom többségének egyetértésével. Visszatérve a ratifikálás körülményeire, a parlamenti szavazás napirendre tűzése anélkül, hogy a képviselőknek nemhogy a tervezet tüzetes elemzésére, de még csak felületes átolvasására sem volt lehetőségük, nem a parlamenti többség európai elkötelezettségét mutatta a külvilág felé, hanem -talán szándékai ellenére- a szervilitás tankönyvbe illő példáját. Azon nem túlságosan elegáns, talán csak eshetőleges háttérgondolat kivételével, hogy a gyors szavaztatás belpolitikai csapdába csalhatta volna a jobboldalt (ui. ha nem szavaz megerősítőleg, azzal európai elkötelezettsége kérdőjeleződik meg), a szerződés hirtelen elfogadásának még a kormány számára sem volt pozitív hozadéka. Ugyanis, a felszínen látható uniós vállveregetések inkább csak azt az egyre erősödő brüsszeli meggyőződést fejezték ki, hogy Magyarország az átlaghoz viszonyítva könnyen kezelhető, hiszen magatartását bizonyos fokú szervilitás jellemzi a központ irányában. A magyar ratifikálás elcsúszása a kormány részéről a

tagállami jogok alábecsülésének megnyilvánulása is. Minden uniós tagállamnak elvonhatatlan joga bármely szerződés széleskörű társadalmi vitára bocsátása; attól még nem gyűjt be feltétlenül „fekete pontokat” Brüsszeltől, ha a ratifikálási folyamatba bevonja választópolgárai intézményesített keretek között artikulált akarátát (ami *horribile dictu* még népszavazásban is kifejeződhet). Bár az Írországból lezajlott népszavazás után európai politikusok erőteljes kritikai hangvételű nyilatkozatai is napvilágra kerültek, a józanság ismét győzedelmeskedett, és valószínűnek tarthatjuk, hogy Írország, miképpen az elmúlt évtizedek során is az európai integráció fő kedvezményezettje volt, úgy a lisszaboni szerződés késlekedő ír ratifikációjának eredményeképpen sem fog, sem politikailag, sem gazdaságilag hátrányt szenvedni. Meggyőződésünk tehát, hogy a magyar külpolitikának fel kell ismernie, hogy az Európai Uniónak hosszú távú megfelelő működőképessége érdekében felelősen gondolkodó, érdekeikért síkra szálló, ugyanakkor az állampolgárok véleményét megfelelő keretek között kikérő tagállamokra van szüksége, még akkor is, ha esetenként Brüsszel felől ezzel ellentétes jelzések is érkeznek a „perifériára”.

Valószínűtlennek tartjuk, hogy található még Európában olyan kormány, amely egy Trianonhoz hasonló nemzeti sorstragédia évfordulóján, a saját fővárosában az adott történelmi kataklizma legnagyobb kedvezményezettjével ünnepelne (15). Magyarországon ez történt, amikor is a román kormányfő által adott kocképartin a magyar kormány és a baloldal számos egyéb politikai személyisége tette tiszteletét. Az természetesen egy külön elemzés tárgya lehetne, hogy a román külpolitika részánta volna-e magát egy ilyen tapintatosnak nehezen nevezhető diplomáciai lépés megtételére, ha legalábbis hallgatóságos biztatást nem kapott volna a várható magyar reakcióval kapcsolatban. Természetesen semmiféle nemzetközi egyezmény nem írja elő a vereségnek a vesztes fél általi megünneplését, különösen nem, ha az adott békeszerződés a rákövetkező évtizedekben semleges nemzetközi elemzésekben is számtalan kritikát váltott ki. A magyar diplomácia a jószomszédi viszonyra való törekvés külpolitikai alapelvéből kiindulva eljutott egy általa alapvetően téves tartalommal megtöltött külpolitikai korrektség megnyilvánulásáig.

Ez a fajta, alkalmazkodni és a politikai korrektség félreértelmezett követelményének megfelelni akaró attitűd a 2004-es kettős állampolgársági népszavazáshoz való kormányzati hozzáállásban csúcsosodott ki, amit természetesen a nemzeti kérdések iránt kevésbé elkötelezett baloldalnak a hosszabb távú belpolitikai visszaszorulástól való félelme is színezt. Itt, a kívülálló számára úgy tűnhetett, hogy Gyurcsány Ferenc kormányfő

lényegében a népszavazást bíráló külföldi állásponttal azonos véleményt fogalmazott meg. Míg Mircea Geoana román külügyminiszter Somogyi Ferenc külügyminiszterhez intézett, 2004. november 9-i levelében egy akkor érvényben már nem lévő kétoldalú megállapodásra hivatkozva bírálta a népszavazást és (a hatályos román jogrendszerrel egyébként ellentétesen) a magyar állampolgárságot felvevőket román állampolgárságuk elvesztésével fenyegette, míg Nastase román miniszterelnök egyszerűen örültségnek nevezte a kettős állampolgárságot (amit Románia egyébként kifejezetten támogat a Moldáviában és más országokban kisebbségben élő románok esetében), addig a magyar miniszterelnök arra figyelmeztetett, hogy az "igenek" győzelme esetén Magyarországon, más közép-kelet-európai államokhoz hasonlóan, nacionalista, populista világ jöhet”, továbbá hogy "én azt mondom, hogy nemet kell mondani, mert nem akarok Jugoszlávia sorsára jutni" (16). Gyurcsánynak a külpolitikai irányvonal formálásában is kifejtett meghatározó, sőt domináns szerepét mutatta, hogy a fenti, a szavai szerint a „nyugatos, modern” politikát képviselni szándékozó véleményével ellentétben, a kettős állampolgárság kérdéséhez a nemzetközi gyakorlattal komform módon, lényegesen józanabban hozzáálló magyar külügyminiszter véleménye nem emelkedett a kormánypolitika szintjére. Somogyi Ferenc pedig világosan megfogalmazta, hogy “volt egy tendencia korábban, amikor Európában azt látták a megoldásnak, hogy lehetőség szerint minél szűkebb körre vonják a kettős állampolgárságot mint intézményt. Ugyanakkor arra is rá kellett döbenniük, hogy sok, természetes körülmények között kialakult esetben a kettős állampolgárságnak lehet létjogosultsága”, valamint, hogy “az állampolgárság ügyében az adott ország szuverén joga eldönteni, hogy kit tekint és kit nem tekint állampolgárainak” (17).

Felvethető, hogy amennyiben egy ország quasi külpolitikai programjának szintjére emeli a szomszédos államokban élő nemzettársai iránti érdektelenséget, azzal akaratlanul is implicit biztatást nyújt olyan eseményekhez, mint Malina Hedvig esete, a Dunaszerdahely labdarúgómérkőzés során tanúsított brutális rendőri fellépés, a vereckei emlékmű megrongálása, a kolozsvári diákverések vagy éppen a délvidéki magyarok ellen folyó, viszonylag kevés publicitást nyerő, de lényegében folyamatos fizikai és lelki zaklatások (ez utóbbi ügyében az egyik ottani magyar szervezet rótt fel a magyar kormány elfogadhatatlan tétlenségét (18)). A nemzeti érdekekért való megfelelő kiállás, valamint az ezzel ellentétes külföldi megnyilatkozások és tettek elleni hathatós diplomáciai tiltakozás hiánya hozzájárulhat olyan, nemzetközi viszonylatokban példátlan incidensekhez, mint a kisebbségi autonómiák létrehozásának kérdését nem valamiféle szent tehénként kezelő Sólyom László

köztársasági elnök repülőgépe leszállási engedélyének azon román állam által történő megtagadása (19), amely állami fennállásának ünnepét éppen Budapesten ünnepelhette meg a magyar állam vezetőinek asszisztálása mellett.

Következetlenség, kiszámíthatatlanság

Nem kétséges, hogy Magyarországnak Oroszországgal a kölcsönös megbecsülésen és egyenlőségen alapuló viszonyt kell folytatnia. A jószomszédi viszonyt azonban nem feltétlenül a nagyobb félnek a kisebb gazdaságában vállalt egyre fokozódó szerepe alapozza meg. A Malév privatizációja körüli orosz állami szerepvállalás, a Szurgutnyeftegaz MOL-ban történő több mint húsz százalékos tulajdonszerzése, gazdaságilag racionális, de külpolitikailag Oroszországnak sem egyértelműen jól kamatozó lépés. Tetten érhető tehát egy túlméretezett térdnyerés, amely azonban valószínűleg nem valósulhatott volna meg a Gyurcsány-kormány megengedő, egyes vélemények szerint kimondottan facilitáló magatartása nélkül (20). Általánosságban is igaz, hogy a 2002-2009-es időintervallumban a magyar kormányra nem volt jellemző a patrióta gazdaságpolitika. Pedig ennek, a protekcionizmussal szinonimaként még nagy vonalakban sem kezelhető fogalomnak a megnyilvánulási formáit egyre több, jelentős gazdasági potenciállal rendelkező ország esetében tetten érhetjük. Elegendő, ha Európából csak a részben állami kézben levő francia autógyárak hatalmas hitelekkel és egyéb eszközökkel történő minapi megsegítését említjük. De a tengerentúlról is hozható példa, és nemcsak a jelenlegi világgazdasági válság idejéből. Mig nálunk a Ferihegyi-repülőtér üzemeltetésének 75 évre szóló bérleti szerződését nemzetközi cégek adják-veszik, addig egy dubai cég nem kapott engedélyt egyesült államokbeli kikötők megvásárlására. Mig Magyarországon a gáz-üzletágot külföldi cégek szerezhették meg, addig a gazdasági liberalizmus fellegvárának számító Amerikában az Unocal kőolajipari konszern kínai cég általi felvásárlását az Bush-kormányzat zátonyra futtatta (21). A gazdasági élet stratégiai fontosságú szegmenseinek legalábbis rész-állami tulajdonban történő megőrzése tehát olyan bevett nemzetközi gyakorlat, ami sajnálatos módon a magyar gazdaságpolitikának nem része. Természetesen az energiaellátás az egyik legfontosabb ilyen ágazat, aminek diverzifikációja nemcsak Magyarország, hanem az Európai Unió számára is alapvető jelentőséggel bíró feladat. A Nabucco megépítése tehát európai stratégiai érdek, és eufemisztikusan fogalmazva, Magyarországnak ebben a projektben mutatott félresikerült taktikázgatása nem váltott ki egyöntetű elismerést Brüsszelben. A Gyurcsány-kormánynak a Nabucco-Déli Áramlat

témakörében mutatott gyakori, gyökeres véleményváltozásai ismertek, azonban a Déli Áramlat egyezményének 2009. március 10-i aláírása Magyarországnak a Kreml terve melletti elköteleződését látszott bizonyítani. Nem mellékesen azonban ahelyett, hogy ez a lépés kedvező visszhangot váltott volna ki Moszkvában, a következetlenség és kiszámíthatatlanság, amit a Gyurcsány kormány mutatott a vezeték ügyében, erőteljes moszkvai visszhangot váltott ki. Egyik hetilapunk idézte a Kommerszant című orosz újságot, miszerint:

“...a márciusi látogatáson "megérkezése után Gyurcsány úr az idegösszeomlás határát súrolva kezdett beszélni Vlagyimir Putyinnal". A sajtóértekezleten a Nabucco gázvezetékre utalva pedig azt mondta: "Két gázvezeték több, mint egy, a három pedig több, mint kettő." "Gyurcsány úr valószínűleg nem tudta, hol tart sajtóértekezletet" - mondta ki a kremlinológiában jártasak szerint a kegyvesztettségéről tanúskodó ítéletet a Putyin-közeli lap.”
(22)

A fentiek alapján ebből a külpolitikai-gazdasági játszmából, amelyben Magyarország a saját, illetve az Európai Unió stratégiai érdekeinek előmenetelét legalábbis tangencionálisan megzavarta, negatívabb eredménnyel meglehetősen bonyolult lett volna kijönni. A fenti, eufemisztikusan a professzionalitás hiányának betudható, erőteljesebb fogalmazásban a hozzá-nem-értést bizonyító eset sajnálatos módon nem állt egyedül vizsgált időszakunkban.

Gyurcsány Ferencnek az Európai Uniós csúcson történt, 190 milliárd eurós csomagot kérő, a vasfüggöny újbóli leereszkedésével fenyegetőző, Angela Merkel német kancellár által azonnal, kategorikusan visszautasított felszólalása (23) a magyar külpolitika utóbbi évtizedének egyik legkellemetlenebb, nagy nyilvánosságot kapott kudarca. A részleteket itt nem boncolgatva, a felszólalás során Gyurcsány az egész régió számára kért mentőcsomagot úgy, hogy azt nem egyeztette előre Közép- és Kelet-Európa többi érintett országával. A miniszterelnök lényegében “a fogoly dilemmája” elnevezésű játékelméleti alapeset legnegatívabb kimenetelét valósította meg az többi állammal történő kommunikáció önkényes átugrásával! A fogoly dilemmája nevű, eredetileg Alfred W. Tucker által 1950-ben megfogalmazott (24), nem-zéró összegű játszmának az a lényege, hogy két bebörtönzött akkor éri el a kumulatív legkisebb büntetést, amennyiben mindegyikük lemond a számára legkedvezőbb választásról. Ebben a játékelméleti példában általában ez nem történik meg, éppen azért, mert a két bebörtönzött egymással semmilyen információt nem cserélhet. A külpolitikai küzdőtéren azonban az információáramlás nincs megtiltva, ami így a kooperációs stratégiáknak nyereségmaximalizáló eredményt valószínűsít! Az előzetes konzultáció

kihagyásával a magyar diplomácia az információcserének kölcsönös előnyöket biztosító hatását hagyta figyelmen kívül, ennek egyenes következményeként pedig Gyurcsány felszólalása valamennyi fél szempontjából, de elsősorban Magyarország számára a legrosszabb kimenetelt eredményezte.

A fentiek példák alapján megalapozott véleménynek tűnik Németh Zsolt, az Országgyűlés külügyi bizottsága elnökének 2008-as sommás véleménye a magyar diplomáciáról: “Magyarország következetlen, kiszámíthatatlan, megbízhatatlan külpolitikai partner” (25).

Még egy elhanyagolt nemzetrész: Az amerikai magyarok

Miképpen a szomszédos országok kisebbségben élő magyarságának érdekeit sem képviselte a magyar külpolitika vizsgált időszakunkban, úgy a szórványban és emigrációban élőkkel talán még kevesebbet foglalkozott. Tekintsük az Egyesült Államokban élő magyarokat.

Az Amerikai Magyar Szövetség (American Hungarian Federation, AHF) Gyurcsány Ferenchez intézett 2006. június 16-i nyílt levelében (26) tanúságot tett arról, hogy nemcsak az amerikai kontinensen élő magyarok iránt érez felelősséget: “Kormányának kreatív és szívós diplomáciai erőfeszítéseket kell tennie a történelmi magyar közösségek megvédése érdekében, akik nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségként élnek a Magyarországgal szomszédos országokban. Bármennyire is szeretnék néhányan, Magyarország kormányzó politikai elitje nem menekülhet el sem az ország történelme, sem pedig ezen történelem következményei elől. ... Magyarországnak habozás nélkül nyíltan és hatékonyan kell segítenie a magyar kisebbségek legitim autonómia törekvéseit – túlélésük feltételét – minden nemzetközi fórumon csakúgy, mint a szomszédos országokkal való kétoldalú kapcsolataiban.”

Ezen, alig burkolt kritika után a Szövetség 2007. augusztus 27-i, a távozó Simonyi nagykövet búcsújára reagáló levelében (27) egyértelműsíti: “...a kormány bizonyos intézkedéseivel és állásfoglalásaival kapcsolatban a Szövetség kifejezte kétségeit.” Cáfolva a

nagykövet állítását, miszerint az amerikai magyar közösség “átölelt bennünket, támogatott minket és nekünk drukolt [sic!]”, az Amerikai Magyar Szövetség kijelenti: “kevés amerikai magyar személyt vagy szervezetet lehetne a kritika-mentes támogatók közé sorolni.” Végül “A Szövetség reméli, hogy Simonyi nagykövet utódja meg fogja hallgatni az amerikai magyar közösséget reprezentáló szervek és személyek véleményét, még azokban az esetekben is, amikor az a magyar kormány álláspontját kritizálja”.

Nyilvánvaló, hogy itt a háttérben a magyar külpolitikának komoly, tartós és az amerikai magyarok egyik ernyőszervezete részéről sérelmesnek érzett gyakorlata húzódhat. A magyar kormánynak pedig, éppen úgy, ahogy Magyarországon is el kell viselnie a véleményszabadság következményeit, a külföldi magyar szervezetek között sem lenne szabad válogatnia az alapján, hogy azok miként viszonyulnak politikájához. Márpedig a szólásszabadságba az Amerikai Magyar Szövetség olyan egyértelmű helyzetértékelése is belefér, miszerint: „Mivel a Gyurcsány-kormány bevallotta, hogy nem csak, hogy hazudott, de gazdaságilag is sokat rontott az ország helyzetén, ezért nyilvánvalóvá vált, hogy visszaélt azzal a bizalommal, amellyel a választók felruházták.” (28).

Hazánk külpolitikájának fel kell ismernie, hogy az amerikai magyarság szerepe az ország NATO- és Európai Unió integrációjával sem csökkent. A legutóbbi, 2000-es népszámlálás során (az Egyesült Államokban tíz évente rendeznek “census”-t) kerekén 1,4 millió ember nevezte magát magyar származásúnak (29). Ez még mindig jelentős szám annak ellenére is, hogy az egymást követő népszámlálások eredményét tekintve monoton csökkenő tendenciát mutat. Még akkor is komoly tömegekről van tehát szó, ha sokuk már egyáltalán nem beszéli nyelvünket, és sokan más etnikumú felmenőkkel is rendelkeznek. Mégis, ez utóbbiak közül is sokan a magyart jelölték meg mint legfontosabb származást. Ez mindenképpen valamilyen szinten meglévő kötődést valószínűsít. Leszögezhetjük tehát, hogy az Egyesült Államok választóinak mintegy 0,5 %-a elsősorban magyar származásúnak tekinti magát. Mennyiben lehet ez érdekes a magyar külpolitika számára?

Általános alapelvként leszögezhetjük, hogy más ország választási küzdelmeibe történő külső beavatkozás helytelen. Magyarország ezzel kapcsolatban az elmúlt két évtized során számos rossz tapasztalatot gyűjtött. Nem merülhet fel tehát, hogy hazánk, mint az Amerikai Egyesült Államok stratégiai szövetségese bármiképpen bele kívánna szólni az ottani választások kimenetelébe. Az azonban az ottani törvényekkel is teljes mértékben konform,

amennyiben önszerveződő, akár etnikai jellegű lobbik a saját, valamint anyaországuk érdekében legális eszközök felhasználásával felhívják a törvényhozók figyelmét az őket érintő problémákra.

Van-e potenciális ereje egy mindössze 0,5 %-os reprezentációval rendelkező etnikumnak? A választ az amerikai választási földrajz adja meg. Az amerikai elnökválasztás során az államok többsége szilárdan és előre kiszámíthatóan az általa évtizedes távlatokban preferált párt jelöltjére szavaz (bár természetesen itt is vannak eltolódások, amit a 2008-as elnökválasztás jól szemléltet). A fennmaradó „harctéri” (battleground) államok azonban viszonylag gyakran váltják preferenciájukat, és ezekben számos alkalommal relatíve kis százalékarányú különbséggel nyer a győztes jelölt. A kormányzói, képviselőházi és szenátusi választások során pedig még színesebb a kép, hiszen itt elkötelezetten republikánus államokban is szép számmal születhet demokratapárti siker és fordítva. Ha jelen dolgozatunkban csak a „harctéri” államokra koncentrálnak, láthatjuk, hogy ezek közül legalább 3 meghatározó helyszínen, Ohióban, Floridában és Pennsylvániában, a magyar etnikum aránya magasabb, mint országos statisztikai mutatója. Az utóbbi 3 elnökválasztás során Ohióban a győztes jelölt 3,51, 2,10, illetve 4,59 % különbséggel nyert, Floridában 0,01 (!), 5,01, illetve 2,81 %-os előnnyel győzött, Pennsylvániában pedig 4,17, 2,50, illetve 10,3 %-kal előzte meg vetélytársát (30), ezzel az adott állam valamennyi elektori szavazatát megszerezve. Ehhez még hozzátehetjük, hogy amennyiben példának okáért 2000-ben vagy 2004-ben bármelyik állam másképp szavazott volna, az elnökválasztás eredményét döntően befolyásolta volna, azaz a másik jelölt lett volna az elnök! Így már nyilvánvalóvá válik, hogy a fenti számarányok mellett az magyar származásúak Ohióban 1,7 %-os, Floridában 0,6 %-os és Pennsylvániában pedig 1,1 %-os szavazata (29) milyen jelentős súllyal esik a latba!

Jóllehet a magyar származású amerikai szavazókat természetesen egy sor más gazdasági, társadalmi és politikai kérdés is foglalkoztathatja, mint éppen származásuk, az amerikai választások során jól megfigyelhető, hogy a jelöltek igyekeznek pozitív színben feltűnni az etnikumokat érintő kérdésekben is, amelyek gyakran az anyaországgal kapcsolatos amerikai külpolitikára is kiterjednek. Nem mellékes tehát, hogy az adott etnikum hogyan viszonyul anyaországához, ezt a viszonyt pedig döntően meghatározza az adott ország vele kapcsolatos magatartása. Ha tehát a magyar külpolitika a 2002-2009-es időszak szemlézett hozzáállásán gyökeresen változtatva, megfelelő odafigyeléssel, partneri együttműködéssel, az ottani meglévő (és működő!) civil szerveződések hangsúlyozottan pártatlan támogatásával az

amerikai magyar etnikum figyelmét jobban Magyarország felé tudná fordítani, azzal egy jelentős potenciális erővel rendelkező támogatóval gazdagodhatna. Így az amerikai magyarság az Egyesült Államok és hazánk közti híd szerepét fokozottabb hatékonysággal tudná ellátni, egyúttal a szövetséges Magyarországot a diplomácia területén túli érdekképviselő eszközeivel céljai elérésében hathatósan támogathatná.

Természetesen Magyarország fokozott szerepvállalása a nyugati diaszpórában élő magyarok életében megfelelő elkülönített pénzügyi keretek létrehozását tételezné, ami az országnak az utóbbi évek felelőtlen gazdaságpolitikája miatt kialakult és a jelenlegi világgazdasági válság által tovább fokozott finanszírozási nehézségei mellett komoly áldozatot igényel. Mégis, a Gyurcsány-kormány által a Lantos-alapítványnak juttatni szándékozott 3 milliárd forinthez hasonló nagyságrendű összegnek a bona fide amerikai magyar szervezetek részére történő igazságos szétterítése ígéretes első lépés lehetne.

Szereptévesztések. A média ellenállhatatlan bája

A politikus minden cselekedetével képviseli nemcsak pártját és választóit, hanem országát is. Ez fokozottan igaz a külpolitikában tevékenykedőkre, érthető módon komoly terhet és kiemelt felelősséget róva rájuk. A 2002-2009-es időszakban gyakran értesülhettünk olyan eseményekről, amelyek során a magyar politikus főszereplő mintha nem lett volna tudatában szereplésének konzekvenciáival, illetve az adott szituációban pozíciója által (is) megkívánt magatartás követésének szükségszerűségével. Az alábbiakban néhány ilyen történetet szemlélünk röviden, előrebocsátva, hogy közelebbről szemlélve nem csak és feltétlenül a diplomáciai etikett ignorálásáról, hanem a tömegtájékoztatási eszközökben való szereplés csábításával szembeni rezisztencia viszonylag alacsony szintjének megnyilvánulásáról is szó lehetett, amikor az adott politikus a médiasztár, a rockzenész vagy éppen a humorista szerepében mutatkozott be.

1. A médiasztár. Nyelvében él a külpolitika is...

A nemzetközi kapcsolatok egyik alapelve a tárgyalófelek egyenlősége. Ide tartozik természetesen az is, hogy az adott országok képviselői a nemzetközi érintkezések során anyanyelvükön nyilvánulhassanak meg, hiszen minden nyelv egyenrangúnak tekinthető. Természetesen tiszteletteljes gesztus és a személyes kapcsolatok javításának nem megvetendő eszköze, ha a szűkkörű társasági események vagy éppen négyszemközi beszélgetések során az egyik fél a másik nyelvét használja. Még impresszívebb, amennyiben hivatalos megnyilvánulások, például sajtótájékoztatók vagy éppen médiainterjúk során az adott politikus idegen nyelven szabatosan, magas szinten fejezi ki magát. E tétel antitéziseként azonban kijelenthető, hogy amennyiben egy politikus nem beszél megfelelő szinten egy bizonyos idegen nyelven, akkor az azon a nyelven történő, nagy nyilvánosság előtti megnyilatkozástól lehetőség szerint tartózkodnia kell. Nem véletlenül írja Wittgenstein is: “Nyelvi határain jelentik világom határait” (31). Nemcsak az egyén személyes “leszereplése” lehet egy ilyen próbálkozás eredménye, hanem az ország imázsának kifejezett romlása is. A lingvisztikai nüanszok ismeretének hiánya félreértésekhez, ad absurdum diplomáciai bonyodalmakhoz vezethet. Gyurcsány Ferencnek a balatonőszödi beszéde után adott, angol nyelven lefolytatott CNN-interjúja, valamint egyéb angol nyelvű szereplései a YouTube videómegosztó portálon már eddig is elérték a több mint 200000-es kumulatív nézőszámot. A “Gyurcsány beszélni angol”, “Gyurcsány ő-zik a CNN-en” és hasonló címek alatt futó, rendkívüli népszerűségnek örvendő felvételek mutatják az idegen nyelven történő megnyilatkozás potenciális veszélyeit. Egy kevésbé ismert, a London School of Economics-on, a világ egyik legpatinásabb közgazdasági egyetemén 2007-ben tartott Gyurcsány-előadás is erről tanúskodik (32). Nem véletlen, hogy ugyanezen az egyetemen 2009 tavaszán tartott előadása során Medvegyev orosz elnök (a fentiekhez valószínűleg hasonló megfontolásból) tolmács használata mellett döntött (33).

2. A rockzenész. Országomat egy gitárért

Felmerül az a kérdés is, hogy mivel népszerűsítheti hazáját a diplomata egy idegen országban. A fogadó országban elért valós elismertség és az olcsó népszerűség között rendkívül keskeny a mezsgye. Ismeretes, hogy a Megyeri-híd elnevezésére a kormányzat, talán megfelelni akarva az általa felismerni vélt XXI. századi posztmodern pseudo-demokratikus követelményeknek, internetes szavazást írt ki a híd elnevezésére. Ezek után heteken keresztül az volt az egyik leggyakrabban ismételt hír Magyarországról az Egyesült

Államokban, hogy Stephen Colbert, az ismert humorista elindult a szavazáson és végül meg is nyerte azt. Az internetes szavazás gyermeteg ötletét és annak amatőr lebonyolítását itt nem részletezzük, de arra ki kell térnünk, hogy az ennek kapcsán kialakuló kétes hírnév oldalvizén, Magyarország neve Colbert műsorában több hónapon keresztül vissza-visszatérően, szinte kivétel nélkül negatív kontextusban merült fel (34). A hídügy után jelent meg a műsorban Simonyi András, az akkori amerikai magyar nagykövet, akinek különböző médiaszerepléseiről, köztük gitáros fellépéseiről a magyar nagykövetség honlapja egyébként rendszeresen a nyitóoldalán számolt be. A nagykövet, akinek amerikai munkásságával kapcsolatosan ottani magyar szervezetek némelyike kétségeit fejezte ki (lásd fent), már a Colbert-műsorban történt első fellépése során is csak felemás sikerrel járt (többek között magyar útlevelet és egy tízezer forintost osztott ki Colbertnek, akit ez túlságosan nem hatott meg (35)). A nagykövet hazai visszhangot ki nem váltott, második szereplése azonban még inkább olyan körülmények között zajlott le, amelyek közelebbi vizsgálandót érdemelnek. Colbert, egy másik ismert médiaszemélyiségnek, Don Imusnak egy többségében fekete nőkből álló kosárlabdacsapattal kapcsolatban elejtett, rasszistaként értelmezhető megjegyzését parodizálva kikelt a magyarok ellen. Szellemeskedve „paprika-szipózó” társaságnak, majd egy szójátékkal (goulies-Ghoulies) egyúttal gulyásevőknak és gonosz apró szörnyeknek (36) is nevezte őket. Ez utóbbival kapcsolatban megjegyezte, hogy nem erre gondolt, bár szerinte a hullaevés is hozzátartozik a magyar kultúrához. Ami szempontunkból azonban sajnálatos módon még érdekesebb, az az, hogy a 2007. április 9-i adásban a fenti kijelentések megtételére (a magyarok szidalmazására) Colbert azzal a felvezetéssel kreált dramaturgiai apropót, hogy a magyarok még angolul sem tudnak, nemhogy gitározni! Ezek után a 2007. április 10-i adásban megjelent Simonyi nagykövet (akitől a kiváló angol nyelvtudást nehéz elvitatni) és virtuóz gitárjátékkal szórakoztatta a stúdió vendégeit, mindezt Colbert előző napi minősíthetetlen, alacsony színvonalú és sértő megjegyzéseinek felemlítése nélkül. Az időrend és az angoltudásra vonatkozó valamint a gitározási megjegyzés tanúsága szerint Simonyi fellépése előre egyeztetett lehetett, a kérdés csupán az, hogy a nagykövet tudott-e előre a gag alpári felvezetésének tervéről! Még ha nem is, másnapi szereplését megfelelő hangnemű tiltakozás mellett le kellett volna mondania. Nehezen tartjuk elképzelhetőnek, hogy más Európai Unió országok (nem is beszélve nem európai kultúrkörhöz tartozó államokról!) hivatalos képviselői ilyen szintű, hazájuk elleni támadást nem kértek volna ki maguknak, még ha az ominózus megjegyzések szellemeskedésbe voltak is bújtatva. Bár nem világos, hogy mi motiválta Simonyi András az árral való úszásra, elképzelhető, hogy a komoly nyilvánosság előtti szereplés vágya (akár tudattalanul is) elnyomta benne az ország jóhírének védelmezését

előíró munkaköri kötelezettségéhez történő rigorózus ragaszkodást. Colbert Magyarországgal kapcsolatos sértő megjegyzéseinek gyűjteménye azóta is megtalálható az általa a Wikipédia mintájára kreált Wikiality-n, ahol a hazánkkal foglalkozó weblap szövege Magyarország és egyúttal a kereszténység nivótlan becsmérlésének, szellemtelenségeknek és obszcenitásoknak sajátos keverékét mutatja (37).

3. A humorista. Egy külpolitikai öngól

Természetesen a külpolitikai tevékenység során nemcsak Magyarország jóhírére kell védelmezni, hanem minden erővel el kell kerülni más országok érzékenységének megsértését is. A 2002-2009 közötti időszak erre vonatkozóan is szolgál negatív példával. Csak röviden említsük meg a diplomácia minden írott és íratlan szabályát felrúgó megjegyzést, amikor 2005. februárjában Gyurcsány Ferenc a szaúd-arábiai labdarúgó-válogatott tagjait terroristáknak nevezte, amire válaszul az arab ország magyarországi nagykövetét hazarendelték (38). A közel-keleti tömegtájékoztatási eszközökben heves reakciót kiváltott offenzív megjegyzés után néhány hónappal, Szaúd-Arábia nagykövetének Magyarországra való visszatérével a felszínen rendeződni látszott a helyzet. Azt azonban, hogy hazánknak az arab országokhoz fűződő, nemcsak a külpolitikai kapcsolatokban, hanem gazdasági viszonylatokban is megnyilvánuló érdekeit mennyire extenzíven károsította ez az incidens, egyelőre nem lehet felmérni. Mindenesetre újabb komoly erőfeszítésekre lesz szükség az arab világ Magyarország irányában mutatott azon pozitív hozzáállásának visszanyeréséhez, amelyet Orbán Viktor 2001-es riyadi látogatása alapozott meg, és amely akkor Szaúd-Arábia budapesti nagykövetségének megnyitásához vezetett (39).

Konklúzió

A fentiekben a 2002-2009-es időszak magyar külpolitikáját vizsgálva megállapítottuk, hogy azt a koncepciótlanság, a nemzetstratégiának leginkább a kisebbségben élő magyarok elhanyagolásában kicsúcsosodó hiánya, sodródás, kiszámíthatatlanság és következetlenség, sok esetben pedig indokolatlan szervilitás, valamint egyéni politikusi hibák jellemezték.

Mindezek közel sodorták Magyarországot a bevezetőnk Kennedy-idézetében felvázolt szinte teljes külpolitikai eljelentéktelenedéshez.

A folyamat azonban reményeink szerint mégsem irreverzibilis. Konrad Adenauer volt német kancellár szerint: “Sosem szabad “túl késő”-t mondani. A politikában soha sincs késő. Mindig van lehetőség az újrakezdésre” (40). Ezt a felelősségteljes feladatot meggyőződésünk szerint azonban már csak egy önálló, következetes, kiszámítható és elvű külpolitikát folytató, széles társadalmi felhatalmazottságú, kiforrott nemzetstratégiával rendelkező, egyszerre nemzeti, európai és atlanti elhivatottságú kormány tudja majd megfelelően elvégezni.

Bibliográfia

1. Domestic policy can only defeat us; foreign policy can kill us. Arthur M. Schlesinger: The Imperial Presidency (1973), 11. fejezet.
2. Finality is not the language of politics. Hansard, 1859. február 28.
3. Következetes külkapcsolatok. Magyarország külkapcsolati stratégiája.
http://www.fidesz.hu/download/FideszSzpF1_belivek_148x210.pdf
4. Francis Fukuyama. The end of history and the last man. Avon Books, 1992
5. Wenn die anderen glauben, man ist am Ende, so muß man erst richtig anfangen.
6. Radičová: elég volt a magyarkártyából. Új Szó (Pozsony), 2009. március 30.
7. In politics, nothing happens by accident. If it happened, you can bet it was planned that way.
8. There can be no greater error than to expect or calculate upon real favors from nation to nation. George Washington búcsúbeszéde, 1796 szeptember 17. The Writings of George Washington (1940). vol. 35.
9. Marcia Christoff Kurop. Greece and Turkey: Can they mend fences? Foreign Affairs, 1998. január-február.
10. Croatia and Europe. A Balkan state in balk. The Economist, 2009. április 16.
11. Let us never negotiate out of fear. But let us never fear to negotiate.
John F. Kennedy elnöki beiktatási beszéde, 1961 január 20.

12. Jede Wahrheit durchläuft drei Phasen: in der ersten wird sie verlacht, in der zweiten wird sie wild bekämpft, und in der dritten wird sie als Selbstverständlichkeit akzeptiert.
13. Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 50. évfolyam, 2007. december 17.
14. Magyarország ratifikálta a lisszaboni szerződést. Magyar Távirati Iroda, 2007 december 17.
15. **A kormányfő botrányt okozott.** Az ellenzék bírálja Medgyessyt, mert Erdély és Románia egyesülését ünnepelte Nastaséval. Magyar Nemzet, 2002. december 3.
16. Gyurcsány: "haladás vagy maradás" között választunk Népszabadság, 2004. december 2.
17. A kormány 2004. december 1-jei ülését követő sajtótájékoztató. <http://www.meh.hu/kormany/kormanyulesek/leirat/st20041203.html>
18. A külügy „észrevetette”, hogy verik a magyarokat a Vajdaságban. Magyar Nemzet, 2009. április 9.
19. Sólyom nem mehet szabadon Erdélybe. Magyar Hírlap, 2009. március 14.
20. A kormány Oroszország ügynöke? Financial Times: Brüsszelben is megszólalnak a vézscsengők. Magyar Nemzet, 2009. április 1.
21. **Mogyorósi András: A Bush-korszakról egy kicsit másképpen.** Magyar Nemzet, 2009. január 16.
22. G. Fehér Péter: Gyurcsány nem tudta, hol van. Heti Válasz, 2009. március 26.
23. Germany rejects Eastern Europe bailout. New York Times, 2009. március 1.
24. Alfred W. Tucker. A Two-Person Dilemma. Stanford University, 1950.
25. A Fidesz bemutatta külpolitikai programját. Magyar Távirati Iroda, 2008. április 1.
26. http://www.americanhungarianfederation.org/docs/AHF_Letter_to_PM_Gyurcsany_2006_06_16.pdf
27. http://www.americanhungarianfederation.org/news_SimonyiFarewell.htm
28. http://www.americanhungarianfederation.org/docs/AHFNEWSRELEASE_2006-09-19_Gyurcsany_HUNGARIAN.pdf
29. Forrás: United States Census Bureau, <http://factfinder.census.gov>
30. Forrás: <http://uselectionatlas.org>

31. Die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt. Tractatus Logico-Philosophicus 5.6, 1922.
32. Gyurcsány F: Hungary in the 21st Century [Magyarország a XXI. században]. The London School of Economics and Political Science, 2007. november 12.
Meghallgatható és elolvasható az alábbi Internet-címen:
<http://www.lse.ac.uk/collections/LSEPublicLecturesAndEvents/events/2007/20070924t1235z001.htm>
33. The London School of Economics and Political Science, 2009. április 2.
Meghallgatható és elolvasható az alábbi Internet-címen:
<http://www.lse.ac.uk/collections/LSEPublicLecturesAndEvents/events/2009/20090401t1004z001.htm>
34. Valamennyi itt említett műsor megtekinthető a <http://www.colbertnation.com> internetes cím alatt.
35. Colbert egyik honlapján, a Wikiality-n a tízezer forintosan látható Szent Istvánt, valamint a Szent Jobbot pocskondiázza. <http://www.wikiality.com/Hungary>
36. A több folytatást is megért Ghoulies című horrorkomédia hasonnevű gonosz, visszataszító külsejű, apró szörnyalakjai.
37. <http://www.wikiality.com/Hungary>
38. Szaúd-Arábia megerősítette, hogy hazarendelte budapesti követét. Népszabadság, 2005. február 20.
39. [Hungary premier's visit boosts ties. Arab News, 2001. február 15.](#)
40. Man darf niemals "zu spät" sagen. Auch in der Politik ist es niemals zu spät. Es ist immer Zeit für einen neuen Anfang.

Harrach Gábor

1974-ben született Budapesten. Diplomáját a Pázmány Péter Katolikus Egyetem történelem, illetve szociológia szakán szerezte. Angol és latin nyelvismerettel rendelkezik. 1995-97 között a Kapu című folyóirat rovatvezetője. Országos napilapokban publikál. 2001-től a Duna Televízió határon túli médiakapcsolatainak felelőse, illetve több, a közép-európai újkori történelemmel és kisebbségsszociológiai kérdésekkel foglalkozó dokumentumfilm szerkesztője. 2006 és 2009 között a Magyar Vöröskereszt kommunikációs igazgatója. Utóbbi pozíciójában a Vöröskereszt saját magazinjának elindítása, az orvos nélküli kistélepüléseken országos elsősegélynyújtó-hálózat kezdeményezése, a 2009-ben Bolíviában lelőtt, illetve fogva tartott magyarokkal kapcsolatos humanitárius akciók lebonyolítása, valamint az elsősegélynyújtó tankönyv kiadása fűződik a nevéhez. Mint kutatót, főleg kisebbségi és civilpolitikai kérdések foglalkoztatták.

Harrach Gábor:

Civilek a pályán

Nonprofit szervezetek nemzetközi szerepvállalása

A civil diplomácia fogalma – magához a „civil” szóhoz hasonlóan – kettős jelentést hordoz. Egyrészt mindazt, ami a nem-hivatalos külpolitika (régebbi szóhasználattal: népi diplomácia) körébe tartozik – a testvérvárosi kötelekek ápolásától az oktatási és kulturális cserekapcsolatokon át a határokon átnyúló sajtókommunikációig –, másrészt az NGO-k részvételét a globális és helyi külkapcsolati folyamatokban, nem egyszer a kormányok és a nagy nemzetközi szervezetek egyenrangú partnereként. A továbbiakban a civil diplomácia fogalmát kizárólag ez utóbbi értelmezés szerint használom.

Egyes társadalomkutatók összefüggést látnak az elmúlt húsz évben bekövetkezett kelet- és közép-európai, illetve dél-amerikai és afrikai demokratizálódási folyamatok, valamint a nonprofit szektor befolyásának globális növekedése között. Ami biztos: az elmúlt évtizedekben szembetűnően megnőtt a nonprofit szervezetek nemzetközi befolyása. Amíg például az 1972-es stockholmi környezetvédelmi konferenciára mindössze 250 NGO-t hívtak meg, addig a 2002-es johannesburgi ökológiai csúcsra az akkreditált civil szervezetek száma elérte a 3200-at.¹² A civil diplomácia tehát mára egyértelműen kijelölte a maga helyét abban a bonyolult külkapcsolati rendszerben, amelyben a legkülönbözőbb szektorokból érkezett szereplők képviselik a maguk érdekeit olyan területeken, mint a hagyományos diplomácia, az önkormányzatok, a külgazdaság, a média vagy a kultúra. Fontos körülmény az is, hogy a nonprofit szervezetek kezdeményező, cselekvő és ellenőrző szerepe a politika és a gazdaság részéről általában csekély figyelemmel kísért, ám az emberiség jövője, illetve etikai szempontok alapján fontos ügyek – környezetvédelem, globális felmelegedés, bioetika, kisebbségi jogok stb. – kapcsán értékelődött fel jelentősen. Ennek ellenére óvakodnék attól, hogy egy NGO-centrikus paradigma jegyében a nonprofit szektor értékalapú szemléletmódját hangsúlyozzam a politika és a gazdaság érdekvezérelt gyakorlatának ellenpontjaként. Jelen írás célja az NGO-k általános és hazai külkapcsolati szerepvállalásának és a civil diplomácia

¹² Michele M. Betsill – Elisabeth Corell: *NGO Diplomacy: The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations*. 2008 Massachusetts Institute of Technology. Felix Dodds előszava, p.VIII.

által kínált lehetőségeknek a bemutatása, legfőképpen pedig annak megválaszolása, hogy a nonprofit szervezetek tevékenysége milyen direkt vagy indirekt következményekkel járhat egy állam külpolitikájára nézve.

Az állami és a civil diplomácia viszonyrendszere

Az itt szóba jöhető NGO-k – amennyiben az önkéntességéből adódó elhivatottságon túl egyedi tudással, kapcsolati hálóval, valamint közéleti, társadalmi, esetleg gazdasági és médiabefolyással is rendelkeznek – olyan feladatok ellátására is alkalmasak a külkapcsolatok terén, amelyeket az állam nem, vagy csak kevésbé hatékonyan tud ellátni. Amennyiben a hivatalos külpolitika felismeri és alkalmazza a civil szféra kínálta erőforrásokat, ezek a szerepkörök mindenképp az alábbiak lehetnek:

- alternatív csatornák és módszerek alkalmazásával a diplomáciában való részvétel;
- a hivatalos külpolitikai irányvonal, illetve döntések külföldi elfogadottságának az erősítése;
- a külpolitikai tevékenység szakmai tanácsokkal való támogatása, ösztönzése, illetve az általános külpolitikai irányvonal befolyásolása az adott civil szervezet által képviselt értékek és szemléletmód szerint;
- társadalmi beágyazottságuknál fogva a hivatalos külpolitikai irányvonal, illetve az egyes diplomáciai lépések lakossági elfogadottságának elősegítése.

Magyarországon jelenleg a Külügyminisztériumon belül egy önálló szervezeti egység, a Kommunikációs és Közkapcsolati Főosztály felel a civil szervezetekkel való kapcsolattartásért, amely egy tavaly elfogadott minisztériumi koncepció keretében zajlik. Maga a koncepció arra a felismerésre épül, hogy a civil szervezetek egyre nagyobb befolyást gyakorolnak a világpolitikai folyamatokra, ezért a hazai NGO-k külföldi kapcsolatainak erősítése, és ezáltal nemzetközi szerepvállalásuk elősegítése a magyar külpolitika érdekérvényesítési lehetőségeit is növelheti.¹³ Másrészt a Külügyminisztérium – a fentebb leírt szerepköröknek megfelelően – saját prioritásainak és döntéseinek társadalmi elfogadását is többek között a nonprofit szervezetektől várja.

¹³ Ld. a Külügyminisztérium civil- és közkapcsolatainak fejlesztését szolgáló koncepciót. Forrás: www.kulugyminiszterium.hu

Az NGO-k azonban nem csak a kormányzattal való együttműködésre, vagy az együttműködés keretein belül történő befolyásolásra, hanem nyomásgyakorlásra, a hivatalos külpolitikával szembeni társadalmi ellenérzések, illetve külföldi fenntartások előhívására és erősítésére, végső soron pedig alternatív külpolitikai lépések megtételére is felhasználhatják az általuk birtokolt társadalmi és tudástőkét. Nézőpont és ideológiai hovatartozás kérdése, hogy ezeket a lépéseket éppen pozitív korrekcióként vagy pedig lejáratási kísérletként értelmezzük; mindenesetre az elmúlt években több példát is láthattunk erre, például a zámolyi ügyben a „negyven értelmiségi” (mint ad hoc civil csoport) Lionel Jospin francia kormányfőnek írt levelét, vagy a Rákóczi Szövetség akcióját, amikor az inaktív magyar állam helyett maga osztotta ki a Felvidéken a státustörvény alapján járó oktatási-nevelési támogatást.

Végül meg kell említenünk azokat az eseteket, amikor egy nonprofit szervezet az általa képviselt értékek, célok kormányzati képviselőjét, illetve az adott ország által vállalt nemzetközi kötelezettségek betartását/végrehajtását ellenőrzi, anélkül, hogy állást foglalna a külpolitika általános irányvonaláról. Ilyen monitorizáló szerepet lát el például az Amnesty International, amikor az általános emberjogi helyzetet, a Transparency International, amikor a közéleti tisztaságot, vagy a Nemzetközi Vöröskereszt, amikor a Genfi Egyezmények betartását ellenőrzi egy-egy országban. A fentiek alapján tehát kiegészítő, alternatívaképző és ellenőrző funkcióról beszélhetünk a külkapcsolatokkal foglalkozó civil szervezetek és a kormányzat viszonyát illetően. Ezek a funkciók azonban a gyakorlatban összemosódhatnak egymással, hiszen például egy civil kontrollt végző NGO egyúttal az állam stratégiai partnerének szerepét is felvállalhatja.

A jelen írásban szóba jöhető nonprofit szervezeteket tevékenységük alapján három nagy csoportba sorolhatjuk:

1. Nemzetközi humanitárius feladatokat ellátó szervezetek

A Magyarországon tevékenykedő humanitárius szervezetek többsége egy-egy világméretű NGO-hálózat része, vagy pedig – hivatalosan vagy informálisan – valamelyik nagy nyugati keresztény egyházzal kötődik. Ábécé-sorrendben az öt legnagyobb hazai karitatív szervezet: a Baptista Szeretetszolgálat, a Katolikus Karitás, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Vöröskereszt, valamint az Ökumenikus Segélyszervezet. A humanitárius szervezetek

hangsúlyozottan politika- és pártsemlegesek, ennek ellenére – miután már többször bizonyították a nagy nemzetközi projektek lebonyolítására való alkalmasságukat – számos kormányzatilag kezdeményezett segélyakcióban vettek részt partnerként, összhangban azzal az alapelvvel, hogy a semlegesség követelménye az adományozók közötti negatív különbségtételt az állammal szemben sem teszi lehetővé.

2. Külpolitikával foglalkozó civil szakmai szervezetek

Többnyire valamilyen általános értékrendet, vagy egy meghatározott entitás (EU, ENSZ, magyar kisebbségek stb.) érdekeit, szempontjait jelenítik meg a nagyközönség előtt, de céljuk lehet a tudományos-szakmai elemzés, önképzés, vagy az, hogy az általuk vallott értékrendnek, célkitűzéseknek a mindenkor hivatalos külpolitikában való megjelenítése. Míg a humanitárius szervezetek többsége az önkéntesek és tagok tömegbázisára építi tevékenységét, addig ezek a társaságok szűken értelmezett szakmai tevékenységet folytatnak, ami eleve behatárolja a szervezet nagyságát és társadalmi hatóságát. Fő eszközeik közé tartozik a döntéshozókkal való szoros együttműködés, a konferenciaszervezés, a kiadványozás, illetve a társadalmi meggyőzés céljával folytatott lakossági kommunikáció. Hazánkban több, kifejezetten a külpolitikával foglalkozó civil szakmai szervezet működik, mint például a Magyar ENSZ Társaság, a Magyar Atlanti Tanács, a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, a Geopolitikai Tanács, a Manfred Wörner Alapítvány stb.

3. Két- és többoldalú nemzetközi kapcsolatokat ápoló szervezetek

Tevékenységük deklaráltan egy adott országgal, országcsoporttal, régióval, illetve nemzeti, etnikai közösséggel való kapcsolattartásra irányul. Magyarországon számos ilyen szervezet létezik, a legkülönbözőbb orientációkkal (Rákóczi Szövetség, Magyar–Horvát Baráti Kör, Ciprusi–Magyar Baráti és Kulturális Kapcsolatok Társasága, Afrikáért Alapítvány, Magyar–Madagaszkári Baráti Társaság, Afganisztánért Alapítvány stb.). Ide sorolhatjuk még az országon belül élő, de külső anyaországgal rendelkező nemzeti-etnikai kisebbségek által működtetett (vagy ezekkel a kisebbségekkel foglalkozó) nagyobb szervezeteket is; az anyaországi kapcsolat miatt a magyar állam viszonyulása ezekhez a szervezetekhez – különösen a szomszédos országok vonatkozásában – szintén szerepet játszhat a diplomáciában; nem véletlenül szerepel több ilyen NGO is a Külügyminisztérium civil

partnereinek hivatalos listáján. A nemzetközi kapcsolatépítés terén aktív szervezetek jelentős szerepet játszanak hazánk és az érintett országok, továbbá az anyaországi és határon túli nemzetrészek közötti kapcsolattartásban (nem csak magyar vonatkozásban!), állásfoglalásaikkal pedig a mindenkori kormányzati külpolitikára, és annak társadalmi megítélésére is befolyást gyakorolhatnak. A jelen írás elején említett tipológiából kiindulva, ezek a civil szervezetek nem csak kiegészítő, hanem szükség esetén alternatívaképző funkciót is ellátnak a külkapcsolatokban.

Természetesen a fenti tevékenységi területek a mindennapokban gyakran átfedik egymást: a kétoldalú kapcsolatokat ápoló szervezetek sokszor humanitárius feladatokat is ellátnak, a szakmai alapon működő társaságoknak szintén megvannak a maguk privilegizált nemzetközi kapcsolataik, stb.

Karitatív kezdeményezések külföldön és a Kárpát-medencében

A nemzetközi kapcsolatokban különleges és egyedülálló szerepet játszanak a humanitárius szervezetek külföldi segélyakciói. Annak ellenére, hogy a tapasztalatok szerint a hazai közvélemény megosztott a határokon túlra irányuló segítségnyújtás szükségességét illetően,¹⁴ az ilyen akciók óriási szimpátiátökét eredményeznek a donornemzetek számára a segítségre szoruló országok részéről.

Maguk a nagy segélyszervezetek sem tudnak pontos adatokat mondani arról, hogy a rendszerváltás óta milyen összértékben továbbítottak természetbeni, illetve pénzadományokat a határokon túlra; ha a segítségnyújtás olyan formáit is számszerűsíténénk, mint például az önkéntes munka (nem beszélve a kiképzésükre és ellátásukra fordított időről, pénzről és energiáról), a végösszeg nagyságrendekkel felülmúlná a becsült számadatokat. Tény, hogy a magyar humanitárius NGO-k – elsősorban lakossági és kormányadományok révén – a világ számos válságövezetében nyújtottak már segítséget a rászorulóknak. Peru, Törökország, Örményország, Azerbajdzsán, Libanon, Irán, Kuvait, Mongólia, Sri Lanka, Indonézia – csak

¹⁴ A magyar segélyszervezetek vezetői jól ismerik a határon túli segélyakciókat ellenző, a bel- és külföldi segítségnyújtás mértéke között fordított arányosságot feltételező lakossági véleményeket. A valóság azonban az, hogy a hazai humanitárius szervezetek energiájuknak és pénzüiknek csak a töredékét fordítják határon túli segélyezésre, és arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy a külföldre szánt adományokat eleve nem fordíthatják belföldi célra. Tény az is, hogy a nagy külföldi karitatív projektek értelemszerűen sokkal könnyebben válnak híryanaggá, mint az itthon végzett humanitárius tevékenység napi eredményei.

néhány kiragadott példa azon helyszínek közül, ahol az utóbbi években magyar segélyszervezetek is segítettek a bajba jutottakat.

Külföldön az elmúlt két évtized legnagyobb magyar karitatív beruházása a 2004-es cunami által lerombolt Meuraxa Kórház gyermekrészlégének az újjáépítése volt a kétmilliós indonéz nagyvárosban, Banda Aceh-ban. A Magyar Vöröskereszt lakossági és vállalati adományokból finanszírozta a mintegy félmilliárd forintos projektet. A felnőttrészléggel együtt összesen tizenötezer négyzetméteren elterülő, harminc orvost és százhatvan ápolónőt foglalkoztató intézmény – ahol számos magyar gyártmányú orvosi műszert is használ a személyzet – az első újjáépített egészségügyi létesítmény volt a térségben a katasztrófa óta.

A humanitárius szervezetek többségénél – amennyiben nem célzottan egy térséget vagy közösséget/csoportot segítenek – a rászorultság mértéke, és természetesen a rendelkezésre álló erőforrások nagysága határozza meg a karitatív akciók lényegi paramétereit. Ettől függetlenül a segélyezések helyszínét és mértékét – nem csak Magyarországon, hanem általánosságban mindenhol – erőteljesen megszabják a társadalmi elvárások és az ezzel összefüggő lakossági adományozási szokások, a kulturális, nyelvi és földrajzi közelség, valamint a helyismeret. Ebből adódóan a magyar karitatív szervezetek többsége a rendszerváltás óta kiemelt segélyezési területként kezeli a Kárpát-medencét. A fenti okok mellett a legutóbbi évekig a Magyarország és szomszédjainak többsége között fennálló gazdasági-szociális különbségek is rendszeres segítségnyújtásra ösztönöztek. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy katasztrófák esetén a magyar humanitárius szervezetek – összhangban a rászorultsági alapon történő segítségnyújtás alapelvével – az adományok elosztása során semmilyen nemzeti/nemzetiségi különbséget nem tettek és tesznek a bajbajutottak között, sőt számos olyan karitatív kezdeményezésről tudunk az elmúlt húsz évből, amikor magyarok által egyáltalán nem lakott Kárpát-medencei térségekbe továbbított adományokat egy-egy hazai civil szervezet. Ugyanakkor függetlenül attól, hogy a magyar karitatív szektor kizárólag a segítségnyújtás szándékával szervezi ezeket az akciókat, jelen írás szempontjából érdemes kiemelnünk azt a tényt, hogy az ilyen kezdeményezések egyrészt jelentősen erősíthetik az ország külső presztízsét és diplomáciai pozícióit, másrészt a szomszédos országok többségi lakosságában meglévő előítéletek lebontására vagy enyhítésére is alkalmasak.

Ami a kisebbségi magyar közösségek felé irányuló kezdeményezéseket illeti, ezek leginkább abban különböznek a hagyományos karitatív akcióktól, hogy a rászorultság enyhítése mellett

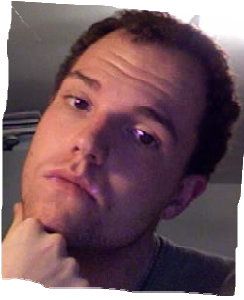
a kulturális éhséget is csillapítani kívánják. A szomszédos országokban élő magyarok körében még húsz évvel a közép-európai rendszerváltás után is nagy igény mutatkozik az anyanyelvű történelmi és szépirodalmi könyvekre, amint azt a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által a felvidéki és kárpátaljai családoknak nemrég eljuttatott taneszköz-csomagok fogadtatása is bizonyítja.

A magyar segélyszervezetek Kárpát-medencei tevékenysége rendkívül változatos összképet mutat, amely a szociális segítségnyújtástól és roma programoktól kezdve az anyanyelvi-kulturális támogatáson át az egészségügyi szolgáltatásokig és prevencióig terjed. A máltaiak például saját mentőegységükkel vigyázzák a csíksomlyói búcsú több százezer zarándokának a biztonságát, speciális orvoscsoportjuk pedig nemrég nagyszabású egészségügyi szűrővizsgálatot végzett a székelyudvarhelyi cigánytelepen. A Katolikus Karitászt több mint tíz éve működteti ingyenkonyháját a gyergyószentmiklósi plébánián, naponta mintegy száz rászorulónak biztosítva ezzel a meleg ételt. A Magyar Vöröskereszt az elmúlt két évtizedben közel félmilliárd forint értékben mintegy kétszáz segélyszállítmányt küldött a kárpátaljai rászorulókat megsegítésére, és csak a Békés megyei Vöröskereszt évente átlagosan ötven- és százmillió forint közötti értékben segíti – nemzetiségi hovatartozásuktól függetlenül – a bajbajutott magyarországi, kárpátaljai, erdélyi és vajdasági lakosokat. Kárpátalját a Baptista Szeretetszolgálat munkatársai is szem előtt tartják: észak-karolinai testvérszervezetük segítségével nemrég roma gyülekezeti házat és szociális központot hoztak létre Munkácson, nem mellékesen a KGB egykori helyi lehallgatóközpontjának az épületében.

A nagy hazai karitatív szervezetek azonban nem csak a Kárpát-medencében, hanem – különösen természeti katasztrófák idején – Közép- és Délkelet-Európa más régióiban, így például Csehországban, Lengyelországban és Románia Kárpátokon túli részén is gyakran segítik a rászorulókat. Külön említést érdemelnek az olyan egyedi kezdeményezések, mint például a Katolikus Karitászt több évre szóló drogprevenció és szenvedélybeteg-segítő programja Szerbiában, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat mentőszolgálatának egészségügyi szerepvállalása a bosznia-hercegovinai Međugorje zarándokhelyén, vagy az Ökumenikus Segélyszervezet külügyminisztériumi támogatással zajló mezőgazdaság-fejlesztési programja a szerbiai Szandzsákban, amelynek keretében képzésekkel, valamint élőállat- és takarmány-adományokkal segítik már közel másfél éve a helyi családi gazdaságokat.

* * *

Amint az a fenti példákból is látható, a civil diplomáciának megvan a maga nélkülözhetetlen szerepe, miként lehetőségeinek a határa is. Egyrészt ezért, másrészt az NGO-k függetlensége miatt az állam nem teheti meg, hogy bármilyen, kizárólag általa elvégezhető és elvégzendő feladatot, illetve ezzel járó felelősséget átruházzon a nonprofit szervezetekre. Ugyanakkor ma már ennek ellenkezője, az NGO-k világméretű megerősödésének, illetve a civil diplomáciában rejlő lehetőségeknek az ignorálása sem járható út. A külpolitikáért felelős állam és a nonprofit szektor együttműködésének alapját a tudatos és kölcsönös feladatmegosztás, előfeltételét pedig a hivatalos külpolitika értékrendjének, érdekeinek és céljainak világos definíciója, valamint az ehhez kapcsolódó stratégia megléte jelenti.

Schaller Ernő

1987-ben Budapesten született, magyar-osztrák kettős állampolgár.

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának, hallgatója. Felsőfokon beszél németül és angolul.

Tanulmányai mellett a Római Jog Tanszéken német nyelvű tudományos anyagok és publikációk fordítását és gondozását végzi.

A Fidelitas és a KDNP tagja. Az Ifjúsági Kereszténydemokrata Szövetség pártoló tagja. Alapítója és elnöke az Ifjúsági Polgári Platformnak, egy politikai látókör szélesítésére alakult értelmiségi csoportosulásnak.

2009. szeptemberétől parlamenti szakértő a Környezetvédelmi Bizottság elnöke mellett. Érdeklődési területe a Kiegyezés utáni Magyarország gazdasága, demográfiai fejlődése és hazánk Trianon utáni kisebbségi politikája.

Albertini Balázs

1986-ban született. Iskoláit a budaörsi német nyelvű általános iskolában kezdte, majd az Osztrák-Magyar Euroiskolában folytatta. A Budapesti Osztrák Gimnáziumban érettségizett.

Jelenleg az ELTE Társadalomtudományi Karán az Európai Uniós szakértőket képző nemzetközi tanulmányok szakára jár, most ötödéves. Fő érdeklődési köre a környezetvédelem, a fenntartható fejlődés és a vidékfejlesztés. Felsőfokon beszél németül, középfokon angolul. Jelenleg oroszul tanul. Alapító tagja és alelnöke az Ifjúsági Polgári Platform politikai tudományos körnek.

Schaller Ernő – Albertini Balázs:

Autonómatörekvések Európában

A magyar külügyi és nemzetpolitika legfőbb feladata immár az Európai Unió tagállamaként a határainkon kívül rekedt magyarsággal való nemzeti egység helyreállítása a jelenlegi határok keretein belül. Ez az egyetemes magyarsággal és a környező országok európai polgáraival szembeni történelmi kötelezettség. A határainkon túl élő magyar kisebbségnek a 21. század elején nem várt problémákkal kell szembesülnie. A rendszerváltozás idején abban reménykedtünk, hogy a határok nélküli Európa részeként a szabad nyelvhasználat, az alap- és középfokú iskolarendszer és a nemzeti identitás megtartása minden európai ország minden magyarjának sérthetetlen alapjoga lesz. Sajnálatos módon az unión belül és kívül is mindennaposak a jogsértések, a törvényi szintű diszkrimináció, a kettős mérce alkalmazása. A rohamos népességfogyást generáló elvándorlás, asszimiláció és az egészséges nemzeti öntudatot háttérbe szorító gazdasági helyzet, a mindenkori magyar kormányt arra kötelezi, hogy hathatósan támogassa a magyar kisebbségek autonómatörekvéseit, mert ez az önrendelkezési forma az egyetlen olyan lehetőség, ami biztosítja a Kárpát-medence és térségünk tartós etnikai status quo-ját. Nem késlekedhetünk, hiszen az európai intézményrendszer keretein belül soha nem látott lehetőségek nyílnak meg az összmagyarság egységes és határozott képviselőjére.

Ennek a tanulmánynak a célja a teljesség igénye nélkül számos európai autonomia forma, (Gibraltár, Vajdaság, Katalonia) mellett, hogy a dél-tiroli rendezés és a megszüntetett Magyar Autonóm Tartomány mintáján bizonyítsa, hogy a székelyföldi autonómatörekvés mint a környező országokban élő magyarság nemzeti jogainak és önrendelkezésének egyik formája, európai mércével létjogosult és nem ütközik a nemzetállamok alkotmányos berendezkedésébe.

A Magyar Autonóm Tartomány, precedensteremtés egy hibás rendszer keretein belül

„Az autó magyar, de román sofőr vezeti.”

A Magyar Autonóm Tartomány (románul: Regiunea Autonomia Maghiara) 1952. szeptember 21-én szovjet nyomásra jött létre Romániában, Marosvásárhely központtal. Létét az újonnan elfogadott román alkotmány szavatolta. A maga korában egy korszerű közigazgatási rendszernek számított. A MAT területén belül a magyarság önazonosságának megőrzésére nyílt lehetőség, ám erre hivatkozva az erdélyi szórványmagyságot a román hatóságok számos hátrányos intézkedéssel sújtották.

A tartomány területe 13 550 négyzetkilométer, lakossága körülbelül 731 000 fő volt, és a korábbi Maros, Gyergyó, Csík, Udvarhely, Sepsiszentgyörgy, illetve Kézdivásárhely rajonok alkották. Az 1956-os népszámlálás szerint a lakosság 77,3%-a volt magyar (székely), 20,1% román, 1,5% roma, 0,4% német és 0,4% zsidó származású volt. A hivatalos nyelv a román és a magyar volt.

Az 1952-es román alkotmány 19-21. paragrafusai lehetővé tették az új közigazgatási egység létrehozását. Nyilvánvaló, hogy a sztálinizmus viszonyai között az önkormányzatiság nem a mai értelemben értendő, azonban az itt élő magyarok számára nagyobb jogérvényesítési lehetőséget biztosított ez a berendezkedés, mint az Erdély egyéb területein élő nemzettársainak.

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc leverése után tömeges letartóztatások voltak Erdély egész területén. Innentől fogva a MAT közigazgatási jogkörét is kezdték korlátozni.

Mindeközben az autonóm területen kívül egyre erősödött az asszimiláció állami nyomásra. Több kutató ezt az időszakot a magyarság gettósításaként tartja számon, és a közeljövőben is intő példának kell lennie, jogos törekvéseink pontos meghatározása végett.

Az 1960 decemberében elfogadott alkotmánymódosítás lehetővé tette a tartomány határainak kormányrendelettel való módosítását. Több átszervezés után Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok visszakerültek Brassó tartományhoz. Az új, most már Maros Autonóm Tartománynak nevezett terület 1962-ben úgy lett kialakítva, hogy minél nagyobb legyen a románok százalékos aránya. Ameddig pár éve a MAT területén a magyarok száma elérte az 560.000-et, addigra az 1962-re 473.000-re csökkent, míg a románok száma ugyanezen évek alatt 147.000-ről, 266.000-re nőtt. Az erdélyi magyar önrendelkezés rövid 20. századi története 1968-ban ért véget, amikor is egy törvénymódosítás keretében véglegesen megszüntették. A MAT megszüntetése ellen, nem volt különösebb tiltakozás. Az egyik pártértekezleten például, Alexandru Drăghici volt belügyminiszter, a következőket jelentette ki: „Véleményem szerint alaptalan volt Kézdivásárhely rajonhoz csatolnunk a három bodzafordulói román többségű községet csak azért, hogy javítsunk a rajon nemzetiségi összetételén. Azon a véleményen vagyok, hogy ne hozzunk létre mesterséges szerkezeteket. Ha valóban fel akarjuk számolni azt a gettót (Székelyföldet), iparosítanunk kell.”

Érdekes egy pillantást vetni a tartomány megszüntetésével kapcsolatban, a szomszédos szerbia politikájára a vajdasági autonomia esetében. Jugoszlávia 1974-es alkotmánya széleskörű autonómiát biztosított a soknemzetiségű Vajdaságnak és a főleg albánok lakta Koszovó tartománynak a Szerb Szocialista Köztársaságon belül. Amikor Szerbia 1988-ban megszüntette Vajdaság és Kosovo-Metohija autonómiáját, megbomlott a Jugoszlávián belüli nemzetek különben is kényes erőviszonya a szerbek javára, ami végülis polgárháborúhoz és Jugoszlávia véres széthullásához vezetett. Slobodan Milosevic bukása után 2002-ben kapta vissza a tartomány kompetenciáinak egy részét. A 2006-os alkotmány módosítás keretében a költségvetési függetlenséget is visszanyerte. A Vajdaság történelme, egy magyar vonatkozású példa arra, hogy a térségünk etnikai kérdéseit milyen formában lehet rendezni. Alapvető különbség azonban, hogy a Székelyföld, Románia részeként tagja az Európai Uniónak ami a magyarság számarányának a megtartásához hatalmas segítség lehet.

Utólagosan a MAT szerepe akkor értékelődik fel, ha elénk tárulnak a fennállása idején a határain kívül végbement etnikai változások Erdélyben. A magyar történelem kiemelkedő

városai, mint Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmárnémeti, elvesztették magyar többségüket, sőt, az itt élő magyarok később szórványba szorultak. A tartomány területén belül élő magyarok megtarthatták anyanyelvi oktatásukat, és szabad nyelvhasználatot gyakorolhattak szóban és írásban. Mai szemmel ennek kell lennie a minimumnak. A továbbiakban szeretnénk bemutatni a Dél-Tiroli Paktum mintáján egy jól működő európai autonómiaformát, ami szintén hosszú történelmi ellentétek nyomására alakult ki, ám mára a közös együttélés és kölcsönös megértés mintája lehet számunkra.

Dél-Tirol

A Dél-Tirol Egyezmény

Dél-Tirol osztrák-német története 1378-ig nyúlik vissza, amikor a Habsburg család birtokába került a tartomány. Rövidebb megszakításokkal 1918-ig ők irányították, csak a rövid életű királyság idején, 1810-ben került egy része az egész Trentinovel együtt Olaszországhoz. Ennek az osztrák császári csapatok 1813-as bevonulása vetett véget. Ausztria az első világháború után a Saint Germain-i békeszerződéssel veszítette el véglegesen 1919-ben. Az olaszországi fasiszta hatalomátvétel után erős támadások érték a német nyelvű lakosság kulturális bázisait, az 1939-es Hitler és Mussolini között létrejött megállapodás keretében 1943-ig tízezrek hagyták el a tartományt a Német Birodalom irányába.

A második világháború után sikerült a tárgyaló asztal mellett alkotni egy széleskörű autonómia tervezetet Dél-Tirol számára (Gruber-De Gasperi egyezmény). Ténylegesen azonban az olasz hatalom nem alkalmazta, és ezzel ellentétes politikát folytatott, a szegényebb dél-olaszországi régiókból tömeges bevándorlást gerjesztett az északon fekvő tartományba. Ez az őslakosság számára már nem volt elfogadható, és az ellenállást fegyveres erővel kezdték megszervezni a Dél-Tiroli Felszabadítási Tanács keretében. A helyzet tarthatatlanságát látva Ausztria nemzetközi porondra terelte a kérdést, így Olaszország 1969-ben egy megoldási naptár elfogadásával megalapozta az 1972-es Dél-Tirol Egyezmény elfogadását, ami különleges autonómiát biztosított Bozen tartománynak. Olaszország 1992-ben jelentette be Ausztriának, az egyezmény minden pontjának maradéktalanul eleget téve, a

folyamat lezáródását. Ugyanebben az évben Ausztria a dél-tiroli politikusok egyetértésével a Nemzetek Szövetségének egy kölcsönös megbékélési nyilatkozatot adott át.

Autonómia ma, a Dél-Tirol Egyezmény gyakorlati eredményei

A második világháború után létrehozott Trentino-Alto Adige régió elsődleges célja a két tartomány (Trentino és Dél-Tirol) egyesítése által a német lakosság kisebbségbe szorítása volt.

A Dél-Tirol Egyezmény ezt a kérdést sajátosan kezelte, hiszen a régió Trentino székhellyel fennmaradt, a jelentősége azonban nagymértékben csökkent. A régiós önkormányzat maradéka Trentino mellett Bozenben (Bolzano) is helyet kapott. A dél-tiroli autonómia az 1972-es módosítással az olasz alkotmány által vált biztosítottá. A regionális parlament a trentinói és a bozeni tartományi parlamentek képviselőiből áll, elnöke a rotációs elv alapján kétévente ezen intézmények elnökei közül kerül ki. A továbbiakban az Autonóm Bozen Tartomány jogköreivel foglalkozunk.

A kizárólagos tartományi törvényhozási autonómia (hatáskör):

- a tartományi közigazgatás és személyzetének felügyelete;
- község elnevezés azzal a feltétellel, hogy azt kétnyelvűen tüntetik fel;
- a történelmi, néprajzi és művészeti emlékek megőrzése;
- kulturális intézmények (könyvtárak, intézmények, múzeumok);
- építési engedélyek;
- iparűzés;
- belföldi kikötők;
- bányászat, gyógyvizek;
- vadászat, halászat;
- környezetvédelem;
- út- és csatornahálózat;
- kommunikáció és szállítmányozás;
- vendéglátás, turizmus;
- óvodák;

- oktatás (a tartományi jogalkotás keretein belül).

A keret törvényhozáson belüli (egy, a központi parlament által hozott törvényen belüli finomítási lehetőség, illetve a kereten belül saját törvényhozási lehetőség) törvényalkotás. Ez a rendszer lehetőséget ad a tartomány saját igényeinek megfelelő szabályozás kialakítására.

- helyi rendőrség;

- oktatás (alap és középfokú);

- kereskedelem;

- a termelés fejlesztése;

- a vízkincs hasznosítása (kivéve energetikai);

- egészségügy.

Az autonómia egy lényeges eleme a pénzügyi függetlenség. Az adó 90%-a, amit a tartomány területén szednek be, azonnal visszafolyik a tartományi kincstárba. Így Dél-Tirol költségvetése évente 5 milliárd euró.

A dél-tiroli példa bizonyítja, hogy a 21. században két nép egy ország határain belül, minden történelmi ellentét dacára, képes a békés és sikeres egymás mellett élésre. A német többségű Dél-Tirol (Bolzano) tartomány és az olasz többségű Trentino tartomány alkotta régió Európa egyik legsikeresebb fejlesztési övezetévé vált. Ez kölcsönös megértés és együttműködés nélkül elérhetetlen cél lenne. Ez a rövid áttekintés több pontban is cáfolja a székely autonómiatörekvést ellenző román fél érveit. Egyrészt Európában igenis létezik ország, ahol az alkotmány biztosít keretet a kisebbségi autonómia számára, másrészt a tartományi, illetve régiós határok megváltoztatása nélkül is kialakítható a többségi és a kisebbségi társadalom számára is elfogadható szervezeti felépítés az etnikai számarányok figyelembevételével.

A 2001-es népszámlálás alapján Dél-Tirol tartomány lakosságának összetétele: 64% német, 24,5% olasz, 11,4% más népcsoport. Ezek az adatok bizonyítják, hogy a német lakosság arányának folyamatos, 1962-ig tartó csökkenését sikerült mára megállítani. Ez talán a legfontosabb eredménye a dél-tiroli autonómiának.

Székelyföld autonómiája

A Székely Nemzeti Tanács

A Székely Nemzeti Tanács (SZNT) Székelyföld őshonos közösségének, a székelységnek közképviselői testülete. Célja a székelység nevében igényelni és elnyerni a történelmi terület autonómiáját, nemzeti alapú eurorégióvá nyilvánítását, melynek első lépéseként közvitára kívánják bocsátani, véglegesíteni, elfogadni a tizenhárom fejezetből és 127 szakaszból álló, gondosan kidolgozott Székelyföld Autonómia Statútumának tervezetét. Ezt követően a közakaratot képviselve, jóváhagyás végett Románia parlamentje elé terjeszteni Székelyföld Autonómia Statútumát, majd az elfogadás után Székelyföld autonómiájának törvény általi szavatolásáig közképviselőt nyújtani a székelység érdekeinek.

Ennek eredményeképpen a Statútum rendelkezései alapján szabad és általános, közvetlen és titkos választások révén megalakulnak a helyi közigazgatási önkormányzatok, a széki önkormányzatok és Székelyföld Önkormányzata - saját törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatósággal, valamint ha a székelység úgy dönt, fenntartja a SZNT-ot.

Mindezt arra alapozzák, hogy „Székelyföld Autonómia Statútuma a történelmi terület önkormányzásának jogi garanciája. A Statútum Parlament általi törvényre emelésekor Székelyföld - történelmi azonosságának kifejezéseként - önkormányzati közösséggé alakul, az ott többségben levő lakosság nemzeti önazonosságának védelmében sajátos hatásköröket gyakorol, az eurorégió minden polgára számára teljes és tényleges egyenlőséget szavatol.

Székelyföld lakói, szülőföldjükön, a történelmi hagyományoknak megfelelően, a demokratikus jogállamokra jellemző regionális önkormányzás szellemében, maguk döntenek sorsukról. Akaratukat a saját kebelükből választottak révén juttatják érvényre, akik a közösség megbízásából, annak érdekében döntenek és hajtanak végre.

Székelyföld Autonómia Statútuma tartalmazza mindazokat a hatásköröket, jogosítványokat és intézményeket, amelyek lehetővé teszik, hogy a székelység, a történelmi régió magyar nemzetiségű polgárai és minden más nemzetiséghez tartozó lakos teljes és tényleges egyenlőségben élhessen, önazonosságát megőrizhesse, az autonóm terület fejlesztésének előidézője és részese lehessen.

Az Autonómia Statútum szerint Székelyföld Románia Köztársaságon belül jogi személyiséggel rendelkező autonóm régió, amely a jelenlegi Kovászna-, Hargita-, valamint a Maros megyéhez tartozó történelmi Maros szék területét foglalja magába, s helyi közigazgatási egységként tartalmazza a történelmi régióban levő községeket, valamint a területi közigazgatási egységként újrászerveződő székely székeket.” A régió autonómiája tehát nem sérti Románia területi integritását és szuverenitását.

Európai támogatások, jogalapok

Tekintettel arra, hogy Románia 1993 óta az Európa Tanács és 2007 óta az Európai Unió tagja, nem elhanyagolhatóak a nemzetközi ajánlások, határozatok.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1993/1201-es ajánlásának 11. szakaszában a következőt olvashatjuk:

„In the regions where they are in a majority the persons belonging to a national minority shall have the right to have at their disposal appropriate local or autonomous authorities or to have a special status, matching the specific historical and territorial situation and in accordance with the domestic legislation of the state.” Azaz előírja a nemzeti kisebbségekhez tartozó

személyek azon jogát, hogy azokban a régiókban, ahol ezen személyek a lakosság számához viszonyítva többségben vannak, autonóm vagy helyi hatóságokkal vagy saját történelmi és területi feltételeknek megfelelően, sajátos státusszal rendelkezzenek.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2003/1334. határozata az autonóm régiók pozitív tapasztalatait az európai konfliktusoldás inspirálójaként nevezi meg. Az ötödik szakaszban megállapítják, hogy a mai európai államok többségében többféle identitású közösségek élnek, és ezek a helyzetek megkívánják a sajátos intézményeket és különleges törvényeket. A hatodik szakaszban is megállapításra kerül, hogy az államoknak a feszültséget meg kell előzniük olyan rugalmas alkotmányi vagy törvényhozási szintű egyezségekkel, amelyek elébe mennek ezen elvárásoknak. Hatalmat, illetve hatásköröket adván a kisebbségeknek önmön ügyeikre nézve, akár átruházván azt a központi kormányzattól, akár azzal megosztva, az államok néha összeegyeztethetik a területi egység elvét a kulturális sokszínűség elvével. A tizedik szakaszban kifejezik, hogy az autonómia, ahogy azt azokban az országokban alkalmazzák, amelyek tiszteletben tartják nemzetiségeik alapvető jogait és szabadságát, jórészt úgy tekinthető, mint egy “államon belüli megoldás”, mely lehetővé teszi a kisebbség számára, hogy gyakorolja jogait és megőrizze kulturális önazonosságát, miközben bizonyos garanciákat nyújt az állam egységére, szuverenitására és területi integritására nézve.

Az Európa Tanács tehát támogatja az autonómiára törekvést, hiszen ez a rendszer kedvez mind a kisebbségeknek jogaik érvényesítésében és kultúrájuk megtartásában, mind az államnak a hatékony kormányzásban, hiszen ezzel a lépéssel egyszerre érvényesül a szubszidiaritás elve is. Bár a kilencedik szakaszban elismerik, hogy az autonómiának elviekben lehet negatív hatása is, hangsúlyozzák, hogy a gyakorlatban vajmi kevés bizonyíték van rá. Ennek elkerülésére állapítják meg a 17. szakaszban, hogy egy államon belüli sikeres autonómia a többségi és a kisebbségi társadalom közötti kiegyenlített viszonyon és magán a kisebbségen is múlik. Az autonóm státusznak tiszteletben kell tartania az egyenlőség és a diszkriminációmentesség elvét, valamint az állam szuverenitását és a területi egységen kell alapulnia. Egy szakasszal később azt is hangsúlyozzák, hogy az autonóm terület jogainak bővülése nem képezhet alapot az állam nemzetközileg elismert határainak aláásására.

A harmadik nagyon fontos dokumentum az autonómia kérdésében az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2007/1811. ajánlása, mely az „Európa Regionalizálása” címet viseli. Ebben megfogalmazza, hogy:

„4. A Közgyűlés rámutat, hogy az Európa Tanács is támogatja a regionalizációt, mint hatékony politikai, adminisztratív és pénzügyi eszközt, a régiókat pedig olyan kormányzási szintnek tekinti, amely közelebb áll az állampolgárokhoz, mint maga az állam.”

„6. A Közgyűlés megjegyzi, hogy az Európa Tanács legtöbb tagállamában olyan közösségek léteznek, amelyek erős kulturális, politikai és történelmi identitással rendelkeznek, és amelyek nem csupán régiók, de népek és társadalmak, ugyanakkor szembetűnő kollektív önazonossággal rendelkeznek attól függetlenül, hogy régióként, nemzetiségként, országgént határozzák meg őket, ám nem alkották meg önálló államukat. Ennek ellenére látható megkülönböztető jegyekkel rendelkeznek, amelyek politikai akaratot jeleznek az önkormányzatiság elérésére.”

„14. A Közgyűlés figyelembe veszi, hogy az Európa Tanács néhány tagországában mélyen gyökerező nemzeti identitással és politikai öntudattal rendelkező közösségek vannak, olyan nemzeti kisebbségek, amelyek saját államiságuk elérése érdekében függetlenséget követelnek.”

„20. A Közgyűlés továbbá meg van győződve a regionális kormányzás erényeiről, a szubszidiaritás hatékonyságáról, a polgár-közelség demokratikus erejéről, amely jobban bevonja az állampolgárokat a közügyek intézésébe.”

„21. A Közgyűlés hiszi, hogy a kisebbségek jogainak érvényesítése összeegyeztethető az államok tevékenységével, amelynek kötelessége elismerni a nemzetiségeket, és fenntartani a nemzetiségek kulturális, nyelvi, vallási és politikai jogait.”

„29. A Közgyűlés ugyancsak felhívja a Miniszterek Bizottságának figyelmét arra, hogy:

29.1 szorgalmazza az emberi jogok szigorú betartását, különös tekintettel a kisebbségek jogaira, hiszen ezen közösségek olyan megoldási modellt láthatnak a regionalizmusban, amely biztosítja számukra a teljes és tényleges egyenlőséget, a hangoztatott jogok alkalmazását, összhangban az Európa Tanács elveivel.”

A jelenlegi helyzet és a román állam lehetőségei

Románia vezetése mindez idáig egyértelműen az autonómiatörekvés ellen foglalt állást. Bízunk benne, hogy Románia mindenkori kormánya előbb vagy utóbb, de inkább előbb, felismeri az autonómia szükségességét és enged a kérésnek.

Sajnálatos módon az elmúlt évszázad olyan feszültséget és ellenségeskedést szított Magyarország és Románia között, amelynek rendbetételéhez legalább ugyanennyi időre lesz szükség. Románia, mely jelentős részben az egykor nagy többségben magyarok által lakott, prosperáló Erdélyből és a kevésbé fejlett keleti régiókból, Havasalföldből és Moldvából állt össze, a kommunista uralom idején mindent elkövetett azért, hogy az ország határain belül élő magyar lakosság létszámát különböző módszerekkel csökkentse. Az ebből a korszakból származó generáció magyarfóbiája még a mind mai napig is kihat, az új generáció pedig sok helyen ezt a mentalitást örökölte. Románia szeretné elkerülni még a látszatát is annak, hogy magyarok élnek a területén.

Ha nem is olyan mértékben, mint száz évvel ezelőtt, de azért még élnek. Bár ma már Erdély lakosságának mintegy háromnegyed része román, a magyar határtól távol eső Székelyföldön még jelentős a magyar lakosság aránya. Székelyföld három megyéjében (Kovászna, Hargita és Maros) még ma is összesen mintegy 670.000 magyar él, színes foltként világítva Románia nemzetiségi térképén.

Kovászna megye lakossága 2007-ben 223 364 fő (1992-ben még 233 256 fő volt). A 2002-es népszámláláskor 222 449 volt a lakosság száma, ebből 73.79% magyar, 23.28% román és 2.68% roma. Magyarok ennél nagyobb arányban csak Hargita megyében vannak.

Hargita megye összlakossága a legutóbbi népszámlálás szerint 326 222 fő. Ezen népszámlálás eredményei szerint a megye főbb etnikumai a következők: magyar (84,6%), román (14,1%), cigány (1,2%). A legnagyobb magyar csoport a székelyeké, a legtöbb település népességének többségét ők teszik ki, a románok a megye északi részén tömörülnek.

Maros megyében az utolsó népszámlálás során a megyének összesen 580 851 lakosa volt, ebből 309.375 román (53,26%) és 228.275 magyar (39,30%). E megyében tehát már a magát románnak valló lakosság került többségbe!

Óhatatlanul felmerül persze a kérdés, hogy a népszámlálás során történtek-e visszaélések, a feldolgozás során pedig torzultak-e az adatok. Nem elhanyagolható maga az a kérdés sem, hogy vajon hány magyar lakos vallotta önmagát különféle okokból kifolyólag románnak. Ez az elgondolkodtató kérdés rögtön más fényt vet az adatsorra.

Akárhogy is nézzük, csűrjük-csavarjuk a számokat, a magyar lakosság aránya jelentős a területen. Ilyen mértékű lakosság, figyelembe véve történelmüket, kultúrájukat, jogosult saját intézményrendszerre és különleges bánásmódra. Egyértelműen kijelenthető, hogy nem jelentene veszélyt a román államra. Sem annak területi egységére, sem annak szuverenitására. Székelyföld nem a magyar határ mentén található terület, nem kell a többségi társadalomnak irredenta megmozdulásoktól félnie, sem az országrész kiválásától, mi több, nem lehet egyenlőségjelet rakni a székely és példának okáért a baszk mentalitás közé. Kétségtelen, hogy egy magyarok lakta területnek autonómiát adni keserű pirula lenne a román vezetésnek, amely nyíltan vagy burkoltan évtizedek óta a legjelentősebb kisebbség felszámolásán dolgozik. A keserű íz azonban egy idő után távozna, és ami megmaradna, az egy európai elismerés és egy boldog kisebbség, valamint a szubszidiaritás elvének érvényesülése miatt bekövetkező hatékonyabb állami működés lenne.

Nem véletlenül említettem az európai elismerést. A belül rendkívül sokféle, sokrétű, ám kifelé egységes arcot felölteni kívánó Európa számára újabb sikerélmény lenne egy régóta húzódozó probléma megoldása. Románia előtt annyi jó példa van a kisebbségek kezelésére: Ausztria, Belgium, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svájc és az Egyesült Királyság. Nyilvánvalóan nem elvárható, hogy Románia pár év leforgása alatt svájci rendszert hozzon létre, de azt ők is pontosan tudják, hogy sem az Egyesült Királyságnak, sem Spanyolországnak nem volt egyszerű dolga a kisebbségek kérdésében, mégis meg tudták oldani.

Igaz, ott egy kicsit mélyebbek a demokrácia gyökerei. Lassan azonban ez az érv sem ér sokat, hiszen névlegesen Romániában is immáron 20 éve demokrácia van, csak valamilyen oknál fogva a demokrácia kultúrája nem szívódott még fel az ország lakosságánál, így a vezetésben sem. A demokráciára nem csak úgy kéne tekinteni, mint a piacgazdaság velejárójára, illetve a szabad, titkos választások megteremtőjére és az elszámoltatható (?) kormányzatok kitalálójára, hanem mint az esélyegyenlőség pártfogójára és a szabad véleménynyilvánítás rendszerére. Ahogy a legtöbb kelet-közép-európai államra, úgy Romániára is „részakadt” a demokrácia, amiből a legjobb, legkellemesebb részeket megtartották maguknak, a többit pedig becsukták egy ládába, és levitték a pincébe.

Szerencse a szerencsétlenségben, hogy az Unió – mostanra burkoltan vagy nyíltan kimondva, hogy elhamarkodottan – felvette Romániát tagjai közé, hiszen így az egyezmények és normák

is jó pár évvel hamarabb léphettek életbe, azaz Romániának az élet minden területén meg kell kezdenie az átalakulást és igazi „Európéerré” válnia. Szakértők már 2006 őszén úgy vélték, hogy Romániának túl nagy teher lesz a belépés, hiszen az azt megelőző csatlakozási körben a csatlakozásig az élen járó Magyarországon sokkal régebb óta zajlottak a csatlakozási felkészülések, mint keleti szomszédjánál, valamint ebből adódóan Romániával ellentétben meglehetősen fejlett gazdasággal és intézményrendszerrel tudott belépni az Unióba 2004-ben. Tom Gallagher, a Bradfordi Egyetem Etnikai Konfliktusok és Béke tanszékének vezetője szerint Románia Európa Puerto Ricoja lesz a csatlakozást követően. 2008 júliusában a *The Economist* szerint Brüsszel egyenesen csalódott és mérges a két új tagállam 2007 óta felmutatott teljesítménye miatt. Bár a politikusok nem bocsátkoznak nyíltan olyan vitákba, hogy korai volt-e Románia és Bulgária felvétele a klubba, legkésőbb a legújabb, ötödik, 2009. július 23-án megjelent, az Európai Bizottság által közreadott országértékelésből (*Progress report*) kiderül, hogy Romániában bizony a csatlakozás óta lelassultak a fejlődések, és a dokumentum 16 pontban ajánl az országnak követendő sémát. A különleges monitoring rendszert ebből adódóan még 2010-ben is működtetni fogják. Ezzel egy időben Horvátország jogosan kérdezheti, hogy ő miért nem volt elég jó a 2007-es bővítési körre...Mindezek ellenére tudjuk, hogy egy állam tagként jobban fejlődik, mint az EU-val csak párbeszédet folytató, csatlakozni kívánó országgént, vizsgált témánk szempontjából a csatlakozás ténye mindenképpen pozitív.

Bizony, a belépéssel nem csak a pénzbeli támogatások érkeznek, hanem kötelezettségeket is vállaltak a belépők, egyetértettek az európai eszmével. Ezzel az is együtt jár, hogy le kell vetkőzni a régi eszmerendszert, hiszen az egységes, 21. századi Európában nem lehet olyan kijelentéseket tenni és olyan gyakorlatot folytatni, mint ami sajnálatos módon még mindig előfordul. Elő kell tehát hozni a ládát, le kell porolni és a tartalmat aktívan kell használni.

Jelenleg Nyugat-Európában nem igazán tekintenek Romániára úgy, mint egy EU-tagállamra. Ez adódik a gazdasági fejlettségéről alkotott kép miatt, illetve a viselkedési formák ismeretéből is. Ez utóbbi ellen tehetne hatalmas lépést a mindenkori román kormány azáltal, ha engedne a legjelentősebb kisebbség autonómiatörekvéseinek és felhagyna az erőszakos asszimilációval. Nyilvánvalóan kivívná a szélsőséges román csoportok nemtetszését, de a jövő sikere a békés együttélésben rejlik. Egy ilyen gesztussal nőne Románia európai reputációja is, amely későbbi uniós lobbytevékenységeknél még jól jöhet. Az országimázs építésén még nekik is sokat kell dolgozniuk, hiszen Drakula legendájából nem lehet megélni.

Összefoglalva, szorgalmazzuk Székelyföld autonómiáját, mert az

- kielégítené egy 670 ezres kisebbség több évtizedes kérését az államhatalom meggyengítése nélkül;
- tehermentesítené és javíthatná a román közigazgatás működését a szubszidiaritás elvének megfelelően;
- Európa-szerte elismerést hozna a román demokratikus magatartásnak.

Schaller Ernő és Albertini Balázs

Felhasznált irodalom

1. Autonome Provinz Bozen Südtirol: Das neue Autonomiestatut. Zwölfte, ergänzte Auflage. Tezzele, Bozen 2005.
2. Rolf Steininger: Südtirol zwischen Diplomatie und Terror 1947-1969. Athesia, Bozen 1999,
3. Gottfried Solderer (Hrsg.): Das 20. Jahrhundert in Südtirol. Autonomie und Aufbruch - 1960–1979. Ed. Raetia, Bozen 2002
4. Varga E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája
<http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>
5. Council of Europe, Parliamentary Assembly:
http://assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListing_E.asp
6. Székely Nemzeti Tanács: <http://www.sznt.ro/hu-sic/index.php?lang=hu>
7. TomGallagher: Europe's very own Puerto Rico,
<http://www.newstatesman.com/200409060024>
8. Deutsche Welle: „Inside Europe” rádióadás, http://www.dw-world.de/dw/episode/0,,2101233,00.html?maca=en-podcast_inside-europe-949-xml-mrss
9. The Economist: The Balkan Blushes - Bulgaria, Romania and the EU. 2008.07.24.
10. Stephen Castle: E.U. Report Finds Bulgaria and Romania Beset With Problems, New York Times, 2009.07.22. http://www.nytimes.com/2009/07/23/world/europe/23briefs-Brussels.html?_r=1

11. Európai Bizottság: The reports on progress in Bulgaria and Romania
http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/cvm/progress_reports_en.htm